

ISSN 1811-0770

E-ISSN 2587-411X

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

Publicație periodică științifico-practică

Nr. 1 (253), anul 26 (2025)

DOMENII DE CERCETARE:

♦ *Științe juridice*

CHIȘINĂU - 2025

Agencia Națională de Asigurare
a Calității în Educație și Cercetare

CERTIFICAT

de recunoaștere a revistei
în calitate de publicație științifică de profil

Seria RȘP Nr. 070

Revista Națională de Drept

ISSN 1811-0770

E-ISSN 2587-411X

Fondator: Universitatea de Studii Politice și Economice
Europene „Constantin Stere”

Tipul B

Profil: Științe juridice

În baza Deciziei Consiliului de Conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității
în Educație și Cercetare nr. 12 din 23 februarie 2024, pentru o perioadă de 4 ani.

Președinte

Andrei CHICIUC

Eliberat la 12 aprilie 2024

Chișinău

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

Publicație periodică științifico-practică

Nr. 1 (253), anul 26 (2025)

Certificatul de înregistrare: nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Accreditată de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educației și Cercetare prin Decizia nr. 12 din 23.02.2024

Tipul B

FONDATORI:

- ✓ Uniunea Juriștilor din Moldova
- ✓ Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
- ✓ Universitatea de Stat din Moldova
- ✓ Universitatea Americană din Moldova

REDACTOR-ŞEF: *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

REDACTOR-ŞEF ADJUNCT: *Violeta COJOCARU*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector, Universitatea de Stat din Moldova

Redactare în română și rusă: *Tudor SOROCEANU*; Redactare în engleză: *Lorina AVORNIC*; Redactare în franceză: *Anişoara DUBCOVEȚCHI*;

Asistență computerizată: *Maria BONDARI*

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector, Universitatea de Stat din Moldova

Ion DEACONESCU, doctor, profesor universitar, academician, președinte, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România

Mircea DUȚU, doctor în drept, profesor universitar, director, Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române

Spyridon FLOGAITIS, doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician, director, Organizația Europeană de Drept Public, Grecia

José Luis IRIARTE ÁNGEL, doctor, profesor în drept internațional privat, Universitatea Publică din Navarra, Spania

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Andrei TREBKOV, doctor în drept, Uniunea Internațională a Juriștilor, Rusia

COLEGIUL DE REDACȚIE

Albert ANTOCI, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Elena ARAMA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Grigore ARDELEAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne, Republica Moldova

Victoria ARHILIUC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Flavius-Antoniu BAIAS, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea din București, România

Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Cătălin BORDEIANU, doctor în drept, profesor universitar, academician, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România

Valeriu BUJOR, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Valentina COPTILEȚ, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Ion CRAIOVAN, doctor în drept, profesor universitar, România

Andrian CRETU, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Bogdan CUZA, doctor în economie, doctorand în drept, Germania

Ion DEACONESCU, doctor, profesor universitar, academician, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România

Lucian DINDIRICA, doctor în istorie, conferențiar universitar, România

Marin DOMENTE, doctor în drept, Universitatea Americană din Moldova

Mircea DUȚU, doctor în drept, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române

Spyridon FLOGAITIS, doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician, Organizația Europeană de Drept Public, Grecia

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Ioan HUMĂ, doctor în drept, profesor universitar, România

José Luis IRIARTE ÁNGEL, doctor, profesor în drept internațional privat, Universitatea Publică din Navarra, Spania

Alexandru MARIȚ, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Iurie MIHALACHE, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Victor MORARU, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent, Academia de Științe a Moldovei

Vytautas NEKROSIUS, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Lituania

Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Elena RAILEAN, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova

Alexandru ROȘCA, doctor habilitat, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Nicolae SADOVEI, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Diana SCOBIALĂ (ȘÎRCU), doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Național al Justiției, Republica Moldova

Tzvetan SIVKOV, doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria

Andrei SMOCHINA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Boris SOSNA, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

Victor SPINEI, doctor în istorie, profesor universitar, academician, Academia Română

Florin STRETEANU, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România

Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Olga TĂȚAR, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

Alexandru TICLEA, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Ecologică din București, România

Alexandru VOICU, doctor în drept, profesor universitar, România

Iurii VOLOŠIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Națională de Aviație, Kiev, Ucraina

ADRESA REDACȚIEI: MD 2009, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207. Indexul PM 31536

Versiunea electronică: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistad drept@yahoo.com. Pagina web: www.rnd.revistestintifice.md

Toate articolele sunt recenzate în sistem „double-blind peer review”

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

© UJM, USPEE, USM, UAM, 2025

NATIONAL LAW JOURNAL
Periodical scientific-practical publication

No. 1 (253), year 26 (2025)

Registration certificate: No. 1003600061124 of 27 September 2000

Accredited by the National Agency for Quality Assurance in Education and Research by Decision No. 12 of 23.02.2024

Type B

FOUNDERS:

- ✓ *Union of Lawyers of the Republic of Moldova*
- ✓ *University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova*
- ✓ *State University of Moldova*
- ✓ *American University of Moldova*

EDITOR-IN-CHIEF: *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitatus in law, university professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: *Violeta COJOCARU*, doctor habilitatus in law, university professor, Vice-rector, State University of Moldova

Romanian and Russian editing: *Tudor SOROCEANU*; English editing: *Lorina AVORNIC*; French editing: *Anisoara DUBCOVETCHI*;

Digital assistance: *Maria BONDARI*

SCIENTIFIC COMMITTEE

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitatus in law, university professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Violeta COJOCARU, doctor habilitatus in law, university professor, Vice-rector, State University of Moldova

Ion DEACONESCU, PhD, university professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Mircea DUTU, PhD in law, university professor, Director, Romanian Academic Research Institute

Spyridon FLOGAITIS, PhD in history and law, university professor, academician, Director, European Public Law Organization, Greece

José Luis IRIARTE ÁNGEL, PhD. Professor in Private International Law, Public University of Navarra, Spain

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitatus in political science, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Tudorel TOADER, PhD in law, university professor, „Alexandru Ioan Cuza” University, Iasi, Romania

Andrei TREBKOV, PhD in law, International Union of Jurists, Russia

EDITORIAL BOARD

Albert ANTOCI, PhD in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Elena ARAMA, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova

Grigore ARDELEAN, PhD in law, associate professor, Academy „Ștefan cel Mare” of the Ministry of Internal Affairs, Republic of Moldova

Victoria ARHILUIC, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitatus in law, university professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Flavius-Antoniu BALAS, PhD in law, associate professor, University of Bucharest, Romania

Oleg BALAN, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova, Republic of Moldova

Catalin BORDEIANU, PhD in law, university professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Valeriu BUIOR, PhD in law, university professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Valentina COPTILET, PhD in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Ion CRAIOVAN, PhD in law, university professor, Romania

Andrian CRETU, Doctor of Law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Bogdan CUZA, PhD in economics, PhD candidate in law, Germany

Ion DEACONESCU, PhD, university professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Lucian DINDIRICA, PhD in history, associate professor, Romania

Marin DOMENTE, PhD in law, American University of Moldova

Mircea DUTU, PhD in law, university professor, Legal Research Institute, Romania a Academy

Spyridon FLOGAITIS, PhD in history and law, university professor, academician, European Public Law Organization, Greece

Raisa GRECU, doctor habilitatus in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Ion GUCEAC, doctor habilitatus in law, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Ioan HUMA, PhD in law, university professor, Romania

José Luis IRIARTE ÁNGEL, PhD, Professor in Private International Law, Public University of Navarra, Spain

Alexandru MARIT, PhD in law, university professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Iurie MIHALACHE, PhD in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Victor MORARU, doctor habilitatus in political science, university professor, correspondent member, Academy of Sciences of Moldova

Vytautas NEKROSIUS, doctor habilitatus in law, university professor, Lithuania

Mihai POALELUNGI, doctor habilitatus in law, university professor, Free International University of Moldova

Elena RAILEAN, PhD in pedagogy, associate professor, American University of Moldova

Alexandru ROSCA, doctor habilitatus, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitatus in political science, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Nicolae SADOVEI, PhD in law, associate professor, State University of Moldova

Diana SCOBIOALA (SIRCU), doctor habilitatus in law, university professor, National Institute of Justice, Republic of Moldova

Tzvetan SIVKOV, PhD in law, university professor, Bulgaria

Andrei SMOCHINA, doctor habilitatus in law, university professor, Free International University of Moldova

Boris SOSNA, PhD in law, university professor, State University of Comrat, Republic of Moldova

Victor SPINEI, PhD, university professor, academician, Romanian Academy

Florin STRETEANU, PhD in law, university professor, Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania

Tudorel TOADER, PhD in law, university professor, „Alexandru Ioan Cuza” University, Iasi, Romania

Olga TATAR, PhD in law, associate professor, State University of Comrat, Republic of Moldova

Alexandru TICLEA, PhD in law, university professor, Ecological University of Bucharest, Romania

Alexandru VOICU, PhD in law, university professor, Romania

Yuri VOLOSHIN, doctor habilitatus in law, university professor, National Aviation University, Kiev, Ukraine

PUBLISHING HOUSE ADDRESS: MD 2009, Chisinau, blvd. Stefan cel Mare si Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207. Index PM 31536

Electronic version: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistadrept@yahoo.com. Web: www.rnd.revistestiintifice.md

All articles are double-blind peer reviewed

The responsibility for the texts' content lies exclusively with the authors

© UJM, USPEE, USM, UAM, 2025

REVUE NATIONAL DE DROIT

Publication périodique scientifique et pratique

N° 1 (253), année 26 (2025)

Certificat d'inscription: N° 1003600061124 du 27 Septembre 2000

Accréditée par l'Agence nationale pour l'assurance de la qualité dans l'enseignement et la recherche par la décision N° 12 du 23.02.2024

Type B

FONDATEURS:

- ✓ *Union des Juristes de la République de Moldova*
- ✓ *Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova*
- ✓ *Université d'État de Moldova*
- ✓ *Université Américaine de Moldova*

RÉDACTEUR EN CHEF: *Gheorghe AVORNIC*, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

RÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: *Violeta COJOCARU*, docteur habilité en droit, professeur, vice-recteur, Université d'État de Moldova

Rédaction en roumaine et russe: *Tudor SOROCEANU*; Rédaction en anglais: *Lorina AVORNIC*; Rédaction en français: *Anisoara DUBCOVETCHI*;
Assistance informatique: *Maria BONDARI*

COMITÉ SCIENTIFIQUE

Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Violeta COJOCARU, docteur habilité en droit, professeur, vice-recteur, Université d'État de Moldova
Ion DEACONESCU, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie
Mircea DUTU, docteur en droit, professeur, directeur, Institut de Recherche Universitaire, Roumanie

Spyridon FLOGAITIS, docteur en histoire et en droit, professeur, académicien, Directeur, Organisation Européenne de Droit Public, Grèce
José Luis IRIARTE ÁNGEL, PhD, professeur de droit international privé, Université Publique de Navarre, Espagne
Gheorghe RUSNAC, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova
Tudorel TOADER, docteur en droit, professeur, Université „Alexandru Ioan Cuza”, Iasi, Roumanie
Andrei TREBKOV, docteur en droit, professeur, Union Internationale des Juristes, Russie

COMITE DE REDACTION

Albert ANTOCI, docteur en droit, professeur agrégée, Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Elena ARAMA, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Grigore ARDELEAN, docteur en droit, professeur agrégée, Académie „Stefan cel Mare” du Ministère des affaires internes, République de Moldova
Victoria ARHILIUC, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Flavius-Antoniu BAIAS, docteur, professeur agrégée, Université de Bucarest, Roumanie
Oleg BALAN, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova, République de Moldova
Catalin BORDEIANU, docteur en droit, professeur, membre correspondant, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie
Valeriu BUJOR, docteur en droit, professeur, Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Valentina COPTILET, docteur en droit, professeur agrégée, Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Ion CRAIOVAN, docteur en droit, professeur, Roumanie
Andrian CRETU, docteur en droit, professeur agrégée, Université des Sciences Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Bogdan CUZA, docteur en droit, doctorat en économie, Allemagne
Ion DEACONESCU, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie
Lucian DINDIRICA, docteur, professeur agrégé, Roumanie
Marin DOMENTE, docteur en droit, Université Américaine de Moldova
Mircea DUTU, docteur en droit, professeur, Institut de Recherche Juridique de l'Académie Roumaine
Spyridon FLOGAITIS, docteur en histoire et en droit, professeur, académicien, Organisation Européenne de Droit Public, Grèce
Raisa GRECU, docteur habilité en droit, professeur, Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Ion GUCEAC, docteur habilité en droit, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova
Ioan HUMA, docteur en droit, professeur, Roumanie

José Luis IRIARTE ÁNGEL, PhD, professeur de droit international privé, Université Publique de Navarre, Espagne
Alexandru MARIT, docteur en droit, professeur, Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Iurie MIHALACHE, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Victor MORARU, docteur habilité, professeur, membre correspondant, Académie des Sciences de Moldova
Vytautas NEKROSIUS, docteur habilité en droit, professeur, Lituanie
Mihai POALELUNGI, docteur habilité en droit, professeur, Université Internationale Libre de Moldova
Elena RAILEAN, docteur en pédagogie, professeur agrégé, Université Américaine de Moldova
Alexandru ROSCA, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova
Gheorghe RUSNAC, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova
Nicolae SADOVEI, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Moldova
Diana SCOBIOALA (SIRCU), docteur habilité en droit, professeur, Institut National pour la Justice, République de Moldova
Tzvetan SIVKOV, docteur en droit, professeur, Bulgarie
Andrei SMOCHINA, docteur habilité en droit, professeur, Université Internationale Libre de Moldova
Boris SOSNA, docteur en droit, professeur, Université d'État de Comrat, République de Moldova
Victor SPINEL, docteur, professeur, académicien, Académie Roumaine
Florin STRETEANU, docteur en droit, professeur, Université Babes-Bolyai de Cluj-Napoca, Roumanie
Tudorel TOADER, docteur en droit, professeur, Université „Alexandru Ioan Cuza”, Iasi, Roumanie
Olga TATAR, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Comrat, République de Moldova
Alexandru TICLEA, docteur en droit, Université Ecologique de Bucarest, Roumanie
Alexandru VOICU, docteur en droit, professeur, Roumanie
Yuri VOLOSHIN, docteur habilité, professeur, Université Nationale de l'Aviation, Kiev, Ukraine

ADRESSE DE LA MAISON D'ÉDITION: MD 2009, Chisinau, blvd. Stefan cel Mare si Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207. Index PM 31536.

Version électronique: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistad rept@yahoo.com. Web: www.rnd.revistestiintifice.md

Tous les articles sont évalués en système „double-blind peer review”

La responsabilité du contenu des textes incombe uniquement aux auteurs

© UJM, USPEE, USM, UAM, 2025

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ ПРАВА
Научно-практическое периодическое издание

№ 1 (253), год 26 (2025)

Регистрационное свидетельство: № 1003600061124 от 27 сентября 2000 г.

Аккредитовано Национальным агентством по обеспечению качества в образовании и исследованиях
по решению № 12 от 23.02.2024

Тип Б

УЧРЕДИТЕЛИ:

- ✓ *Союз юристов Молдовы*
- ✓ *Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова*
- ✓ *Молдавский Государственный Университет*
- ✓ *Американский Университет Молдовы*

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР: *Георге АВОРНИК*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: *Виолета КОЖОКАРУ*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, проректор, Молдавский Государственный Университет

Редактирование на румынском и русском языках: *Тудор СОРОЧАНУ*; Редактирование на английском языке: *Лорина АВОРНИК*; Редактирование на французском языке: *Анишоара ДУБКОВЕЦКИ*; Компьютерная техподдержка: *Мария БОНДАРЬ*

НАУЧНЫЙ СОВЕТ

Георге АВОРНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Виолета КОЖОКАРУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, проректор, Молдавский Государственный Университет

Ион ДЕАКОНЕСКУ, доктор наук, профессор, академик, президент, Международная Академия «Михай Еминеску», Румыния

Мирча ДУЦУ, доктор юридических наук, профессор, директор, Институт правовых исследований, Румынская академия

Спиридон ФЛОГАНТИС, доктор исторических и юридических наук, профессор, академик, директор, Европейская Организация Публичного Права, Греция
Хосе Луис ИРИАРТЕ АНГЕЛ, доктор, профессор международного частного права, Государственный университет Наварры, Испания

Георге РУСНАК, доктор хабилитат политических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Тудорел ТОАДЕР, доктор юридических наук, профессор, Университет «Александру Иоан Куза», Яссы, Румыния

Андрей ТРЕБКОВ, доктор юридических наук, Международный Союз Юристов, Россия

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Алберт АНТОЧ, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Елена АРАМЭ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет

Григорье АРДЕЛЯН, доктор юридических наук, доцент, Академия «Штефан чел Маре» Министерства внутренних дел, Республика Молдова

Виктория АРХИЛЮК, доктор юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет

Георге АВОРНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Флавиус-Антониу БАНАС, доктор юридических наук, доцент, Бухарестский Университет, Румыния

Олег БАЛАН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет, Республика Молдова

Кэтэлин БОРДЕАНУ, доктор юридических наук, профессор, академик, Международная Академия «Михай Еминеску», Румыния

Валериу БУЖОР, доктор юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Валентина КОПТИЛЕЦ, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Ион КРАЙОВАН, доктор юридических наук, профессор, Румыния

Андриан КРЕЦУ, доктор права, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Богдан КУЗА, доктор экономических наук, аспирант юридических наук, Германия

Ион ДЕАКОНЕСКУ, доктор наук, профессор, академик, Международная академия «Михай Еминеску», Румыния

Луциан ДИНДИРИКА, доктор исторических наук, доцент, Румыния

Марин ДОМЕНТЕ, доктор юридических наук, Американский Университет Молдовы

Мирча ДУЦУ, доктор юридических наук, профессор, Институт правовых исследований, Румынская академия

Спиридон ФЛОГАНТИС, доктор исторических и юридических наук, профессор, академик, Европейская Организация Публичного Права, Греция

Раиса ГРЕКУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Ион ГУЧАК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Иоан ХУМЭ, доктор юридических наук, профессор, Румыния

Хосе Луис ИРИАРТЕ АНГЕЛ, доктор, профессор международного частного права, Государственный университет Наварры, Испания

Александру МАРИЦ, доктор юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Юрие МИХАЛАКЕ, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Виктор МОРАРУ, доктор хабилитат политических наук, профессор, член-корреспондент, Академия наук Молдовы

Витаутас НЕКРОСИУС, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Литва

Михай ПОАЛЕЛУНДЖЬ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Международный Свободный Университет Молдовы

Елена РАЙЛЯН, доктор педагогических наук, доцент, Американский Университет Молдовы

Александру РОШКА, доктор хабилитат, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Георге РУСНАК, доктор хабилитат политических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Николае САДОВЕЙ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Молдавский Государственный Университет

Диана СКОБИОАЛЭ (СЫРКУ), доктор хабилитат юридических наук, профессор, Национальный институт юстиции, Республика Молдова

Цветан СИВКОВ, доктор юридических наук, профессор, Болгария

Андрей СМОКИН, доктор юридических наук, профессор, Международный Свободный Университет Молдовы

Борис СОСНА, доктор юридических наук, профессор, Комратский Государственный Университет, Республика Молдова

Виктор СПИНЕЙ, доктор исторических наук, профессор, академик, Румынская академия

Флорин СТРЕТЯНУ, доктор юридических наук, профессор, Университет Бабеш-Болия, Клуж-Напока, Румыния

Тудорел ТОАДЕР, доктор юридических наук, профессор, Университет «Александру Иоан Куза», Яссы, Румыния

Ольга ТАТАР, доктор юридических наук, доцент, Комратский Государственный Университет, Республика Молдова

Александру ЦИКЛЕА, доктор юридических наук, профессор, Бухарестский экологический университет, Румыния

Александру ВОЙКУ, доктор юридических наук, профессор, Румыния

Юрий ВОЛОШИН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Национальный авиационный университет, Киев, Украина

АДРЕС РЕДАКЦИИ: MD 2009, Кишинев, бул. Штефан чел Маре 200, 2-й этаж, офис 202. Тел./факс. (022) 241207. Индекс PM 31536.

Электронная версия: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistadrepr@yahoo.com. Сайт: www.rnd.revistestiintifice.md

Все статьи рецензируются по системе „double-blind peer review”

Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CUPRINS

Valentin EȘANU

Conceptualizarea drepturilor omului: evoluție și semnificație

Iurie MIHALACHE, Nicolae ZAVULAN

Reflecții asupra legislației care guvernează forma electronică a actelor juridice. Cazul Republicii Moldova

Ghenadie PREȚIVĂȚII

Conflicte de competență și suprapuneri între persoanele juridice de drept public și privat

Igor ARSENI, Serghei ZAHARIA

Conținutul principiului obiectivității procedurilor judiciare în sistemul de optimizare a procedurilor civile

Denis URSU

Repere conceptuale, exigențe și garanții compensatorii privind renunțarea la proba nepertinentă în cadrul procesului penal

Lorina AVORNIC

Infrațiunea de act sexual cu un minor în dreptul penal: definire, manifestare și etiologie

Sofiana TOCARI

Răspunderea penală în cazurile violenței în familie care afectează minorii. Măsurile de protecție naționale și internaționale

Ion BÎTCĂ, Mihai DOLTU

Impactul pandemiei COVID-19 asupra dreptului la educație în România și Republica Moldova (2020-2022)

Svetlana FANARI, Alexandru CUZNEȚOV

Validarea creanței ca premisa apariției capacității procesuale juridice în cadrul cauzelor de insolabilitate

SUMMARY

Valentin ESANU

10 The conceptualization of human rights: evolution and significance

Iurie MIHALACHE, Nicolae ZAVULAN

20 Reflections on the legislation regulating the electronic form of legal documents. The case of the Republic of Moldova

Ghenadie PREȚIVĂȚII

31 Conflicts of jurisdiction and overlaps between legal entities of public law and private law

Igor ARSENI, Serghei ZAHARIA

40 Content of the principle of objectivity of judicial proceedings in the system of optimization of civil proceedings

Denis URSU

54 Conceptual points, requirements and compensatory guarantees regarding the waiver of irrespective evidence in criminal proceedings

Lorina AVORNIC

64 Offence of sexual intercourse with a minor in criminal law: definition, manifestation and etiology

Sofiana TOCARI

74 Criminal liability in cases of domestic violence affecting minors. National and international protection measures

Ion BITCA, Mihai DOLTU

86 The impact of the COVID-19 pandemic on the right to education in Romania and the Republic of Moldova (2020-2022)

Svetlana FANARI, Alexandru CUZNEȚOV

99 Validation of the claim as a premise for the appearance of legal procedural capacity in the framework of insolvency causes

TABLE DES MATIÈRES

Valentin ESANU

La conceptualisation des droits de l'homme:
évolution et signification

Iurie MIHALACHE, Nicolae ZAVULAN

Réflexions sur la législation régissant la forme
électronique des actes juridiques. Le cas de la
République de Moldova

Ghenadie PRETIVATII

Conflits de compétence et chevauchements
entre les personnes morales de droit public et de
droit privé

Igor ARSENI, Serghei ZAHARIA

Contenu du principe d'objectivité des procédures
judiciaires dans le système d'optimisation des
procédures civiles

Denis URSU

Points conceptuels, exigences et garanties
compensatoires sur la renonciation aux preuves
non pertinentes dans les procédures pénales

Lorina AVORNIC

Infraction de rapports sexuels avec un mineur
en droit pénal: définition, manifestation et
étiologie

Sofiana TOCARI

Responsabilité pénale en cas de violence conjugale
à l'égard des mineurs. Mesures de protection
nationales et internationales

Ion BITCA, Mihai DOLTU

L'impact de la pandémie de COVID-19 sur le droit
à l'éducation en Roumanie et en République de
Moldova (2020-2022)

Svetlana FANARI, Alexandru CUZNETOV

Validation de la dette comme prémisse pour
l'apparition de la capacité procédurale juridique
dans le cadre des causes d'insolvabilité

nr. 1 (253), 2025

ОГЛАВЛЕНИЕ

Валентин ЕШАНУ

10 Концептуализация прав человека: эволюция и
значение

Юрие МИХАЛАКЕ, Николае ЗАВУЛАН

20 Обзор законодательства, регулирующего
электронную форму правовых актов. Случай
Республики Молдова

Генадие ПРЕЦИВАТЫЙ

31 Конфликты компетенций и пересечения между
юридическими лицами публичного и частного
права

Игор АРСЕНИ, Сергей ЗАХАРИЯ

40 Содержание принципа объективности судебного
разбирательства в системе оптимизации
гражданского процесса

Денис УРСУ

54 Концептуальные моменты, требования
и компенсационные гарантии отказа от
независимости доказательств в уголовном
судопроизводстве

Лорина АВОРНИК

64 Преступление сексуальных действий с
несовершеннолетним в уголовном праве:
определение, проявление и этиология

Софиана ТОКАРЬ

74 Уголовная ответственность в случаях домашнего
насилия в отношении несовершеннолетних.
Национальные и международные меры защиты

Ион БЫТКЭ, Михай ДОЛТУ

86 Влияние пандемии COVID-19 на право на
образование в Румынии и Республике Молдова
(2020-2022 гг.)

Светлана ФАНАРЬ, Александру КУЗНЕЦОВ

99 Подтверждение права на исковое заявление как
предпосылка возникновения процессуальной
дееспособности в рамках дел о несостоятельности

CONCEPTUALIZAREA DREPTURILOR OMULUI: EVOLUȚIE ȘI SEMNIFICAȚIE

Valentin EȘANU

Licențiat în Relații internaționale și științe politice, Consilier în Parlamentul Republicii Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

e-mail: valentinesany65@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-0384-6016>

Protecția drepturilor omului reprezintă un principiu fundamental al societății moderne, având un impact esențial asupra bunăstării indivizilor și coeziunii sociale. În această lucrare am analizat evoluția, caracteristicile și clasificarea drepturilor omului din perspectiva unor criterii fundamentale. Studiul evidențiază diversitatea și complexitatea acestor drepturi, subliniind importanța înțelegerii lor în contextul protecției juridice, atât la nivel internațional, cât și național. Abordarea propusă oferă un cadru clar și comprehensiv pentru înțelegerea diferitelor dimensiuni ale drepturilor fundamentale, contribuind la dezvoltarea cercetării în domeniu și la aplicarea eficientă a acestora în practică. Lucrarea oferă astfel o perspectivă amplă asupra relevanței drepturilor omului în contextul contemporan, consolidând cadrul teoretic necesar pentru analiza și implementarea lor în sistemele juridice.

Cuvinte-cheie: drepturile omului, demnitate, universalitate, inalienabilitate, indivizibilitate, interdependență, egalitate, nediscriminare.

THE CONCEPTUALIZATION OF HUMAN RIGHTS: EVOLUTION AND SIGNIFICANCE

Human rights protection is a fundamental principle of modern society, having a crucial impact on the well-being of individuals and social cohesion. In this paper, I have analyzed the evolution, characteristics, and classification of human rights from the perspective of fundamental criteria. The study highlights the diversity and complexity of these rights, emphasizing the importance of understanding them within the context of legal protection at both international and national levels. The proposed approach provides a clear and comprehensive framework for understanding the various dimensions of fundamental rights, contributing to the development of research in the field and to their effective application in practice. Thus, the paper offers a broad perspective on the relevance of human rights in the contemporary context, consolidating the theoretical framework necessary for their analysis and implementation within legal systems.

Keywords: human rights, human dignity, universality, inalienability, indivisibility, interdependence, equality, non-discrimination.

LA CONCEPTUALISATION DES DROITS DE L'HOMME: ÉVOLUTION ET SIGNIFICATION

La protection des droits de l'homme constitue un principe fondamental de la société moderne, ayant un impact crucial sur le bien-être des individus et la cohésion sociale. Dans cet article, j'ai analysé l'évolution, les caractéristiques et la classification des droits de l'homme selon des critères fondamentaux. L'étude met en lumière la diversité et la complexité de ces droits, soulignant l'importance de leur compréhension dans le contexte de la protection juridique, tant au niveau international que national. L'approche proposée offre un cadre clair et complet pour comprendre les différentes dimensions des droits fondamentaux, contribuant au développement de la recherche dans ce domaine et

à leur application efficace en pratique. Ainsi, cet article offre une perspective large sur la pertinence des droits de l'homme dans le contexte contemporain, consolidant le cadre théorique nécessaire à leur analyse et mise en œuvre dans les systèmes juridiques.

Mots-clés: *droits de l'homme, dignité humaine, universalité, inaliénabilité, indivisibilité, interdépendance, égalité, non-discrimination.*

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА: ЭВОЛЮЦИЯ И ЗНАЧЕНИЕ

Защита прав человека является фундаментальным принципом современного общества, оказывая существенное влияние на благополучие индивидуумов и социальную сплоченность. В данной работе автор проанализировал эволюцию, характеристики и классификацию прав человека с позиции основных критериев. Исследование подчеркивает разнообразие и сложность этих прав, акцентируя внимание на важности их понимания в контексте юридической защиты как на международном, так и на национальном уровне. Предложенный подход обеспечивает ясную и всестороннюю основу для понимания различных аспектов фундаментальных прав, способствуя развитию исследований в этой области и их эффективному применению на практике. Таким образом, работа предлагает широкую перспективу значимости прав человека в современном контексте, укрепляя теоретическую базу, необходимую для анализа и реализации этих прав в правовых системах.

Ключевые слова: *права человека, достоинство, универсальность, неотчуждаемость, неделимость, взаимозависимость, равенство, недискриминация.*

Introducere

Drepturile omului sunt drepturi fundamentale și libertăți la care fiecare individ are dreptul, indiferent de naționalitate, sex, etnie, religie sau orice alt statut. Acestea se bazează pe principiile demnității, egalității și respectului reciproc. Deci, drepturile omului se referă la acele drepturi fundamentale și inalienabile care aparțin fiecărei persoane, fără discriminare. Acestea sunt concepute pentru a proteja demnitatea, libertatea, egalitatea și integritatea fiecărei persoane.

Călătoria drepturilor omului, de la stabilirea standardelor la implementarea efectivă, depinde în mare măsură de disponibilitatea unor instrumente adecvate pentru formularea și evaluarea politicilor. Drepturile omului sunt înțelese în mod obișnuit ca fiind acele drepturi care sunt inerente simplului fapt de a fi uman.

Originea și evoluția drepturilor omului în dreptul internațional

Originile drepturilor omului se regăsesc atât în filosofia greacă, cât și în diversele religii ale lumii. În

perioada secolului al XVIII-lea, conceptul drepturilor omului a fost definit ca o categorie explicită. Atunci, individul a început să fie perceput ca o entitate autonomă, înzestrată prin natura sa cu anumite drepturi fundamentale inalienabile. Aceste drepturi puteau fi invocate împotriva autorităților și trebuiau protejate de acestea. Astfel, drepturile omului au fost recunoscute ca fiind condiții esențiale pentru o viață demnă.

Evoluția drepturilor omului după Primul Război Mondial marchează un punct de cotitură important în istoria umanității, întrucât comunitatea internațională a început să recunoască necesitatea unui cadru mai solid pentru protejarea demnității umane.

Înființată prin Tratatul de la Versailles, Societatea Națiunilor (Liga Națiunilor) a fost prima organizație internațională menită să prevină conflictele și să promoveze cooperarea internațională.

Tratatul de la Versailles și alte tratate de pace de după război au inclus clauze care garantau protecția drepturilor în Europa de Est și Centrală, în special în noile state formate după destrămarea imperiilor.

Aceste etape au creat un precedent pentru dezvoltarea ulterioară a drepturilor omului după al Doilea Război Mondial, când comunitatea internațională a adoptat instrumente fundamentale. Inițiativele din perioada interbelică au evidențiat atât potențialul, cât și limitările sistemului internațional, fiind o lecție pentru eforturile ulterioare.

„Primul și al Doilea Război Mondial demonstrează prea clar că drepturile omului nu sunt inalienabile. În 1945, o serie de țări se unesc pentru a crea Organizația Națiunilor Unite. Obiectivul ONU este asigurarea unei păci durabile între statele străine. Dar ONU militează și pentru a proteja drepturile fundamentale ale omului și pentru a proteja persoanele împotriva abuzurilor. Ca parte a acestei mișcări, în 1948, Adunarea Generală a ONU adoptă Declarația Universală a Drepturilor Omului. Declarația deschide o cale pentru alte rezoluții, declarații și legi.”[1]

La baza drepturilor omului stă ideea că fiecare persoană are o valoare intrinsecă și inalienabilă, ce trebuie respectată și protejată. Ele garantează condițiile necesare pentru o viață demnă, fiind esențiale pentru libertatea individuală, egalitatea între oameni și buna funcționare a societăților democratice. În esență, drepturile omului sunt o expresie a valorilor fundamentale ale demnității umane, solidarității și justiției.

Caracteristicile fundamentale ale drepturilor omului

Evoluția drepturilor omului este un proces istoric complex, strâns legat de semnificația lor universală și de principiile fundamentale care le ghidează aplicarea. De-a lungul timpului, acest concept s-a transformat dintr-o idee abstractă într-un cadru juridic recunoscut la nivel global, reflectând o înțelegere din ce în ce mai profundă a demnității umane.

La fel, drepturile omului reprezintă un set fundamental de principii și valori care recunosc demnitatea intrinsecă a fiecărei persoane. Aceste drepturi

sunt universale, inalienabile și indivizibile, ceea ce înseamnă că ele se aplică tuturor oamenilor, nu pot fi restricționate și sunt interdependente. În contextul unei societăți globale diversificate, caracteristicile drepturilor omului sunt esențiale pentru asigurarea respectului și protecției acestora.

Astfel, se menționează următoarele caracteristici ale drepturilor fundamentale ale omului: universalitatea, inalienabilitatea, indivizibilitatea, interdependența, egalitatea și non-discriminare.

Universalitatea presupune că drepturile omului se aplică tuturor indivizilor, fără discriminare. Universalitatea drepturilor omului se referă la ideea că toate drepturile sunt aplicabile tuturor oamenilor, fără excepții, indiferent de naționalitate, cultură, rasă, sex, religie sau orice alt statut. Fiecare persoană are aceleași drepturi fundamentale, care trebuie respectate și protejate la nivel global.

De exemplu, dreptul la viață este protejat de lege în majoritatea țărilor. În cadrul Convenției Europene a Drepturilor Omului, acest drept nu poate fi încălcat, iar statele sunt obligate să prevină violențele care ar putea duce la pierderea vieții. În acest context, se pot evidenția următoarele principii ale universalității drepturilor omului: aplicabilitate globală (drepturile se aplică tuturor, în orice colț al lumii); non-discriminare, deoarece niciun individ nu poate fi discriminat în exercitarea drepturilor sale și responsabilitatea statelor, unde fiecare stat are datoria de a proteja și promova drepturile omului pentru toți cetățenii săi.

Inalienabilitatea presupune că drepturile nu pot fi luate, cedate sau transferate. Aceasta înseamnă că drepturile omului sunt parte integrantă a ființei umane și nu pot fi abandonate, indiferent de circumstanțe. Aceasta asigură că fiecare persoană își păstrează drepturile și că societatea și statele au obligația de a le proteja.

De exemplu, nicio persoană nu poate fi obligată să renunțe la dreptul său fundamental la viață,

chiar și în cazul unor condiții extreme, acesta fiind și un drept absolut conform Convenției Europene a Drepturilor Omului. Acest drept este protejat și prin legi internaționale iar executarea pedepsei capitale în anumite țări ridică întrebări legate de respectarea acestui principiu.

Ținând cont de aceste considerente, se evidențiază că inalienabilitatea drepturilor presupune: drepturi inerente - drepturile sunt inerente fiecărei persoane, astfel că nu depind de recunoașterea sau respectarea lor de către stat sau societate; imposibilitatea renunțării - o persoană nu poate renunța la drepturile sale fundamentale, chiar dacă ar dori să facă acest lucru; protecție universală - chiar și în situații de criză, drepturile omului trebuie să fie respectate și protejate.

Indivizibilitatea presupune că toate drepturile sunt interconectate iar încălcarea unui drept poate afecta altele. Aceasta scoate în evidență că fiecare drept este esențial pentru realizarea altor drepturi, iar încălcarea unui drept poate avea un impact negativ asupra altora.

De exemplu, fără acces la educație de calitate, persoanele pot avea dificultăți în obținerea unui loc de muncă decent, afectând astfel dreptul lor la o viață demnă iar educația este esențială pentru dezvoltarea personală și profesională. Indivizibilitatea drepturilor omului implică faptul că niciun drept nu este mai important decât oricare altul.

În acest context, se evidențiază următoarele principii ale indivizibilității: interconexiune - drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale nu pot fi tratate în mod izolat; ele se influențează reciproc; echilibru - o abordare echilibrată a drepturilor este necesară pentru a asigura o viață demnă și justă; protecție completă - protejarea tuturor drepturilor contribuie la bunăstarea generală a individului și a societății.

Totodată, drepturile omului sunt indivizibile și reprezintă un întreg coerent și omogen care este

necesar pentru fiecare ființă umană și nu este de competența statului să decidă ce categorie de drepturi decide să garanteze.

Interdependența presupune că drepturile depind unele de altele cum ar fi dreptul la sănătate poate afecta dreptul la viață sau dreptul la educație susține dreptul la muncă deoarece educația de calitate contribuie la formarea competențelor necesare pentru a accesa oportunități de muncă. La fel dreptul la un proces echitabil este o componentă esențială a accesului la justiție deoarece fără un proces corect, nu se poate realiza o justiție corectă.

În acest context, se evidențiază următoarele principii ale interdependenței: suport reciproc; impact comun (încălcarea unui drept poate duce la încălcarea altor drepturi, subliniind importanța protejării tuturor drepturilor) și abordare holistică - protecția și promovarea drepturilor trebuie să fie abordate într-un mod integrat, nu izolat.

Egalitatea și non-discriminarea stipulează că toți indivizii sunt egali în fața legii și că nimeni nu poate fi discriminat pe baza unor criterii precum rasa, sexul, etnia, religia, orientarea sexuală, statutul socioeconomic sau orice alt statut. De exemplu, toți cetățenii au dreptul de a vota în alegeri, fără a fi discriminați pe baza genului, rasei sau statutului socio-economic. De exemplu, legislația care garantează votul femeilor în multe țări a fost un pas important spre egalitate.

Principiul nediscriminării este o obligație fundamentală ce derivă din universalitatea drepturilor omului și se sprijină pe trei piloni principali. În primul rând, egalitatea în drepturi subliniază că toate persoanele sunt egale în fața legii și beneficiază de aceleași drepturi fundamentale, fără nicio excepție, iar legile trebuie să fie aplicate în mod uniform.

În al doilea rând, principiul non-discriminării impune interzicerea oricărei forme de tratament diferențiat nejustificat, solicitând statelor să adopte

măsură proactivă pentru prevenirea, investigarea și sancționarea actelor de discriminare.

În al treilea rând, accesibilitatea egală garantează tuturor indivizilor posibilitatea de a beneficia în mod nediscriminatoriu de oportunități, resurse și servicii, astfel încât să fie eliminat orice obstacol bazat pe criterii arbitrare. Aceste principii nu doar definesc standardele juridice internaționale, ci reprezintă fundamentul unei societăți echitabile, care asigură respectul demnității umane și participarea deplină a fiecăruia în viața comunității.

Pe măsură ce cadrul legal a fost consolidat prin tratate și convenții internaționale, semnificația drepturilor omului s-a extins, incluzând dimensiuni mai complexe, precum protecția minorităților și a mediului.

Principiul nediscriminării a căpătat un rol esențial, cerând statelor să elimine orice barieră care împiedică accesul egal la drepturi. Această dezvoltare subliniază interdependența dintre evoluția drepturilor și obligațiile statelor de a le proteja.

Prin urmare, procesul istoric de consacrare a drepturilor omului este inseparabil de principiile lor de funcționare. Fiecare etapă din evoluția acestor drepturi a consolidat semnificația lor universală, punând în lumină nevoia de respectare a demnității și egalității umane, în toate formele societății moderne.

Clasificarea drepturilor omului

Drepturile omului reprezintă un ansamblu de norme fundamentale care protejează demnitatea și libertatea indivizilor, fiind esențiale pentru funcționarea oricărei societăți democratice. Aceste drepturi pot fi clasificate în mai multe categorii, fiecare având caracteristici proprii și un impact distinct asupra diferitelor aspecte ale vieții umane.

Clasificarea drepturilor omului nu este doar un exercițiu teoretic, ci un instrument util pentru

înțelegerea interdependenței lor și pentru aplicarea eficientă a normelor de protecție și promovare.

După universalitatea drepturilor, drepturile se clasifică în:

✓ *drepturi universale* - drepturi care se aplică tuturor persoanelor, indiferent de naționalitate, rasă, religie sau sex, precum dreptul la viață, dreptul la libertatea de exprimare, dreptul la un proces echitabil, dreptul la educație;

✓ *drepturi specifice* - drepturi care se aplică anumitor grupuri concepute pentru a aborda nevoile și preocupările particulare ale acestora, cum ar fi drepturile minorităților, drepturile femeilor, drepturile copilului.

După nivelul de protecție, deosebim:

✓ *drepturi garantate prin legislație națională* - drepturi stipulate în constituții sau legislație internă;

✓ *drepturi garantate prin tratate internaționale* - drepturi protejate de instrumentele internaționale cum ar fi: Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Declarația Universală a Drepturilor Omului sau Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale.

După aplicabilitate, drepturile se clasifică în:

✓ *drepturi absolute* - drepturi care nu pot fi limitate în niciun context și care nu permit nici o ingerință, cum ar fi dreptul la viață, interzicerea torturii și tratamentelor inumane și degradante, interzicerea sclaviei și nicio pedeapsă fără lege;

✓ *drepturi relative* - drepturi care pot fi restricționate în anumite condiții cu respectarea obligației ingerinței de a fi prevăzută de lege, necesară într-o societate democratică și să urmărească un scop legitim.

După perioada de realizare, deosebim:

✓ *drepturi imediat aplicabile* - drepturi care pot fi exercitate imediat, cum ar fi dreptul la viață, dreptul la respectarea vieții private și de familie sau dreptul la un proces echitabil;

✓ *drepturi progresive* - drepturi care trebuie realizate treptat, în funcție de resurse, cum ar fi dreptul la educație, dreptul la sănătate sau drepturile economice, sociale și culturale;

După sursă, drepturile se clasifică în:

✓ *drepturi naturale* - drepturi considerate înăscute și universale, aparțin fiecărui individ prin natura sa umană, indiferent de legislația sau cultura specifică a unei societăți, cum ar fi: dreptul la viață, dreptul la libertate, dreptul la proprietate;

✓ *drepturi convenționale* - drepturi stabilite prin acorduri sau tratate internaționale, create pentru a proteja demnitatea umană și pentru a asigura respectul față de libertățile fundamentale ale indivizilor. Ele sunt legate de obligațiile internaționale asumate de statele semnatare. Acestea sunt: dreptul la un proces echitabil, dreptul la libertatea de exprimare sau drepturile economice, sociale și culturale.

De obicei, drepturile omului sunt clasificate, *după natura drepturilor*, în trei generații: drepturi civile și politice, drepturi economice, sociale și culturale, precum și drepturi colective.

„În noiembrie 1977, Karel Vasak, consilier juridic al UNESCO și distins cercetător al drepturilor omului, a scris un articol pentru Curierul UNESCO, introducând ideea a trei generații de drepturi ale omului. Teoria a câștigat acțiune printre cercetători și practicieni și a devenit parte a vocabularului standard care descrie istoria și conținutul cadrului drepturilor omului. În ciuda numeroaselor sale defecte, ea continuă să fie menționată în reviste emblematice precum *Human Rights Quarterly* ca un cadru analitic relevant pentru studiul drepturilor omului.”[2]

În articolul din 1977, Vasak îl menționa pe directorul general UNESCO Amadou-Mathar M'Bow din Senegal pentru crearea termenului de „a treia generație a drepturilor omului”. Acesta a fost menit să capteze un nou accent pe drepturile la dezvoltare, pace sau un mediu sănătos. Intenționat inițial ca o

formulare de politică care se adresează evoluțiilor contemporane, a câștigat în schimb acțiune ca o clasificare a presupusei relevanțe istorico-analitice.

Drepturile civile și politice sunt considerate drepturile primei generații. Aceste drepturi sunt de natură „negativă”, ceea ce înseamnă că, pentru a le implementa, statele trebuie pur și simplu să se abțină de la a le încălca. Aceste drepturi sunt esențiale pentru asigurarea libertății, demnității și participării active a indivizilor în viața publică, pentru funcționarea democrației și protecția libertăților individuale. Ele contribuie la crearea unui mediu în care indivizii pot participa activ la viața socială și politică, își pot exprima opiniile și pot influența deciziile care le afectează viața. Protecția acestor drepturi este esențială pentru menținerea statului de drept și a justiției sociale în orice societate.

Drepturile civile și politice constituie o categorie de drepturi care protejează libertățile individuale și drepturile cetățenilor, asigurându-le astfel capacitatea de a participa la viața civilă și politică a societății și statului, fără a fi discriminați sau supuși represiunii. Drepturile civile și politice sunt adesea menționate drept drepturi de primă generație. Drepturile civile asigură șanse sociale egale și protecție egală în condițiile legii, indiferent de rasă, religie sau alte caracteristici personale. Unele dintre drepturile civile includ dreptul la viață, libertatea de exprimare, libertatea de întrunire, dreptul la viața de familie și dreptul la circulație.

Drepturile politice sunt drepturile oamenilor de a participa la viața politică a comunităților lor. Acestea includ dreptul de vot, dreptul de a candida la funcții publice și libertatea de întrunire și libertatea de asociere. În timp ce drepturile civile sunt universale ca și drepturile omului, drepturile politice sunt adesea limitate la cetățeni. Drepturile civile și politice sunt protejate prin diferite tratate internaționale și regionale, precum și prin constituțiile naționale. „Pactul

internațional cu privire la drepturile civile și politice este cel mai cuprinzător tratat care asigură protecția acestor drepturi la nivel internațional”[3].

Drepturile civile sunt: dreptul la viață (care implică și protecția împotriva execuțiilor extrajudiciare și a violenței); dreptul la integritate personală care presupune interzicerea torturii și a tratamentelor inumane; dreptul la libertatea și securitatea persoanei în contextul în care persoana are dreptul de a nu fi reținut arbitrar și de a avea acces la un proces echitabil; dreptul la respectarea vieții private și de familie.

Drepturile politice includ: dreptul la liberă exprimare; dreptul la asociere (dreptul de a se alătura și de a forma organizații, inclusiv partide politice); dreptul de a vota care implică dreptul de a participa la alegeri libere și corecte și dreptul de a candida pentru funcții publice.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice garantează drepturile fundamentale/esențiale, cum ar fi dreptul la viață, la libertate și securitate, interzicerea torturii și a tratamentelor inumane, dreptul la un proces echitabil și la prezumția de nevinovăție.

Potrivit art. 6 pct. 1 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, „dreptul la viață este inerent persoanei umane, acest drept trebuie ocrotit prin lege și nimeni nu poate fi privat de viață sa în mod arbitrar”[3].

„Fiecare persoană are dreptul de a fi recunoscută în toate împrejurările ca având personalitate juridică”, conform art. 16 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

Articolul 7 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, prevede un alt drept și anume dreptul la integritate personală prin interzicerea torturii și a tratamentelor inumane. Conform acestui articol, „nimeni nu va fi supus torturii sau unor pedepse și tratamente crude, inumane sau de-

gradante. În special, este interzis ca o persoană să fie supusă, fără consimțământul său, la experiențe medicale sau științifice”[3].

Articolul 8 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice interzice sclavia și stabilește că „nimeni nu va fi supus sclaviei; sclavia și comerțul cu sclavi, în orice formă, sunt interzise”[3].

Pactul mai protejează libertățile de exprimare, de asociere, de religie, de întâlnire și drepturile minorităților. De exemplu, art. 27 prevede că „în statele în care există minorități etnice, religioase sau lingvistice, persoanele aparținând acestor minorități nu pot fi lipsite de dreptul de a avea, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, viață lor culturală, de a profesa și practica propria lor religie sau de a folosi propria lor limbă”[3].

Alte drepturi prevăzute de Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice sunt acele drepturi ce includ participarea politică. Astfel, se asigură dreptul cetățenilor de a participa la viața politică, inclusiv dreptul de a vota și de a fi ales în funcții publice. Articolul 25 de exemplu, stabilește că „orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără nici discriminare și fără restricții nerezonabile: de a lua parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși; de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor.

O altă categorie de drepturi sunt ***drepturile economice, sociale și culturale***. Drepturile economice, sociale și culturale sunt esențiale pentru asigurarea unei vieți demne și pentru promovarea bunăstării individului și a comunității. Aceste drepturi sunt recunoscute în Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale [4] și subliniază importanța accesului la resurse și oportunități pentru toți. Acestea se referă la dreptul la muncă, educație,

sănătate și un nivel de trai adecvat. Spre deosebire de drepturile primei generații, aceste drepturi sunt „pozitive” și necesită sprijin instituțional din partea statului. Statul trebuie să intervină prin lege pentru a crea un sistem instituțional care să permită exercitarea.

Drepturile economice includ: dreptul la muncă care prevede că fiecare persoană are dreptul de a lucra, de a alege liber locul de muncă și de a beneficia de condiții de muncă juste și favorabile; dreptul la salariu echitabil care să permită o viață demnă; dreptul la protecția în caz de șomaj ce oferă accesul la ajutoare sociale pentru cei care nu au un loc de muncă.

Drepturile sociale includ: dreptul la educație ce oferă fiecărui individ dreptul la o educație accesibilă și de calitate, esențială pentru dezvoltarea personală și profesională; dreptul la sănătate și anume accesul la servicii de sănătate de calitate și la condiții de viață care să permită menținerea sănătății; dreptul la asistență socială pentru a beneficia de ajutoare și servicii sociale în condiții de dificultăți economice și sociale.

Drepturile culturale includ: dreptul la participarea în viața culturală, la activități culturale și de a beneficia de dezvoltarea culturală; dreptul la identitate culturală prin protecția și promovarea identității culturale a grupurilor etnice, religioase și lingvistice; dreptul de a avea acces la bunurile culturale, inclusiv educația artistică și culturală.

Drepturile economice, sociale și culturale contribuie la bunăstarea fizică, mentală și emoțională a indivizilor și sunt interdependente cu drepturile civile și politice, Protejarea acestor drepturi este crucială pentru societățile democratice atunci când se luptă cu reducerea sărăciei, promovarea egalității, îmbunătățirea calității vieții.

Drepturile colective sunt a treia generație de drepturi. Această generație de drepturi corespunde

drepturilor de solidaritate, care sunt drepturi de grup sau colective și dreptul la autodeterminare. Implementarea acestor drepturi nu depinde doar de relația dintre stat și individ, ci și de totalitatea actorilor din societate. În consecință, întrucât aceste drepturi deseori nu au statut legal oficial și sunt *soft law*, este nevoie ca atât statele la nivel național, cât și comunitatea internațională să le recunoască. Există două subtipuri de drepturi colective: dreptul la autodeterminare și drepturi speciale ale minorităților etnice și religioase. Cel mai recent, aceste drepturi pot include dreptul la resurse naturale și la un mediu sănătos.

Drepturile colective recunosc faptul că anumite interese și nevoi ale grupurilor și comunităților nu pot fi protejate în modul cel mai adecvat prin drepturile individuale. Aceste drepturi sunt esențiale pentru protejarea identității, culturii și bunăstării grupurilor care pot fi marginalizate sau vulnerabile. Aceste drepturi subliniază importanța solidarității și cooperării între indivizi, promovând un sentiment de apartenență și unitate.

Dreptul la autodeterminare permite popoarelor și grupurilor etnice să își decidă statutul politic și să își urmărească dezvoltarea economică, socială și culturală. Este un principiu esențial în cadrul drepturilor omului, permițând popoarelor și comunităților să-și definească propriul destin. Recunoașterea și respectarea acestui drept contribuie la stabilitatea socială și politică, precum și la diversitatea culturală globală. Totuși, provocările legate de implementarea sa subliniază necesitatea unui dialog constructiv și a unor soluții pașnice pentru a aborda problemele de autodeterminare într-o lume din ce în ce mai interconectată.

Dreptul la autodeterminare, deși nu este explicit menționat în Convenția Europeană a Drepturilor Omului [5], este un principiu important recunoscut prin jurisprudența CtEDO. Dreptul la autodeterminare se interconectează cu drepturi precum dreptul

la respectarea vieții private și de familie (articolul 8), libertatea de exprimare (articolul 10) și dreptul la un proces echitabil (articolul 6). CtEDO a recunoscut că autodeterminarea este un principiu care se aplică nu doar la nivel național, ci și pentru grupuri etnice și comunități care pot fi marginalizate.

Drepturile speciale ale minorităților etnice și religioase sunt protejate prin intermediul convenției și jurisprudenței CtEDO, care subliniază importanța respectării identității culturale, a libertății de exprimare, a participării politice și a libertății religioase. Deși Convenția nu conține dispoziții specifice referitoare la minorități, Curtea a dezvoltat o jurisprudență care recunoaște și protejează drepturile acestora. Aceste drepturi se interconectează cu dreptul la respectarea vieții private și de familie (articolul 8), dreptul la libertatea de exprimare (articolul 10), întrucât minoritățile au dreptul de a-și exprima liber opiniile, cultura și credințele fără teama de represalii, dreptul la participarea în viața publică (articolul 3 Protocolul nr. 1) și libertatea de gândire, de conștiință și de religie (articolul 9).

Este de menționat că în exercitarea acestor drepturi trebuie să fie o responsabilitate de a le utiliza în mod corect și echitabil, adică să nu se facă abuz de drepturi. Articolul 17 din CEDO [5] interzice abuzul de drept. Conform acestui articol, „nimeni nu va fi supus torturii sau la pedepse și tratamente crude, inumane ori degradante. În mod special, este interzis ca o persoană să fie supusă, fără consimțământul său, la experimente medicale sau științifice.”¹ Respectarea limitelor legale și etice în exercitarea drepturilor este esențială pentru menținerea unui sistem de justiție funcțional și pentru protejarea intereselor tuturor indivizilor din societate.

¹ Convenția Europeană a Drepturilor Omului, 4 noiembrie 1950, Consiliul Europei, disponibilă la: <https://www.echr.coe.int>, accesat 10.10.2024.

Această clasificare subliniază natura dinamică și complexă a drepturilor omului, demonstrând că ele nu pot fi izolate unele de altele. De exemplu, drepturile civile și politice sunt strâns legate de realizarea drepturilor economice și sociale, întrucât libertățile individuale nu pot fi exercitate pe deplin în absența unui nivel minim de bunăstare economică. Totodată, această perspectivă clasificatorie facilitează elaborarea și implementarea de politici publice, permițând statelor să prioritizeze măsurile necesare pentru a răspunde nevoilor imediate ale cetățenilor, fără a pierde din vedere caracterul universal și indivizibil al drepturilor omului.

Concluzii

Protecția drepturilor omului rămâne un pilon esențial al oricărei societăți democratice, reflectând angajamentul față de demnitatea și libertățile fundamentale ale fiecărui individ. Analiza evoluției, caracteristicilor și clasificării drepturilor omului evidențiază complexitatea și interdependența acestora, subliniind necesitatea unei abordări integrate în cadrul sistemelor juridice naționale și internaționale.

Înțelegerea profundă a acestor drepturi și a fundamentelor lor este indispensabilă pentru asigurarea unei protecții eficiente și pentru adaptarea la provocările contemporane.

Drepturile omului reflectă un sistem complex și evolutiv de norme și valori, indispensabile unei societăți democratice și echitabile. De la simple idealuri filosofice, ele au devenit repere juridice internaționale și interne, cu aplicabilitate practică și mecanisme de protecție eficiente.

Într-un context global dinamic, în care aceste valori sunt tot mai des contestate sau ignorate, consolidarea culturii drepturilor omului rămâne o prioritate pentru comunitatea internațională și pentru fiecare stat în parte, inclusiv Republica Moldova.

Referințe bibliografice

1. The Danish Institute for Human Rights. «The Evolution of Human Rights.» The Danish Institute for Human Rights, disponibil: www.humanrights.dk/research/about-human-rights/human-rights-denmark/evolution-human-rights. (accesat 10.05.2025).

2. STEVEN, L. B. Jensen. «Putting to Rest the Three Generations Theory of Human Rights.» Universal Rights Group, 21 Feb. 2018, disponibil: www.universal-rights.org/putting-rest-three-generations-theory-human-rights/. (accesat 12.05.2025).

3. Civil and political rights, Human Rights Commission of The Maldives, disponibil: <https://hrcm.org.mv/en/civil-and-political-rights>. (accesat 20.05.2025).

4. Pactul internațional nr. 31 din 16.12.1966 cu privire la drepturile civile și politice, publicat la 30.12.1998 în *Tratate Internaționale* nr. 1 art. 31, adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art.49, pentru dispozițiile cu excepția celor de la art.41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art.4, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro. (accesat 10.05.2025).

5. Pactul Internațional Nr. 19 din 16 decembrie 1966 cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. Publicat în *Tratate Internaționale* nr. 1, art. 19, 30 decembrie 1998. Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966 prin Rezoluția 2200 A (XXI). Intrat în vigoare la 3 ianuarie 1967.

6. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Adoptată la 4 noiembrie 1950, disponibilă la: <https://www.echr.coe.int>. (accesat 15.05.2025).

7. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Publicat la 30.12.1998 în *Tratate Internaționale* nr. 1 art. 12, adoptat și proclamat de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro. (accesat 10.06.2025).

8. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Adoptat la 16 decembrie 1966 prin rezoluția 2200A (XXI) a Adunării Generale. Disponibil: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>. (accesat 10.05.2025).

9. African Charter on Human and Peoples' Rights. Disponibil: https://au.int/sites/default/files/treaties/36390-treaty-0011_-_african_charter_on_human_and_peoples_rights_e.pdf. (accesat 12.06.2025).

10. American Convention on Human Rights «Pact of San José, Costa Rica» (B-32). Disponibil: https://www.oas.org/dil/treaties_b-32_american_convention_on_human_rights.pdf. (accesat 01.06.2025).

11. Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2010/C 83/02, *Official Journal of the European Union*, 30 March 2010. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu>. (accesat 10.05.2025).

12. Human Rights Commission of The Maldives. *Civil and Political Rights*. Disponibil: <https://hrcm.org.mv/en/civil-and-political-rights>. (accesat 01.06.2025).

13. Universal Rights Group. *Putting to Rest the Three Generations Theory of Human Rights*. Disponibil: www.universal-rights.org/putting-rest-three-generations-theory-human-rights/. (accesat 20.05.2025).

REFLECȚII ASUPRA LEGISLAȚIEI CARE GUVERNEAZĂ FORMA ELECTRONICĂ A ACTELOR JURIDICE. CAZUL REPUBLICII MOLDOVA

Iurie MIHALACHE

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: mihalacheiurie@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-7474-7487>

Nicolae ZAVULAN

Doctorand, Școala Doctorală în Drept, Științe Politice și Administrative a Consorțiului Național al instituțiilor de învățământ, Academia de Studii Economice din Moldova și Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: nzavulan@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8923-6444>

În prezent, în Republica Moldova, semnătura electronică este recunoscută pe întreg teritoriul său și, cu unele excepții, în străinătate. Din păcate, observăm o lipsă de recunoaștere în alte țări a semnăturii electronice emise de autoritățile locale, ceea ce limitează mediul antreprenorial, persoanele fizice/juridice. Tipurile de semnătură electronică sunt: semnătura electronică pe token USB, emisă de Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică (STISC), semnătura electronică mobilă de la operatorul de telefonie mobilă, carte de identitate electronică emisă de Agenția Servicii Publice (ASP), aplicația mobilă MobiSign gratuită. Cadrul de reglementare pentru actele juridice în formă electronică este format din: Codul Civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06.06.2002, Legea nr. 124 din 19/05/2022 privind identificarea electronică și serviciile de încredere (în trecut, era Legea nr. 91 din 27/06/2014 privind semnătura electronică și documentul electronic, Abrogată), Legea nr. 284 din 22-07-2004 privind serviciile societății informaționale (în trecut, era Legea privind comerțul electronic, care și-a schimbat denumirea).

Cuvinte-cheie: act juridic civil, semnătură electronică, contract civil, formă electronică, cheie electronică, condiție de validitate, clauză contractuală.

REFLECTIONS ON THE LEGISLATION REGULATING THE ELECTRONIC FORM OF LEGAL DOCUMENTS. THE CASE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Currently, in the Republic of Moldova, the electronic signature is recognized on its territory and, with some exceptions, abroad. Unfortunately, we note a lack of recognition in other countries of the electronic signature issued by local authorities, which limits the entrepreneurial environment, natural/legal persons. The types of electronic signature are: electronic signature on USB token, issued by the Information Technology and Cyber Security Service (STISC), mobile electronic signature from the mobile phone operator, electronic identity card issued by the Public Services Agency (ASP), MobiSign mobile application free of charge. The regulatory framework for legal documents in electronic form consists of: Civil Code of the Republic of Moldova, no. 1107 of 06.06.2002, Law No. 124 of 19/05/2022 regarding electronic identification

and trust services (in the past, it was Law No. 91 of 27/06/2014 regarding electronic signature and electronic document, Repealed), Law No. 284 of 22-07-2004 regarding information society services (in the past it was the Law on electronic commerce, which changed its name).

Keywords: civil legal act, electronic signature, civil contract, electronic form, electronic key, validity condition, contractual clause.

RÉFLEXIONS SUR LA LÉGISLATION RÉGISSANT LA FORME ÉLECTRONIQUE DES ACTES JURIDIQUES. LE CAS DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

Actuellement, en République de Moldova, la signature électronique est reconnue sur tout le territoire et, à quelques exceptions près, à l'étranger. Malheureusement, on observe un manque de reconnaissance dans d'autres pays des signatures électroniques émises par les autorités locales, ce qui limite l'environnement entrepreneurial et les personnes physiques et morales. Les types de signatures électroniques sont: la signature électronique sur clé USB, émise par le Service des technologies de l'information et de la cybersécurité (STISC), la signature électronique mobile de l'opérateur mobile, la carte d'identité électronique émise par l'Agence des services publics (ASP), et l'application mobile gratuite MobiSign. Le cadre réglementaire des actes juridiques sous forme électronique est constitué du Code civil de la République de Moldova, n° 1107 du 06.06.2002, de la loi n° 124 du 19/05/2022 relative à l'identification électronique et aux services de confiance (anciennement la loi n° 91 du 27/06/2014 relative à la signature électronique et aux documents électroniques, abrogée), et de la loi n° 284 du 22/07/2004 relative aux services de la société de l'information (anciennement la loi sur le commerce électronique, qui a changé de nom).

Mots-clés: acte juridique civil, signature électronique, contrat civil, forme électronique, clé électronique, condition de validité, clause contractuelle.

ОБЗОР ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО ЭЛЕКТРОННУЮ ФОРМУ ПРАВОВЫХ АКТОВ. СЛУЧАЙ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

В настоящее время в Республике Молдова электронная подпись признается на всей ее территории и, за некоторыми исключениями, за рубежом. К сожалению, мы наблюдаем недостаточное признание в других странах электронной подписи, выданной местными органами власти, что ограничивает предпринимательскую среду, физических и юридических лиц. Виды электронной подписи: электронная подпись на USB-токене, выдаваемая Службой информационных технологий и кибербезопасности (STISC), мобильная электронная подпись от оператора мобильной связи, электронное удостоверение личности, выдаваемое Агентством государственных услуг (ASP), бесплатное мобильное приложение MobiSign. Нормативная база для юридических документов в электронном формате состоит из: Гражданского кодекса Республики Молдова № 1107 от 06.06.2002 г., Закона № 124 от 19.05.2022 об электронной идентификации и услугах доверия (ранее это был Закон № 91 от 27.06.2014 об электронной подписи и электронном документе, отменен), Закона № 284 от 22.07.2004 г. «Об услугах информационного общества» (ранее – Закон об электронной коммерции, который сменил название).

Ключевые слова: гражданский правовой акт, электронная подпись, гражданский договор, электронная форма, электронный ключ, условие действительности, договорное положение.

Introducere

Prin acest studiu ne propunem abordarea unei teme de actualitate, ce pare să ia amploare cu fiecare zi ce trece, datorită mijloacelor de comunicare elec-

tronică care se aplică tot mai frecvent în activitatea juridică. Întreaga noastră existență, ca subiecți de drept, participanți la raporturile juridice, este guvernată de actul juridic civil, instituție fundamentală a dreptului civil. Actul juridic este parte componentă a

existenței noastre, și tocmai din această perspectivă, cunoașterea detaliată și aprofundată a particularităților sale devine extrem de importantă și pe deplin justificată, în contextul unei societăți ce poartă amprenta transformărilor și prefacerilor perpetue, a unei tot mai evidente rapidități în încheierea actelor juridice și permanente diversificări a sferei acestora.

Actul juridic civil este manifestarea de către persoane fizice și juridice a voinței îndreptate spre nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice civile (art.308 Cod civil al Republicii Moldova [1]). În sensul dat, actul juridic civil reprezintă cel mai important izvor de drepturi și obligații civile, constituind un temei legal prin care persoana își manifestă consimțământul liber (în sensul exercitării capacității sale de exercițiu), în strictă conformitate cu normele juridice [2, p.133]. Actul juridic civil este expresia voinței de a participa la raporturile juridice. Importanța actului juridic civil se manifestă prin faptul că este principalul izvor de drepturi și obligații civile, fiind modul firesc și necesar de implicare a persoanei în viața juridică.

Normele juridice cuprinse în legislația civilă au caracter general, fiind aplicabile în egală măsură tuturor actelor juridice civile. În Republica Moldova, cadrul normativ care reglementează instituția actului juridic civil este Codul civil, Titlul III „Actul juridic și reprezentarea”, Capitolul I „Dispoziții generale cu privire la actul juridic”, articolele 308-361. Unele categorii de acte juridice civile, cum ar fi contractul civil, își găsesc reglementarea și în Cartea a III-a a Codului civil, denumită „Obligațiile”.

Conținutul de bază al cercetării

În literatura juridică, sintagma act juridic are două înțelesuri. Într-un prim sens, noțiunea desemnează *operațiunea juridică* făcută în scopul producerii efectelor juridice, adică a crea, a modifica sau a stinge un raport juridic. În al doilea sens, noțiunea

desemnează *înscrișul constatator* pe care părțile îl întocmesc pentru a dovedi operațiunea, suportul material, adică instrumentul probator al actului.

Contractul civil reprezintă, așadar, un acord de voință încheiat între două sau mai multe persoane pentru a crea, modifica sau stinge raporturi juridice. La încheierea contractului vor participa cel puțin două persoane fizice și/sau juridice. Aceste două noțiuni (act juridic civil și contract civil), fiind utilizate des în legislația civilă, corelează ca parte din întreg (gen – specie), fiind aplicată regula, conform căreia, toate contractele sunt acte juridice și nu toate actele juridice sunt contracte [3, p.114]. Astfel, nu se consideră contracte, actele juridice unilaterale, precum: procura, testamentul, declarația de acceptare a succesiunii, declarația de renunțare succesiune, legatul etc. La întocmirea actelor juridice unilaterale există manifestarea de voință a unei singure persoane.

Elemente definitorii ale actului juridic civil sunt următoarele:

- este o manifestare de voință a persoanei;

Pentru a fi cunoscută, voința persoanei trebuie exteriorizată prin orice mijloace de natură a fi adusă la cunoștința celorlalți. Exteriorizarea voinței se poate face în forma scrisă (cum este cazul multor contracte civile), verbală, prin acțiuni concludente (gestul efectuat din mână pentru oprirea taxiului; ridicarea mâinii în cadrul licitațiilor sau la burse, unde operează o adevărată simbolistică a gesturilor), prin tăcere (atunci când legea dispune expres că tăcerea valorează acceptare).

- manifestarea de voință trebuie să fie direcționată spre atingerea unui *scop juridic*: fie crearea de raporturi juridice, cum este cazul încheierii unui contract, sau cel al acceptării unei succesiuni (moșteniri), unde se urmărește crearea unor raporturi juridice specifice dreptului succesoral, modificarea unor raporturi preexistente, prin schimbarea clauze-

lor contractuale, transformarea raporturilor juridice, prin transmiterea unor drepturi (cum ar fi cesiunea de creanță) sau încetarea de raporturi juridice, prin plată sau un alt mod de stingere a obligațiilor [4, p.30].

- scopul manifestării (exercitării) voinței constă în producerea efectelor juridice;

Manifestarea de voință trebuie să fie îndreptată spre producerea efectelor juridice: nașterea, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor civile. Intenția de a produce efecte juridice este un element necesar al actului juridic civil, astfel încât aceste efecte nu se pot produce, conform legii, decât dacă o asemenea intenție a existat. Această trăsătură definitorie deosebește actul juridic civil de faptul juridic civil, care este săvârșit fără intenția de a produce efecte juridice, care însă se produc în virtutea legii (de exemplu, nașterea, decesul, calamități naturale, accidente, incendii etc.).

- efectele juridice constau în nașterea, modificarea și stingerea unui raport juridic civil;
- persoana care își exprimă consimțământul trebuie să aibă calitatea de subiect de drept;
- actul juridic civil este considerat a fi un act licit, realizat în conformitate cu normele de drept.

Condițiile de valabilitate a actului juridic civil reprezintă cerințele esențiale prevăzute de lege sau de părți, fără de care un act juridic civil nu poate exista, precum și criteriile pe care fiecare dintre aceste cerințe trebuie să le îndeplinească.

Pentru a fi valabil, actul juridic civil trebuie să îndeplinească o serie de condiții esențiale (de fond), prin condiții de valabilitate înțelegându-se cerințele stabilite prin lege sau de părți pentru valabilitatea actului.

Codul civil cuprinde un capitol aparte dedicat condițiilor de valabilitate a actului juridic, acesta fiind Capitolul II, „Condițiile de valabilitate ale actului juridic” (articolele 322-326) din Titlul III, Cartea întâi. Din conținutul acestui izvor de drept, rezultă

următoarele condiții de valabilitate ale actului juridic civil: corespunderea actului juridic civil cu prevederile legale, ordinii publice și bunelor moravuri (art.334); capacitatea persoanei de a încheia acte juridice (articolele 25-26); consimțământul valabil al persoanei sau persoanelor de a încheia actul juridic (articolele 312-314); obiectul actului juridic de a fi licit, să se afle în circuit civil și să fie determinat sau determinabil cel puțin în specia sa (art.315); forma actului juridic civil (articolele 316-324).

În baza celor expuse ajungem la concluzia că există următoarele condiții de valabilitate ale actului juridic civil: corespunderea actului juridic prevederilor legii, ordinii publice și bunelor moravuri; capacitatea persoanei de a încheia actul juridic; consimțământul valabil al persoanei sau al persoanelor de a încheia actul juridic; obiectul actului juridic de a fi determinat, determinabil și licit; o cauză corespunzătoare legii, ordinii publice și bunelor moravuri; forma actului juridic civil.

Este important să subliniem că în Codul civil al R.M. (în redacția care a fost vigoare până la 01 martie 2019) a mai existat o condiție de valabilitate pentru actele juridice civile, și anume : cauza actului juridic civil. Norma privind cauza actului juridic a fost abrogată în redacția actuală a Codului civil. Ca urmare, sintagma „cauza actului juridic civil” nu mai este prezentă în legislația civilă din Republica Moldova.

Forma actului juridic civil este modalitatea de exteriorizare a manifestării de voință și o condiție de valabilitate doar în cazurile expres prevăzute de lege. Prin forma actului juridic civil se înțelege mijlocul, modul de exteriorizare a voinței interne. Acesta este înțelesul restrâns (*stricto sensu*) al termenului „forma” actului juridic și este cărmuit de principiul consensualismului [5, p.197]. Art.316 alin.(2) din Codul civil prevede că „forma este o condiție de valabilitate a actului juridic numai în cazurile expres prevăzute de lege”.

Condițiile de formă ale actului juridic civil se clasifică, în funcție de consecințele nerespectării lor, în următoarele categorii:

a) *Forma cerută pentru valabilitatea actului juridic*. Conform regulii generale, actele juridice sunt valabile indiferent de forma de manifestare a voinței la încheierea lor. Prin excepție de la regulă, valabilitatea actului juridic depinde de forma lui doar atunci când acest lucru este cerut expres prin lege. În unele cazuri, legiuitorul impune forma ca o condiție de valabilitate pentru a atenționa părțile asupra importanței actului pe care îl încheie și asupra consecințelor pe care le poate avea actul (de exemplu, la contractul de ipotecă). În alte cazuri (de exemplu, testamentul autentic) forma este impusă pentru asigurarea deplinei libertăți și a certitudinii consimțământului (testamentul autentic se întocmește de către notar).

b) *Forma cerută pentru probarea actului*, este cerința, impusă de lege sau de părți, de a fi întocmit în scris, fără ca lipsa acestuia să atragă nevalabilitatea actului. Ca sancțiune a nerespectării forme cerute *ad probationem*, legiuitorul, în art.322 alin.(1) Cod civil, a stabilit că: „Nerespectarea forme scrise a actului juridic face să decadă părțile din dreptul de a cere, în caz de litigiu, proba cu martori pentru dovedirea actului juridic”.

c) *Forma cerută pentru opozabilitate față de terți*, se înțelege formalitățile pe care legea prevede că trebuie îndeplinite în scopul ocrotirii intereselor unor persoane altele decât părțile actului juridic, precum înregistrarea actului.

În unele cazuri, legea impune totuși respectarea unor formalități pentru ca actul juridic să fie cunoscut și terților în cazul unor drepturi care joacă un rol important pentru titulari – înregistrarea. Se supun înregistrării doar actele juridice expres prevăzute de lege. De exemplu, actul juridic care are ca obiect bunuri imobile sau grevările asupra acestor bunuri,

urmează a fi înregistrat în modul stabilit prin lege (la Agenția Servicii Publice, în Registrul bunurilor imobile).

Un alt exemplu este în art.1293 din Codul civil care prevede că arendașul are obligația de a înregistra contractul de arendă în registrul bunurilor imobile în timp de 3 luni de la data încheierii contractului. Dacă cerința de înregistrare în termen a contractului de arendă nu va fi respectată, contractul devine inopozabil față de terț.

Actele juridice poate fi încheiate în următoarele forme: verbală, scrisă, electronică sau autentică (articolul 316 alineatele (1), (4) și (5) din Codul civil).

Forma verbală a actului juridic civil, conform regulii generale (art.317), este pentru orice act juridic, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege sau de acordul părților. Esența forme verbale constă în faptul că nu se întocmește nici un document.

Pot fi încheiate verbal actele juridice care se execută chiar la încheierea lor și, în acest caz, nu depinde de valoarea obiectului său (*momentul încheierii trebuie să coincidă cu momentul executării actului juridic*). Excepție de la această regulă sunt actele juridice pentru care legea cere forma autentică și actele juridice pentru care forma scrisă este cerută pentru valabilitate. Forma verbală poate fi însoțită de eliberarea unor documente (a unui cec, bon de plată, tichet, bilet de călătorie), ce nu schimbă natura lui verbală.

Prin *acțiuni concludente* se consideră încheiat actul pentru cazul în care comportamentul persoanei arată vădit voința de a-l încheia (de exemplu, persoana care introduce într-un automat specializat o sumă, își exprimă astfel voința de a cumpăra bunul).

Încheierea actelor juridice civile prin acțiuni concludente este frecventă în practica de zi cu zi. Este de menționat că prin acțiuni concludente se pot încheia doar acele actele juridice, care prin esență lor pot fi încheiate pe această cale.

Comportamentul persoanei care denotă în mod vădit voința ei de a încheia acte juridice prin acțiuni concludente va produce efecte juridice doar în cazul când asemenea acte poate fi încheiate și în forma verbal [6, p.37]. Edificatoare în acest sens sunt dispozițiile art.316 alin.(3) din Codul civil, care prevede că *actele juridice care pot fi încheiate verbal se consideră încheiate și dacă conduita persoanei denotă vizibil intenția de a fi încheiat*.

Acte juridice civile care pot fi încheiate prin acțiuni concludente sunt: contractul de transport de pasageri, care se poate încheia prin exprimarea relativă a voinței, ridicarea mâinii pentru a stopa vehiculul ori staționarea taximetrului în locul destinat îmbarcării pasagerilor [7, p.86-87], vânzarea-cumpărarea cu utilizarea aparatului automat (art.1162 alin.(2)), acceptarea ofertei prin acțiuni ce atestă consimțirea (art.1042 alin.(2)), retragerea de numerar prin distribuitorul automat de bancnote („bancomat”), acceptarea moștenirii prin intrarea în posesiunea patrimoniului succesoral etc.

Tăcerea. La popoarele de origine latină poate fi întâlnit un principiu vechi din dreptul roman *qui tacet consentire videtur* (cine tace este de acord).

Tăcerea poate fi considerată exprimare a voinței părții actului juridic (de exemplu, termenul arendei se prelungește cu un an dacă părțile tac și continuă raporturile juridice; în acest exemplu, voința arendașului de a prelungi termenul de arendă se exprimă prin tăcere, iar cea a arendașului prin acțiuni concludente).

Tăcerea în sine nu produce efecte juridice, deoarece nu permite de a deduce cu certitudine voința persoanei de a încheia actul juridic. De aceea, tăcerea se consideră ca exprimare a voinței de a încheia un act juridic civil **numai în cazurile expres prevăzute de lege sau de acordul părților**.

Legiuitorul a preluat acest principiu doar la forma actului juridic. De exemplu, conform art.1280

alin.(1) din Codul civil, contractul de locațiune se consideră prelungit pe un termen nedeterminat dacă raporturile contractuale continuă tacit după expirarea termenului contractului. Prevederi asemănătoare există și în alte articole din Codul civil.

Forma scrisă a actului este o manifestare de voință înscrisă într-un document semnat de părțile contractante (articolele 321-322 Cod civil).

Art.321 alin.(1) Cod civil stabilește că trebuie să fie încheiate în scris actele juridice dintre persoanele juridice, dintre persoanele juridice și persoanele fizice și dintre persoanele fizice dacă valoarea obiectului actului juridic depășește 1000 de lei, iar în cazurile prevăzute de lege, indiferent de valoarea obiectului. Nerespectarea formei scrise a actului juridic nu afectează valabilitatea actului juridic, dar face să decadă părțile din dreptul de a cere, în caz de litigiu, proba cu martori pentru dovedirea actului juridic (art.322 alin.(1)).

Forma electronică. Potrivit art.318 din Codul civil, actul juridic poartă formă electronică dacă el se cuprinde într-un document electronic care întrunește condițiile legii. Tipurile de semnături electronice care pot fi aplicate unui document electronic, gradul de protecție al fiecărui tip și valoarea sa juridică sunt determinate prin lege (art.318 alin.(2) Cod civil).

În Legea R.M. privind identificarea electronică și serviciile de încredere (nr.124/2022) [8] sunt prevăzute tipurile de semnături electronice, principiile și mecanismele de utilizare ale acestora. Actul juridic în formă electronică este echivalent cu actul juridic în formă scrisă dacă poartă *semnătura electronică avansată calificată* a persoanei care încheie actul, precum și în alte cazuri prevăzute de lege (art.318 alin.(3) Cod civil). Semnătura electronică avansată calificată are aceeași valoare juridică ca și semnătura olografă. Modalitatea în care se asigură gradul de protecție a semnăturii electronice avansate calificate pentru echivalarea acesteia cu semnătura olografă

aplicată pe hârtie se stabilește de organul competent.

Forma autentică (articolele 323-324 Cod civil) se deosebește de forma simplă scrisă prin faptul că semnăturile părților actului juridic sunt certificate de notar, în conformitate cu prevederile Legii R.M. privind procedura notarială, nr.246/2018 (M.O., 2019, nr.30-37).

Forma autentică a actului juridic este obligatorie: a) dacă actul juridic are ca obiect înstrăinarea bunurilor imobile, cu excepția cazurilor prevăzute expres de lege; b) în cazurile prevăzute prin acordul părților, chiar dacă legea nu cere formă autentică; c) în alte cazuri stabilite prin lege (art.323 Cod civil). Nerespectarea formei autentice duce, în conformitate cu art.324 alin.(1) din Codul civil, la nulitatea actului juridic în toate cazurile. De cele mai multe ori, părțile recurg la forma autentică datorită avantajelor pe care aceasta le prezintă, deși pentru valabilitatea operațiunii juridice legiuitorul nu cere această formă.

Reflecții teoretice și practice asupra încheierii actelor juridice civile în forma electronică

Cadrul normativ care reglementează actele juridice în formă electronică este format din: Codul civil al R.M., nr. 1107 din 06.06.2002, Legea Nr. 124 din 19/05/2022 privind identificarea electronică și serviciile de încredere ((în trecut, a fost Legea Nr. 91 din 27/06/2014 privind semnătura electronică și documentul electronic, Abrogată), Legea Nr. 284 din 22/07/2004 privind serviciile societății informaționale (ex – Legea privind comerțul electronic, care și-a modificat denumirea) [9].

Domeniul de cercetare a actelor juridice electronice este foarte vast. În perspectivă, panelurile de discuții poate fi axat pe următoarele subiecte: a) Apărarea drepturilor reale în era digitală; b) Digitalizarea serviciilor juridice – realizări și provocări;

c) Semnătura digitală internațională. Recunoașterea semnăturii electronice peste hotarele Republicii Moldova; d) Reglementarea națională, europeană și internațională în domeniul digitalizării actelor juridice civile și în materie de contracte digitale; e) Folosirea mijloacelor electronice (platforme, email, mesagerie) la încheierea actelor juridice; f) Calitatea și eficiența justiției digitalizate; g) Asistența notarială electronică. Registrele notariale electronice. Forța juridică a actelor notariale în format electronic etc.

Din motiv că spațiul de cercetare pe care îl avem în prezentul articol științific este limitat, în cele care urmează ne vom centra pe analiza actelor juridice civile încheiate cu aplicarea semnăturii electronice și actelor juridice civile încheiate prin mijloace electronice.

Codul civil este o lege organică cu aplicare generală la încheierea actelor juridice în forma electronică. În conformitate cu art.316 din Codul civil, (1) Actul juridic poate fi încheiat *verbal, în scris sau în formă autentică*. În art.318 din Codul civil este stipulat că, (1) Actul juridic scris/authentic are formă electronică dacă se cuprinde într-un document electronic care întrunește condițiile legii. (2) Tipurile de semnături electronice care pot fi aplicate unui document electronic, gradul de protecție al fiecărui tip și valoarea lui juridică sînt determinate de lege. (3) Actul juridic scris se încheie în formă electronică dacă este semnat cu semnătura electronică avansată calificată a persoanei care încheie actul, dacă acordul părților sau legea nu prevede cerința de utilizare a unui alt tip de semnătură electronică.

Norma din art.319 Cod civil instituie reglementări privitoare la actele juridice încheiate prin utilizarea mijloacelor electronice. Astfel, dacă actul juridic se încheie prin utilizarea oricăror mijloace electronice și persoana nu l-a încheiat prin semnătura electronică, se prezumă că consimțământul este al acelei persoane până când ea nu contestă existența lui. În scopul

demonstrării existenței consimțământului contestat, persoana interesată poate să invoce orice mijloc de probă, afară de proba cu martori (de exemplu, vânzarea biletelor avia, prin internet). Faptul că actul juridic încheiat nu este echivalent cu un act juridic în formă scrisă nu împiedică invocarea clauzelor *în formă textuală* consimțite de părțile actului.

Conform art.321 alin.(2) Cod civil, în cazul în care, conform legii sau învoielii între părți, actul juridic trebuie încheiat în scris, el poate fi încheiat atât prin întocmirea unui singur înscris, semnat de părți, cât și printr-un schimb de scrisori, telegrame, *documente electronice*, altele asemenea, *semnate de partea care le-a expedit*.

Efectele nerespectării formei scrise a actului juridic sunt prevăzute în art.322 din Codul civil. Astfel că, nerespectarea formei scrise a actului juridic face să decadă părțile din dreptul de a cere, în caz de litigiu, proba cu martori pentru dovedirea actului juridic. Nerespectarea formei scrise a actului juridic atrage nulitatea lui numai în cazul în care acest efect este expres prevăzut de lege sau prin acordul părților. În acest context, vom releva faptul că proba încheierii contractelor prin mijloace electronice și a obligațiilor care rezultă din aceste contracte este supusă dispozițiilor dreptului comun în materie de probă (prezentarea unor înregistrări video, înscrisuri etc.)

Legislația civilă cuprinde și alte norme din sfera actelor juridice electronice. În acest sens, menționăm articolul 1013 Cod civil (*Contract la distanță* – orice contract negociat și încheiat între profesionist și consumator, cu utilizarea exclusivă a unuiu sau a mai multor *mijloace de comunicare la distanță*), articolul 1017 Cod civil (Cerințe de formă față de informații în cazul contractelor la distanță), articolele 1020-1023 (Obligații specifice care urmează a fi respectate în cazul *contractelor încheiate prin mijloace electronice*), articolul 1417 (Biletul de călătorie poate fi emis *în format electronic*).

Semnătura electronică. Odată cu progresul tehnologic, a apărut o necesitate iminentă de a găsi soluții pentru a individualiza persoanele în mediul online. Astfel a luat naștere semnătura electronică care, pe de o parte, a fost egalată puterii juridice a semnăturii olografe, dar, în același timp, s-a generat o concurență dintre aceste două tipuri de semnături [10, p.47].

În scopul unei mai bune funcționări a pieței europene în domeniul semnăturilor electronice, la 23 iulie 2014 Parlamentul European și Consiliul au adoptat Regulamentul nr.910/2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă, instituind reguli adaptate și armonizate pentru aplicarea semnăturilor electronice pe teritoriul Uniunii Europene [11]. Articolul 17 al Regulamentului prevede că statele membre ar trebui să încurajeze sectorul privat să utilizeze în mod voluntar mijloace de identificare electronică în cadrul unui sistem notificat, pentru servicii online sau pentru tranzacții electronice.

Actualmente în Republica Moldova tipurile de semnătură electronică sunt: semnătura electronică pe USB token, eliberată de Serviciul Tehnologia Informației și Securității Cibernetice (STISC), semnătura electronică mobilă de la operatorul de telefonie mobilă, buletin de identitate electronic eliberat de Agenția Servicii Publice (ASP), MobiSign aplicație mobilă gratuită.

Semnături electronice în Republica Moldova pot fi eliberate de următoarele organizații de drept public și privat:

➤ Msign eliberată de Agenția de Guvernare Electronică, sunt oferite dispozitive de verificare a semnăturii electronice online pe situl msign.gov.md, valabilă pe teritoriul Republicii Moldova;

➤ Compania ÎM Orange SA eliberează semnătură electronică, denumită și semnătura mobilă;

➤ Compania ÎM Moldcell SA eliberează semnătură electronică / mobile;

➤ IP Centrul de Tehnologii Informaționale în Finanțe;

➤ IP Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică;

➤ IP Agenția Servicii Publice (începând cu data de 16.09.2024, semnăturile electronice calificate se eliberează în cadrul tuturor centrelor multifuncționale ale ASP) etc.

Semnătura electronică calificată are aceeași forță juridică ca și cea olografă. Verificarea semnăturii electronice are legătură cu certificatul *cheii publice* și, ca urmare, cu prestatorul de servicii care eliberează aceste certificate. Astfel, cerințele față de semnătura electronică aplicată peste hotare depinde de emitentul certificatului cheii publice. În consecință, dacă certificatul cheii publice nu este recunoscut în Republica Moldova, la fel nu este recunoscută nici semnătura electronică.

Progresul tehnologic generează posibilitatea încheierii unor contracte civile în format electronic. În acest sens, Agenția Servicii Publice a lansat un nou serviciu: vânzarea-cumpărarea online a vehiculelor. Începând cu 29 noiembrie 2024, tranzacțiile de cumpărare-vânzare a automobilelor, care deja sunt înmatriculate în Registrul de stat al vehiculelor, se pot face online, fără a fi nevoie ca Vânzătorul și Cumpărătorul să se deplaseze la subdiviziunile de înmatriculare a vehiculelor ale Agenției Servicii Publice. Pentru aceasta, atât vânzătorul cât și cumpărătorul *trebuie să dețină o semnătură electronică calificată*, iar valoarea tranzacției nu poate depăși 685.000 lei (echivalentul a 50 de salarii medii pe economie pentru anul 2024) [12].

Credem cu toată convingerea că rezultatul final pe care-l poate genera un act încheiat în formă electronică este să reducă la minimum șansele constatării nulității respectivului act, furnizând legalitatea,

securitatea și transparența, la care aspiră legiuitorul și părțile [13, p.165].

Exemplu preluat din jurisprudența autohtonă.

În data de 14 februarie 2022, reclamanta Grigoraș Ana a depus cerere de chemare în judecată împotriva pârâtului Munteanu Vasile privind încasarea împrumutului în mărime de 7000 (șapte mii) euro, încasarea taxei de stat și compensarea cheltuielilor de judecată.

În motivarea acțiunii a invocat în perioada iunie 2020 – mai 2021 Grigoraș Ana, având calitate de ”împrumutător” a transmis lui Munteanu Vasile având calitatea de ”împrumutat”, iar acesta a primit prin intermediul sistemelor de plată internaționale RIA, Western Union ca împrumut bănesc pe un termen nedeterminat anumite sume de bani.

A indicat că prin intermediul sistemelor de plată bancare au fost transmise de către Grigoraș Ana și primite de Munteanu Vasile sume în valoare totală de 7000 (șapte mii) și 67,5 euro cheltuieli de transfer, care în total alcătuiesc suma de 7067,5 euro. A mai specificat că din înțelegerea avută telefonic și prin mesaje sms WhatsApp transferurile au fost efectuate cu statut de împrumut fără dobândă cu obligarea de a întoarce sumele lui Grigoraș Ana.

A adăugat că despre faptul primirii banilor și obligației de restituire inclusiv existența contractului de împrumut este la fel confirmat prin mesajele – trimise prin sistemele de comunicare electronică ale lui Grigoraș Ana cu debitorul Munteanu Vasile prin mesageria WhatsApp și chitanțele de primire a banilor de către pârât care consideră că sunt suficiente pentru a considera întemeiată cerința de încasare a datoriei 7067,5 euro. La fel, menționează reclamanta că multiplele solicitări invocate debitorului de a restitui în mod extrajudiciar sumele menționate, nu s-au soldat cu succes, rămânând numai cu promisiunea că degrabă va întoarce.

Grigoraș Ana solicită admiterea prezentei cereri cu încasarea din contul debitorului Munteanu Vasile, în contul creditorului a sumei de: 7367,5 Euro – mărimea împrumutului cu încasarea taxei de stat și altor cheltuieli de judecată. În susținerea pretențiilor din acțiune au fost invocate prevederile articolelor 166, 174 din Codul de procedură civilă și articolele 1247, 1242 din Codul civil.

În conformitate cu articolele 94, 236-241 din Codul de procedură civilă, instanța de judecată a hotărât: *Se respinge cererea de chemare în judecată depusă de Grigoraș Ana împotriva Munteanu Vasile cu privire la încasarea datoriei și compensarea cheltuielilor de judecată. Hotărârea poate fi atacată cu apel la Curtea de Apel Chișinău, în termen de 30 zile de la pronunțarea dispozitivului hotărârii, prin intermediul Judecătoriei Cahul, sediul Central.*

Instanța de judecată a mai reținut că, din conținutul actelor bancare, reliefate mai sus, privind efectuarea transferului, nu este clară destinația plății, lipsind date care ar indica acest fapt. Or. în conformitate cu art. 321 din Codul civil, alin.(1), *Trebuie să fie încheiate în scris actele juridice dintre persoanele juridice, dintre persoanele juridice și persoanele fizice și dintre persoanele fizice dacă valoarea obiectului actului juridic depășește 1000 de lei*, iar în cazurile prevăzute de lege, indiferent de valoarea obiectului.

Astfel, instanța notează că deși Codul civil nu conține reguli speciale cu privire la forma contractului de împrumut, totuși urmează a fi respectate regulile generale referitoare la forma convenției conform cărora actele juridice dintre persoanele se încheie în formă scrisă dacă valoarea obiectului actului juridic depășește 1000 de lei.

În circumstanțele menționate, instanța de judecată a menționat că nu pot fi luate în considerație argumentele reclamantei că aceasta ar fi avut cu părâtul Munteanu Vasile un acord verbal prin intermediul mesajelor WhatsApp, potrivit cărora ultimul se

obliga să restituie împrumutul (art.1048 Cod civil). Instanța a conchis că pentru valabilitatea unui contract prin care se recunoaște existența unei obligații este necesară o declarație scrisă de recunoaștere iar la materialele cauzei o astfel de declarație lipsește [14].

Concluzii și recomandări

Digitalizarea este inevitabilă iar progresele aduse prin implementarea digitalizării sunt evidente, dar în continuare există multiple oportunități de îmbunătățire a legislației civile. Viața cotidiană ne demonstrează faptul că în perspectivă, mijloacele moderne de probă vor fi uzitate tot mai des datorită progresului tehnologiei. A devenit certitudine că utilizarea înscrisurilor clasice în viitor va fi diminuată semnificativ iar în contextul dat, legislația civilă trebuie să răspundă la cele mai provocatoare întrebări, asigurând protecție juridică a persoanelor.

Considerăm necesară identificarea unor soluții noi privind reglementarea actelor juridice civile care se încheie în mediul online. Astfel de reglementări în prezent, în Republica Moldova, nu există și acest fapt generează numeroase interpretări. Lipsa bazei normative adecvate pentru actele juridice în mediul online dezavantajează persoanele fizice și/sau juridice care doresc să inițieze raporturi contractuale pe varia platforme din mediul online.

Actualmente, semnătura electronică este recunoscută pe întreg teritoriu Republicii Moldova și cu unele excepții, peste hotare. Spre regret, constatăm o lipsă de recunoaștere în alte state a semnăturii electronice emise de autoritățile moldovenești iar acest fapt limitează activitatea persoanele fizice/juridice care desfășoară activitatea de întreprinzător.

Modul de soluționarea a litigiilor ce apar în rezultatul încheierii actelor juridice electronice nu are o reglementare separată în legislația Republicii Moldova, fiind lăsată fie la discreția părților să stipu-

leze acest aspect în contract, apelând la prevederile de ordin general aplicabile oricărui litigiu (normele legislației procesual civile), fie la modalitățile alternative de soluționare a litigiului (medierea, arbitrajul).

Referințe bibliografice

1. Codul civil al R.M., nr. 1107 din 06.06.2002. Publicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, Nr. 66-75.
2. MIHALACHE, Iu., ZAPOROJAN, V. *Drept civil. Partea generală*: Note de curs. Chișinău: SEP ASEM, 2024, 263 p.
3. РАЗУМОВСКАЯ, Е.В. *Гражданское право. Общая часть*. 7-е изд. Учебник. Москва: Юрайт, 2023, 334 p.
4. NECULAESCU, S., MOCANU, L., GHEORGHIU, Gh. *Instituții de drept civil: curs selectiv pentru licență*. Ediția a 3-a. București: Universul Juridic, 2016, 230 p.
5. TRUȘCĂ, P., TRUȘCĂ, A.M. *Drept civil. Partea generală*. Ediția a II-a. București: Universul Juridic, 2016, 277 p.
6. CHIRTOACĂ, L. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Chișinău: Print-Caro, 2015, 197 p.
7. CHIRTOACĂ, L. *Drept civil. Curs de lecții*. Chișinău: CEP USM, 2008, 255 p.

8. Legea privind identificarea electronică și serviciile de încredere, nr.124 din 19.05.2022. Publicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr.170-176.

9. Legea Nr. 284 din 22-07-2004 privind serviciile societății informaționale. Publicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, Nr. 40-47.

10. CARA-RUSNAC, A. Semnătura electronică – tendințe actuale de facilitare a accesului online la serviciile și actele juridice electronice. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2023, nr.3 (66), p.41-50.

11. Regulamentul (UE) nr.910/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 iulie 2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă și de abrogare a Directivei 1999/93/CE. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* L257/73 din 28.08.2014.

12. A se vedea: Agenția Servicii Publice a lansat un nou serviciu: Vânzarea-cumpărarea online a vehiculelor | AGENȚIA SERVICII PUBLICE) (accesat 04.05.2025).

13. PETRUȘAN, G. Nulitatea actului juridic în formă electronică. În: Culegerea de materiale ale Conferinței Științifice cu Participare Internațională “Cadru consolidat de cercetare a problemelor actuale în știința juridică: interferențe dintre drept și tehnologie”, 17 martie 2022, Chișinău. Chișinău: CEP USM, 2022, p.161-166.

14. Hotărârea Judecătoriei Cahul sediul Central, Dispozitivul hotărârii pronunțat public la 29 iulie 2024. Hotărârea integrală întocmită la 05 decembrie 2024, Dosarul nr.2-34/2022, www.instante.justice.md.

CONFLICTE DE COMPETENȚĂ ȘI SUPRAPUNERI ÎNTRE PERSOANELE JURIDICE DE DREPT PUBLIC ȘI PRIVAT

Ghenadie PREȚIVATÎI

Doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: pretivatii@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7846-310X>

Conflictele de competență și suprapunerile între persoanele juridice de drept public și privat apar atunci când atribuțiile, drepturile sau obligațiile acestora se intersectează, generând neclarități juridice și administrative. În practică, acestea se manifestă în domenii precum gestionarea bunurilor publice, furnizarea serviciilor de utilitate publică sau exercitarea anumitor prerogative de autoritate. Ipotetic, o întreprindere privată concesionară poate intra în coliziune cu autoritatea publică privind limitele contractului sau interpretarea legislației. Astfel de situații pun în discuție delimitarea strictă între competențele de drept public, bazate pe interes general, și activitățile de drept privat, motivate de profit. Rezolvarea acestor conflicte presupune o interpretare atentă a normelor, dar și mecanisme eficiente de colaborare și clarificare legislativă, pentru a preveni blocajele și a asigura coerența în aplicarea legii.

Cuvinte-cheie: persoană juridică, suprapunere, competență, interes public, clarificare legislativă, jurisdicție, coliziune juridică.

CONFLICTS OF JURISDICTION AND OVERLAPS BETWEEN LEGAL ENTITIES OF PUBLIC LAW AND PRIVATE LAW

Conflicts of jurisdiction and overlaps between legal entities of public and private law arise when their responsibilities, rights, or obligations intersect, creating legal and administrative ambiguities. In practice, they occur in areas such as the management of public assets, the provision of public utility services, or the exercise of certain authority prerogatives. Hypothetical, a private concessionaire may come into conflict with a public authority regarding the limits of the contract or the interpretation of legislation. Such situations raise the issue of a strict separation between public law competences, based on the general interest, and private law activities, driven by profit. Resolving these conflicts requires a careful interpretation of the rules, as well as efficient mechanisms for cooperation and legislative clarification, to prevent deadlocks and ensure consistency in the application of the law.

Keywords: legal entity, overlap, competence, public interest, legislative clarification, jurisdiction, legal collision.

CONFLITS DE COMPÉTENCE ET CHEVAUUREMENTS ENTRE LES PERSONNES MORALES DE DROIT PUBLIC ET DE DROIT PRIVÉ

Les conflits de compétence et les chevauchements entre les personnes morales de droit public et de droit privé apparaissent lorsque leurs attributions, droits ou obligations s'entrecroisent, générant des ambiguïtés juridiques et administratives. En pratique, ils se manifestent dans des domaines tels que la gestion des biens publics, la fourniture de services d'utilité publique ou l'exercice de certaines prérogatives d'autorité. Hypothétique, une entreprise privée

concessionnaire peut entrer en conflit avec l'autorité publique au sujet des limites du contrat ou de l'interprétation de la législation. De telles situations posent la question d'une délimitation stricte entre les compétences de droit public, fondées sur l'intérêt général, et les activités de droit privé, motivées par le profit. La résolution de ces conflits suppose une interprétation attentive des normes ainsi que des mécanismes efficaces de coopération et de clarification législative, afin de prévenir les blocages et d'assurer la cohérence dans l'application du droit.

Mots-clés: *personne morale, chevauchement, compétence, intérêt public, clarification législative, juridiction, collision juridique.*

КОНФЛИКТЫ КОМПЕТЕНЦИЙ И ПЕРЕСЕЧЕНИЯ МЕЖДУ ЮРИДИЧЕСКИМИ ЛИЦАМИ ПУБЛИЧНОГО И ЧАСТНОГО ПРАВА

Конфликты компетенций и пересечения между юридическими лицами публичного и частного права возникают, когда их полномочия, права или обязанности пересекаются, создавая юридические и административные неопределённости. На практике это проявляется в таких сферах, как управление государственным имуществом, предоставление услуг общественного пользования или осуществление отдельных прерогатив власти. Гипотетически, частная концессионная компания может вступить в конфликт с государственным органом относительно границ договора или толкования законодательства. Такие ситуации ставят вопрос о строгом разграничении компетенций публичного права, основанных на общественном интересе и деятельности частного права, мотивированной прибылью. Разрешение подобных конфликтов требует внимательной интерпретации норм, а также эффективных механизмов сотрудничества и законодательного уточнения, чтобы предотвратить тупиковые ситуации и обеспечить согласованность применения права.

Ключевые слова: *юридическое лицо, пересечение, компетенция, общественный интерес, законодательное уточнение, юрисдикция, юридический конфликт.*

Introducere

În doctrină, dezbateră privind delimitarea competențelor dintre persoanele juridice de drept public și cele de drept privat persistă de secole, având rădăcini în reflecțiile juriștilor romani. Prin urmare, experiența juridică a demonstrat că entități de drept privat pot, prin reglementare sau contract, să exercite atribuții de interes public, generând zone de suprapunere și potențiale conflicte de competență. În sens invers, persoane juridice de drept public pot intra pe terenul activităților comerciale sau de drept privat, ceea ce ridică probleme de compatibilitate și de respectare a principiului interesului general. În contextul legislativ al Republicii Moldova, aceste suprapuneri pot fi amplificate de prevederi neclare sau lacunare, lăsând loc interpretărilor arbitrare ori utilizării abuzive de către funcționari sau parteneri

contractuali. Această realitate impune o delimitare funcțională riguroasă și perfecționarea tehnicii legislative, pentru a preveni conflictele de competență și efectele lor negative asupra coerenței juridico-instituționale și asupra interesului public.

De asemenea, merită subliniat că instituția persoanei juridice a apărut ca răspuns la provocările generate de practica social-juridică și, de mult timp, a fost adaptată la acest aspect. Originile acestui concept sunt înrădăcinate în bine-cunoscuta remarcă a juristului Ulpian despre poziția diferită a proprietății asociației de persoane (corporații) și a membrilor săi [14, p. 61]. Glosatorii dintre rândurile cărților vechi scriau despre corporații, dar post-glosatorii universităților medievale au dezvoltat, în special, aceste puncte de vedere, care spre deosebire de glosatori, au dat propriile lor interpretări, au distins di-

verse tipuri de corporații (de exemplu, biserica) și chiar au susținut că o corporație poate fi o singură persoană (arhiepiscop sau monarh). În dreptul anglo-saxon, conceptul de corporație este folosit acum ca ceva comun. În dreptul romano-german au mers mai departe. Reprezentanții școlii istorice de drept din Germania au propus definirea unei persoane juridice. În ajunul secolului XX, acest proiect a fost consacrat pentru prima dată în drept (Codul civil german - intrat în vigoare în 1900). În 1907, conceptul de persoană juridică a fost încorporat în dreptul elvețian; apoi (mai ales la mijlocul secolului XX) - în constituirea altor țări, inclusiv a celor europene [11, p. 112].

Merită să observăm că, apariția unor noi tipuri de persoane juridice nu reprezintă un fenomen aleatoriu sau arbitrar, ci răspunde unor necesități obiective generate de evoluțiile societății contemporane. Nu este vorba despre simple manifestări de voință individuală sau despre decizii discreționare ale autorităților instituționale, ci despre reacția sistemului juridic la provocările complexe ale modernității. Într-un context în care tot mai multe structuri, instituții și organizații își desfășoară activitatea în spațiul reglementat de norme de drept public (în special constituțional și administrativ), devine esențială consacrarea unui statut juridic adecvat, care să le permită nu doar exercitarea atribuțiilor de autoritate, ci și participarea legitimă la raporturi juridice de drept privat.

În acest sens, se resimte o limitare a abordării tradiționale a persoanei juridice exclusiv prin prisma dreptului civil, care tinde să păstreze monopolul doctrinar și legislativ asupra conceptului. Această perspectivă restrictivă nu mai corespunde realităților juridice actuale, în care entitățile de drept public manifestă nevoia de a opera simultan în multiple sfere de reglementare - administrativă, economică sau contractuală. În consecință, se impune o regândire a

cadrlui conceptual și legislativ privind persoana juridică, prin acceptarea pluralismului de natură juridică și recunoașterea funcționalității specifice persoanelor juridice de drept public ca subiecți autonomi și distinct reglementați în ordinea juridică.

Metode și materiale utilizate

În realizarea acestui studiu, s-a respectat un demers riguros de cercetare, apelându-se la o gamă variată de surse: acte normative, doctrine juridice, studii de caz, articole științifice și practici naționale și internaționale relevante. Aceste resurse au impus aplicarea unor metode specifice, adaptate temei în discuție. Astfel, metoda analizei a fost folosită pentru a examina în profunzime rolul și competențele entităților juridice de drept public și privat, precum și interacțiunile dintre acestea. Metoda comparativă a permis identificarea diferențelor și asemănarilor în reglementarea acestor persoane juridice în diverse sisteme juridice. Totodată, metoda istorică a fost utilizată pentru a urmări evoluția conceptelor și a delimitărilor de competență în drept. Cercetarea a beneficiat și de abordări logice și sistemice, necesare pentru a înțelege funcționarea integrată a persoanelor juridice și a preveni suprapunerile conflictuale.

Rezultate obținute și discuții

În ultimele decenii, în tot mai multe legislații străine a fost consacrată, inclusiv la nivel constituțional, distincția dintre „persoană juridică de drept privat” și „persoană juridică de drept public”. Această dualitate terminologică reflectă nu doar o tendință doctrinară, ci și o recunoaștere formală a naturii juridice distincte a unor subiecți de drept, în funcție de rolul lor în raport cu interesul public. Spre exemplu, alin. (6) al art. 37 din Constituția Republicii Federative a Braziliei din 1988 face trimitere expresă la „*pessoas jurídicas de direito público e de direito privado*”, atribuindu-le un regim juridic diferențiat în funcție

de natura activităților desfășurate [2]. Art. 4 alin. (4) din Constituția Republicii Cipru din 1960 consacră noțiunea de „*entități juridice de drept public*”, iar partea a doua a aceluiași articol se referă la „*entități juridice de drept ale statului*” [3]. În Constituția revizuită a Republicii Arabe Egipt din 2007, art. 30 prevede în mod expres existența persoanelor juridice de drept public ca parte a organizării statale [4]. Articolul 17 alin. (7) din Constituția Greciei stabilește garanții și condiții favorabile pentru persoanele juridice publice, alături de stat, întreprinderi de stat, autorități locale și organizații care servesc interesului public [5].

Aceste exemple demonstrează că, deși noțiunea de „*persoană juridică de drept public*” este prezentă în actele constituționale ale unor state, cercul acestor entități nu este definit cu claritate și rămâne în mare parte deschis interpretărilor doctrinare și legislative. Această lipsă de precizie conceptuală relevă caracterul transnațional și complex al problemei, depășind cadrul strict al dreptului pozitiv al Republicii Moldova.

Totodată, termenul de „*persoană juridică de drept public*” este utilizat și în unele coduri civile străine, precum cel german sau italian, unde se face o distincție între subiecții privați și cei care exercită atribuții publice în baza unor norme imperative [6]. Cu toate acestea, astfel de referințe sunt în continuare relativ rare și au, în cele mai multe cazuri, doar o funcție terminologică, fără a conduce la o reglementare completă și unitară a regimului acestor entități.

În același sens, Ястребов О.А., în lucrarea sa „*Юридическое лицо публичного права: сравнительно-правовое исследование*”, subliniază caracterul incomplet al reglementării noțiunii de persoană juridică de drept public în majoritatea sistemelor de drept, accentuând nevoia unei abordări comparativ-juridice aprofundate [13, p. 38].

Deși în practica juridică și literatura de specialitate termenul „*persoană juridică de drept public*” câștigă tot mai multă vizibilitate, cadrul legislativ național rămâne ambiguu, oferind doar trimiteri generale inspirate din conceptul civil tradițional al persoanei juridice. În Republica Moldova nu există o definiție clară și distinctă care să contureze specificitatea persoanelor juridice de drept public, iar această absență generează dificultăți atât în clasificarea entităților, cât și în aplicarea coerentă a regimului juridic adecvat. Spre deosebire de persoanele juridice de drept privat, al căror statut este consolidat și detaliat în normele Codului civil, entitățile publice, fie că sunt autorități administrative, instituții bugetare sau întreprinderi de stat și municipale, sunt adesea supuse unei adaptări normative prin interpolarea definițiilor civile destinate în mod obișnuit organizațiilor comerciale. Această practică relevă un vid legislativ și doctrinar important, ce necesită o fundamentare juridică riguroasă și o delimitare clară, pentru a preveni conflictele de competență și suprapunerile dintre aceste categorii de persoane juridice.

Din perspectivă teoretică, domeniul persoanei juridice de drept public rămâne insuficient dezvoltat. Există studii punctuale privind funcționarea unor entități precum partidele politice, agențiile, instituțiile sau autoritățile publice, însă acestea nu reușesc să ofere o viziune unitară și consistentă asupra statutului juridic al persoanei juridice publice. În lipsa unor cadre conceptuale proprii, definițiile din dreptul privat sunt adesea preluate și aplicate prin analogie, generând interpretări contradictorii și dificultăți practice în aplicarea normelor. Această situație reflectă o divizare metodologică între disciplinele juridice - specialiștii în drept constituțional și administrativ tind să evite abordarea persoanei juridice ca subiect de drept, considerând aceasta o temă specifică dreptului civil. În schimb, juriștii civilști, concentrați pe aspectele patrimoniale, ignoră entitățile publice și

funcțiile lor specifice. Pentru a depăși aceste bariere și lipsa unei viziuni integrate, este imperativă o colaborare interdisciplinară între domeniile dreptului public și dreptului civil, în scopul elaborării unei doctrine coerente și adaptate particularităților Republicii Moldova, care să susțină o reglementare clară și eficiență a persoanei juridice de drept public.

Menționarea persoanei juridice de drept public se limitează, în esență, la o simplă referire la conceptul general preluat din dreptul civil. Nu există o delimitare conceptuală clară între cele două categorii de entități juridice, iar legislația națională nu oferă o definiție specifică pentru persoana juridică de drept public. În schimb, pentru persoana juridică de drept privat, cadrul normativ este mai bine conturat, iar atunci când este necesar, definițiile din dreptul civil sunt adaptate entităților precum organele de stat, comisiile sau asociațiile publice. Din punct de vedere teoretic, conceptul de „persoană juridică de drept public” rămâne încă marginalizat și insuficient explorat. Deși există numeroase studii privind partidele politice, organizațiile publice sau agențiile guvernamentale, în materie juridică se recurge în continuare la definițiile elaborate pentru organizațiile comerciale, din cauza lipsei unor alternative conceptuale. Această abordare reflectă divizarea tradițională dintre dreptul constituțional și administrativ, care lasă studiarea persoanei juridice în seama dreptului civil, și orientarea acestuia din urmă spre domeniul economic, excluzând, în practică, instituțiile publice. Pentru a depăși acest „interregnum” conceptual, este necesară o colaborare activă între specialiștii în drept public și cei în drept civil, care să permită o înțelegere integrată și adecvată a statutului persoanei juridice de drept public [12, p. 61].

Într-o primă fază, este esențial să identificăm caracteristicile esențiale ale persoanei juridice de drept public, un concept relativ recent, dar care și-a găsit treptat loc atât în doctrina națională, cât și în anumi-

te reglementări legislative, dobândind tot mai multă relevanță practică. Deși legislația autohtonă nu oferă încă o definiție unitară și explicită, putem afirma existența unor entități juridice de drept public în fapt, care operează în diverse domenii. Astfel, persoanele juridice de drept public, cum sunt statul și unitățile administrativ-teritoriale, intervin în relații juridice civile, beneficiind de o poziție formală de egalitate față de celelalte subiecte de drept [1, art. 173, 174]. Activitatea lor în cadrul acestor relații se desfășoară prin intermediul organelor proprii, strict în limitele competențelor conferite prin lege, ceea ce subliniază dualitatea și complexitatea rolului acestora în sistemul juridic.

Mai mult, anumite organe ale administrației publice, fie centrale, fie locale, care preiau în mod parțial atribuții ale Guvernului, pot dobândi personalitate juridică numai în baza unui act normativ expres, fie prin lege, fie prin decizii adoptate de autoritățile competente. Această condiționare subliniază natura strict normativă a conferirii personalității juridice entităților publice [1, art. 174]. Prin urmare, aceste entități pot fi încadrate ca persoane juridice de drept public, a căror regim juridic diferă fundamental de cel aplicabil persoanelor juridice de drept privat. Diferențele nu se manifestă doar în ceea ce privește procesul de constituire și cadrul legal aplicabil, ci și în raport cu scopurile instituționale, structura organizatorică și regimul de răspundere aferent. Astfel, asimilarea simplistă a persoanei juridice de drept public cu cea de drept privat este nu doar inadecvată, ci și problematică, întrucât entitățile publice posedă particularități ce necesită o abordare juridică distinctă. În continuare, analiza noastră se va concentra pe identificarea trăsăturilor definitorii ce permit delimitarea clară între aceste două categorii de subiecți de drept.

De la bun început, trebuie subliniat faptul că o delimitare clară și conceptuală între persoanele juridice

de drept public și cele de drept privat reprezintă un pilon fundamental al sistemului juridic din Republica Moldova. Această distincție este reflectată atât în cadrul normativ, cât și în doctrina juridică autohtonă, având o importanță esențială pentru funcționarea coerentă și echilibrată a raporturilor juridice în spațiul național.

În mod concret, prima trăsătură definitorie a persoanelor juridice de drept public constă în scopul lor fundamental, care diferă substanțial de cel al persoanelor juridice de drept privat. În timp ce entitățile de drept privat își orientează activitatea preponderent spre realizarea unor obiective economice, precum obținerea profitului, persoanele juridice de drept public sunt create în vederea servirii interesului general și desfășurării activităților de utilitate publică. Pentru a exemplifica, reliefăm că, statul și unitățile administrativ-teritoriale intervin în raporturi juridice civile pentru gestionarea și administrarea bunurilor și serviciilor publice, acționând prin intermediul organelor proprii, în conformitate cu limitele competențelor conferite prin lege.

O altă trăsătură esențială a persoanelor juridice de drept public este integrarea acestora într-un sistem administrativ și instituțional specific. Aceste entități sunt create prin acte normative speciale, cum ar fi legi sau hotărâri de guvern, și dobândesc personalitate juridică printr-o procedură distinctă față de persoanele juridice de drept privat, care se constituie prin voința liberă a fondatorilor și sunt supuse înregistrării în Registrul de stat [1, art. 178-180].

De asemenea, structura organizatorică și modul de funcționare ale persoanelor juridice de drept public sunt reglementate prin acte normative specifice și guvernate de principii fundamentale precum legalitatea, transparența și responsabilitatea administrativă. Spre deosebire de persoanele juridice de drept privat, care funcționează pe baza principiului asociativ, entitățile de drept public sunt organizate ierarhic,

iar personalul lor este supus unui statut profesional special, precum și unor norme stricte de conduită administrativă.

O trăsătură esențială suplimentară constă în regimul specific al răspunderii persoanelor juridice de drept public, care se deosebește fundamental de cel aplicabil persoanelor juridice de drept privat. În mod concret, statul și autoritățile publice răspund pentru prejudiciile cauzate prin activitatea organelor sau funcționarilor lor, în conformitate cu prevederile Codului administrativ și Codului civil al Republicii Moldova și a altor legi speciale. Pe lângă aceste reglementări interne, responsabilitatea statului poate fi angajată și în baza normelor dreptului internațional public, în situațiile care implică răspunderea internațională a statului.

În ultimă instanță, distincția dintre persoanele juridice de drept public și cele de drept privat se bazează pe diferențe esențiale privind obiectivul urmărit, modalitatea de constituire, organizarea internă, regimul juridic aplicabil și responsabilitatea juridică aferentă. Totuși, această separare nu este rigidă, deoarece persoanele juridice de drept public pot intra, în anumite condiții prevăzute expres de lege, în raporturi specifice dreptului privat, iar entitățile de drept privat pot, în anumite situații, să desfășoare activități care vizează interesul public.

Totuși, în cadrul reglementărilor actuale, se remarcă din ce în ce mai des apariția unor zone de suprapunere funcțională și competențială între persoanele juridice de drept public și cele de drept privat, mai ales în domenii precum gestionarea serviciilor publice, administrarea patrimoniului public sau furnizarea serviciilor economice cu caracter de interes general.

O cauză frecventă a acestor conflicte rezidă în aplicarea simultană a două regimuri juridice asupra unor persoane juridice de drept public, care, pe lângă atribuțiile lor administrative sau constituționale,

intervin și în raporturi civile prin încheierea de contracte, gestionarea patrimoniului sau desfășurarea de activități economice. Această dualitate funcțională poate genera situații de concurență neloială în raport cu operatorii privați, în special atunci când entitățile publice beneficiază de avantaje fiscale, acces la resurse publice sau de poziții monopoliste naturale.

În această perspectivă, întreprinderile de stat și cele municipale ocupă o poziție particulară, situată la intersecția dintre sectorul public și cel privat. Potrivit Legii nr. 246/2017 privind întreprinderile de stat și municipale, aceste entități sunt recunoscute ca persoane juridice cu scop economic, înființate de stat sau de autoritățile publice locale, având ca obiect desfășurarea de activități antreprenoriale ce vizează interesul public [7, art. 1, 2].

Spre deosebire de autoritățile și instituțiile publice, întreprinderile de stat și cele municipale operează în baza unor reguli similare celor aplicabile persoanelor juridice de drept privat. Acestea pot încheia contracte comerciale, participa la licitații, genera profit și redistribui câștigurile, însă în cadrul unor restricții impuse de natura lor publică. De regulă, aceste întreprinderi nu sunt încadrate ca persoane juridice de drept public, ci mai degrabă ca entități de drept privat, chiar dacă statul sau autoritățile locale sunt unicul fondator și proprietar. Diferența fundamentală dintre o instituție publică și o întreprindere de stat sau municipală constă în scopul urmărit: instituțiile publice se dedică furnizării de servicii publice, precum educația, sănătatea sau cultura, fără caracter lucrativ, pe când întreprinderile de stat sau municipale vizează obținerea profitului din activități economice, profit ce trebuie totuși să servească interesului public [10, p. 377].

Totuși, există cazuri în care o întreprindere de stat poate îndeplini funcții publice, precum gestionarea infrastructurii critice sau a transportului public, ceea ce o apropie de regimul persoanelor juridice de drept

public. Astfel, deși autoritățile și instituțiile publice sunt în mod obișnuit încadrate ca persoane juridice de drept public, acest statut nu se aplică automat tuturor entităților de stat. Legiuitorul acordă această calitate exclusiv entităților care exercită funcții publice, beneficiind de autonomie funcțională și patrimonială, în baza unor reglementări explicite. Prin urmare, o evaluare atentă și detaliată a fiecărei entități este indispensabilă pentru a determina cu exactitate regimul său juridic [10, p. 377].

Este important să reținem că, în anumite circumstanțe, statul poate delega exercitarea unor atribuții unor entități juridice constituite de persoane private. Deși aceste entități desfășoară activități ce vizează interesul public și îndeplinesc funcții specifice statului, ele nu dobândesc însă calitatea de persoane juridice de drept public [10, p. 378-379].

În acest context, trebuie remarcat că fosta Lege nr. 714/2000 privind contenciosul administrativ, deși *abrogată*, a introdus o abordare controversată prin echivalarea anumitor persoane juridice de drept privat cu autoritățile publice în situațiile în care acestea exercitau atribuții de putere publică sau gestionau domeniul public, fiind mandatate prin lege să furnizeze servicii de interes public, inclusiv în cazul prestatorilor de servicii notariale [8, art. 2]. Această reglementare a extins competența instanțelor de contencios administrativ asupra unor entități private, impunând aplicarea unor norme specifice administrației publice, cu privire la răspundere, transparență și legalitatea actelor emise. Abrogarea acestei legi a creat însă un vid legislativ, generând incertitudine cu privire la regimul juridic aplicabil acestor entități. În absența unor norme clare, rămâne nesigur dacă instanțele de contencios administrativ pot continua să judece cazuri privind furnizorii privați de servicii publice sau alte entități care, în fapt, îndeplinesc funcții publice. Pentru a remedia această lacună, este necesară fie modificarea Codului administrativ prin introducerea

unei secțiuni dedicate acestor subiecte, fie adoptarea unei legi speciale care să reglementeze explicit statutul furnizorilor privați de servicii publice și relația lor cu statul. O astfel de soluție ar contribui la stabilirea unui cadru juridic unitar, prevenind ambiguitățile în aplicarea normelor administrative și asigurând protecția interesului public [10, p. 379].

Totodată, instanțele judecătorești din Republica Moldova întâmpină dificultăți în clasificarea juridică a relațiilor dintre aceste entități, ceea ce generează conflicte de jurisdicție între instanțele civile și cele administrative, din cauza lipsei unor criterii clare de delimitare între atribuțiile specifice dreptului public și cele ale dreptului privat.

O provocare majoră în doctrina și practica administrativă contemporană constă în delimitarea statutului juridic al persoanelor juridice de drept privat care exercită atribuții de interes public sau administrează domeniul public. Astfel, se pune întrebarea dacă aceste entități pot fi considerate echivalente autorităților publice în contextul contenciosului administrativ. În acest sens, Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova, prin Opinia consultativă nr. 104, a oferit o clarificare importantă, arătând că, odată cu intrarea în vigoare a Codului administrativ la 1 aprilie 2019, persoanele juridice de drept privat, precum furnizorii de energie electrică, gaze naturale sau servicii de apă și canalizare, nu mai sunt încadrate ca autorități publice și, prin urmare, nu pot fi supuse procedurii contenciosului administrativ [9]. Anterior, conform fostei Legi nr. 793/2000 privind contenciosul administrativ (*abrogată*) [8, art. 2], aceste entități puteau fi considerate autorități publice în măsura în care desfășurau atribuții delegate sau activități de interes public, așa cum s-a menționat anterior.

În consecință, conform interpretării Curții Supreme de Justiție, litigiile dintre persoanele juridice de drept privat și beneficiarii serviciilor pe care

le furnizează sunt încadrate drept litigii civile, iar soluționarea acestora se realizează prin procedurile dreptului comun, aplicându-se mecanismele de protecție specifice dreptului civil [9].

O provocare practică semnificativă constă în absența unei delimitări legislative coerente între atribuțiile autorităților publice și cele ale instituțiilor subordonate, fapt ce facilitează extinderea nejustificată a competențelor unor entități publice în domenii ce aparțin, de regulă, sferei private. Această situație generează confuzii privind regimul juridic aplicabil, în special în sectoare precum dreptul fiscal, dreptul muncii sau dreptul concurenței.

Pentru a depăși aceste dificultăți, din doctrina clasică a dreptului administrativ desprindem următoarele recomandări:

- ✓ elaborarea unei legi speciale care să reglementeze regimul juridic al persoanei juridice de drept public, clarificând criteriile de delimitare față de persoanele juridice de drept privat;
- ✓ stabilirea unor limite clare privind implicarea persoanelor juridice de drept public în activități comerciale;
- ✓ reglementarea explicită a formelor de răspundere civilă, administrativă și patrimonială, adaptate naturii activităților desfășurate;
- ✓ dezvoltarea unui cadru normativ unitar și coerent privind controlul jurisdicțional asupra acțiunilor acestor entități.

Într-un cadru comparativ, legislațiile unor state precum Franța, Germania sau România prevăd mecanisme instituționale și legislative bine conturate pentru prevenirea conflictelor de competență, fie prin crearea unor autorități autonome cu personalitate juridică clară, fie prin delimitarea expresă a sferei de activitate a instituțiilor publice implicate în funcții comerciale.

Astfel, clarificarea raporturilor dintre persoanele juridice de drept public și cele de drept privat devine

crucială pentru asigurarea legalității, competitivității și bunei guvernări, prevenind suprapunerile instituționale și conflictele de jurisdicție.

Concluzii

Ca urmare a studiului realizat, observăm că delimitarea precisă dintre persoanele juridice de drept public și cele de drept privat nu reprezintă doar o chestiune de teorie juridică, ci un imperativ practic, indispensabil pentru funcționarea corectă a mecanismelor statului și a economiei de piață. Lipsa unor criterii legislative clare și uniforme generează confuzii, conflicte de jurisdicție și vulnerabilități în protecția interesului public. Experiența altor state demonstrează că această zonă de interferență poate fi reglementată eficient prin norme speciale, instituții autonome și limite explicite privind implicarea entităților publice în activități comerciale. În contextul Republicii Moldova, adoptarea unui cadru normativ coerent, adaptat realităților interne și inspirat din bunele practici internaționale, ar permite nu doar evitarea paralelismelor instituționale, ci și consolidarea încrederii cetățenilor în legalitate, transparență și buna guvernare.

Referințe bibliografice

1. *Codul civil al Republicii Moldova* nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al RM nr. 82-86 din 22.06.2002 (modificat prin Legea nr. 27 din 27.02.25, MO143/19.03.25, art.137).
2. *Constituția Republicii Federative a Braziliei*, 1988, art. 37 alin. 6.
3. *Constituția Republicii Cipru*, 1960, art. 4 alin. 4.

4. *Constituția Republicii Arabe Egipt*, 2007, art. 30.
5. *Constituția Greciei*, art. 17 alin. 7.
6. *Codul civil german – BGB*, §21 și urm.; *Codul civil italian*, art. 11 și 12.
7. *Legea cu privire la întreprinderea de stat și întreprinderea municipală* nr. 246 din 22.11.2017. În: Monitorul Oficial din 22.12.2017 cu nr. 441-450, art. 750 (modificată prin Legea nr 70 din 13.04.23, MO154/02.05.23 art.238).
8. *Legea contenciosului administrativ* nr. 793 din 10.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 18.05.2000 nr. 57-58, art. 375 (abrogată prin Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.18, MO309-320/466 din 17.08.18).
9. *Opinia consultativă cu privire la unele chestiuni ce țin de intrarea în vigoare a Codului administrativ* nr. 104. Disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=161 (accesat la data de 7.08.2025).
10. PREȚIVĂȚII, G., BELECCIU, Ș. *Rolul persoanelor juridice de drept public în raport cu statul și cetățenii*. În: *Materialele Conferinței Internaționale Jean Monnet – Cooperarea instituțiilor statului în asigurarea unității naționale*, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 28–29 martie 2025, pp. 370–386.
11. АРТЕМОВ, В. *Органы местного самоуправления как субъекты гражданского права*. // *Хозяйство и право*, 2003, № 3.
12. КОНДРАТЬЕВ, А. В. *Категория юридического лица в праве Европейского Союза* // *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*, 2005, № 3.
13. ЯСТРЕБОВ, О. А. *Юридическое лицо публичного права: сравнительно-правовое исследование*. Москва: Юрлитинформ, 2009.
14. JOHN, E. *The Technological Society*. London, 1965. Citat de Nicolae Popa în “*Teoria generală a dreptului*”, București, 1992.

CONȚINUTUL PRINCIPIULUI OBIECTIVITĂȚII PROCEDURILOR JUDICIARE ÎN SISTEMUL DE OPTIMIZARE A PROCEDURILOR CIVILE

Igor ARSENI

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

e-mail: igorarseni1987@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9560-0011>

Serghei ZAHARIA

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

e-mail: skzaharia@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0003-3721-2843>

Schimbările socio-politice din țară au impus adaptarea legislației la tendințele existente în dezvoltarea procedurilor civile. Principiile dreptului procedural nu se pot baza pe un set neschimbat de prevederi, ci trebuie modernizate și adaptate condițiilor de dezvoltare a relațiilor sociale moderne, menținând în același timp echilibrul corespunzător. Principiile dreptului procedural sunt prevederi fundamentale, al căror sistem generează un set de norme. O înțelegere clară, o interacțiune armonioasă și o aplicare practică a acestor principii permit protejarea eficientă a drepturilor și libertăților încălcate sau contestate în cauzele civile și consolidarea încrederii societății în sistemul judiciar. În legătură cu dezvoltarea dinamică a dreptului procesual civil, utilizarea tehnologiilor digitale în procedurile judiciare și dezvoltarea probelor electronice, problema adevărului este discutată în prezent din ce în ce mai des. Inovațiile legislative au făcut din problema rolului și locului instanței în procesul de stabilire a fondului cauzei o realitate, sporind simultan răspunderea părților în cauză pentru comportament de rea-credință. Referințele la obiectivitate se găsesc din ce în ce mai mult în literatura educațională și științifică. În teorie, obiectivitatea este considerată un criteriu calitativ asociat instanței, procesului decizional în cauză și calităților personale ale judecătorului.

Cuvinte-cheie: obiectivitate, corectitudine, discreție judiciară, imparțialitate, optimizare, convingere interioară.

CONTENT OF THE PRINCIPLE OF OBJECTIVITY OF JUDICIAL PROCEEDINGS IN THE SYSTEM OF OPTIMIZATION OF CIVIL PROCEEDINGS

Socio-political changes in the country have necessitated the adaptation of legislation to the existing trends in the development of civil proceedings. The principles of procedural law cannot be based on an unchangeable set of provisions, but must be modernized and adapted to the conditions of development of modern social relations, while maintaining the appropriate balance. The principles of procedural law are fundamental provisions, the system of which generates a set of norms. A clear understanding, harmonious interaction and practical application of these principles allows for the effective protection of violated or disputed rights and freedoms in civil cases, and to strengthen public confidence in the judiciary. In connection with the dynamic development of civil procedural law, the use of digital technologies in legal proceedings and the development of electronic evidence, the issue of truth is currently being discussed more and more often. Legislative innovations have made the issue of the role and place of the court in the

process of determining the merits of the case a reality, while simultaneously increasing the liability of the parties to the case for bad faith behavior. References to objectivity are increasingly found in educational and scientific literature. In theory, objectivity is considered as a qualitative criterion associated with the court, the decision-making process on the case and the personal qualities of the judge.

Keywords: objectivity, fairness, judicial discretion, impartiality, optimization, inner conviction.

CONTENU DU PRINCIPE D'OBJECTIVITÉ DES PROCÉDURES JUDICIAIRES DANS LE SYSTÈME D'OPTIMISATION DES PROCÉDURES CIVILES

Les changes sociopolitics of the pays off needless l'adaptation de la législation aux tendances actuelles in the process of procedures civiles. Les principes du droit procédural ne peuvent reposer sur un ensemble de dispositions immuables, mais doivent être modernisés et adaptés aux conditions de développement des relations sociales modern, all in maintain a free spirit approprié. Les principes du droit procédural sont des dispositions fondamentales dont le system génère un ensemble de normes. Une compréhension claire, une interaction harmonieuse et une application pratique de ces principes permettent une protection efficace des droits et libertés violets ou contestés dans les affaires civiles et renforcent la confiance du public dans le pouvoir judiciaire. Dans le contexte du développement dynamique du droit procédural civil, de l'utilisation des technologies numériques dans les procédures judiciaires et du développement de la preuve Electronique, la question de la verité it's plus in plus souvent débattue. Les innovations législatives ont concrétisé la question du rôle et de la place du tribunal dans le processus de détermination du fond de l'affaire, tout en renforçant la responsabilité des parties en house of mauvaise foi. Les références à l'objectivité sont de plus en plus nombreuses dans la littérature pédagogique et scientifique. En théorie, l'objectivite est consider like a critic quality associé au tribunal, au processus décisionnel et aux qualités personnel of the court.

Mots-clés: objectivité, équité, pouvoir discrétionnaire judiciaire, impartialité, optimisation, conviction intime.

СОДЕРЖАНИЕ ПРИНЦИПА ОБЪЕКТИВНОСТИ СУДЕБНОГО РАЗБИРАТЕЛЬСТВА В СИСТЕМЕ ОПТИМИЗАЦИИ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССА

Социально-политические изменения в стране обусловили необходимость адаптации законодательства к существующим тенденциям развития гражданского судопроизводства. Принципы процессуального права не могут базироваться на неизменном наборе положений, а должны модернизироваться и адаптироваться к условиям развития современных общественных отношений, сохраняя при этом соответствующий баланс. Принципы процессуального права – это основополагающие положения, система которых порождает совокупность норм. Четкое понимание, гармоничное взаимодействие и практическое применение этих принципов позволяет эффективно защищать нарушенные или оспариваемые в гражданских делах права и свободы, укреплять доверие общества к судебной власти. В связи с динамичным развитием гражданского процессуального права, использованием цифровых технологий в судопроизводстве и развитием электронных доказательств в настоящее время все чаще обсуждается вопрос об истине. Законодательные нововведения сделали реальностью вопрос о роли и месте суда в процессе определения существа дела, одновременно повысив ответственность сторон дела за недобросовестное поведение. Ссылки на объективность все чаще встречаются в учебной и научной литературе. Теоретически, объективность рассматривается как качественный критерий, связанный с судом, процессом принятия решения по делу и личностными качествами судьи.

Ключевые слова: объективность, справедливость, судебное усмотрение, беспристрастность, оптимизация, внутреннее убеждение.

Introduction

At the present stage, the process of development of civil proceedings is carried out through the improvement of mechanisms of interaction between courts and participants in the process, modernization and optimization of the judicial system and its elements. These changes are caused by a combination of external and internal factors. External factors include the political situation in the country, global crises, epidemics and other processes. Internal factors include the introduction of electronic justice systems, the development of technologies and digital communications in legal proceedings.

The constitutional basis for conducting legal proceedings is the equality and adversarial nature of the parties. [8] This provision is also reflected in the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova. [6] According to Article 26 of the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova, the court, while maintaining independence, objectivity and impartiality, regulates legal proceedings, explains to the litigants their rights and obligations, warns them of the consequences of the execution or non-execution of a judicial act, assists them in the exercise of their rights and ensures the conditions for civil proceedings. When considering and resolving cases in civil proceedings, conditions are ensured for a comprehensive and complete examination of evidence, the establishment of facts and the correct application of the law.

Attempts to link objectivity with the principle of objective truth as it existed in Soviet history were achieved through the transition to adversarial proceedings involving active parties, which generated both support and opposition.

The choice of the research topic is especially important in the era of active reform and optimization of the justice system. It is the current civil procedur-

al legislation that requires a deep and comprehensive theoretical and legal study of the objectivity of civil procedural proceedings.

Findings and Discussion

Actions of the court to ensure the objectivity of judicial proceedings.

Scientific and educational literature emphasizes that the court is the main and obligatory participant in civil procedural relations, occupies a special place and plays an important role in the legal proceedings.

The activities of the court and its main task are to correctly consider and resolve cases within the timeframes established by law in order to fulfill the purpose of civil proceedings - to protect the violated rights and freedoms of interested persons.

At the same time, the administration of justice is based on the principle of equality of the parties, according to which the parties have equal powers and responsibilities to prove the claims and objections they have made. The role of the court in the evidentiary activities of the parties is regulated by the Civil Procedure Code, which ensures this activity through the powers of the court. G.L. Osokina in her book lists the following types of court activities: determining the rights and obligations of the parties to the case; assistance in collecting evidence; determining issues to be proven and distributing the burden of proof; evaluation of evidence; creation by the court of conditions necessary for the presentation of evidence by the parties. [17, p.46]

At the same time, the judge considering the civil case must clearly and distinctly understand not only the goals and objectives of civil proceedings, but also the mechanism for establishing the factual circumstances of the case. The elements of this mechanism are the numerous actions of the judge at all stages of the process.

At the stage of initiating a civil case, the interested party files an application/petition with the court, which must assess whether the application/petition complies with the requirements established by law. These requirements include the plaintiff's ability to conduct the trial, the right to appoint a representative to conduct the proceedings, requirements for the form and content of the claim, compliance with pre-trial procedures, jurisdiction, payment of state obligations, and the absence of a judgment on the dispute or an arbitration agreement. [3, pp . 159-162]

To ensure the integrity of the trial, the court should review the notices of service and other documents to confirm that copies of the statement of claim and its annexes have been sent as annexes to the other parties involved in the case. Sending these documents increases the likelihood of establishing the facts necessary to resolve the case, since all parties involved are aware of the plaintiff's claims in advance and can begin preparing for the trial.

The purpose of the stage of initiating a civil case is to decide on the possibility of initiating a civil case based on the materials submitted to the court. Based on the results of the review of the application, the judge must make a decision on accepting and initiating a civil case, on refusing to accept the application, on returning the application, or on leaving the application without consideration. Such actions of the judge do not depend on judicial discretion, but are subject to a number of strict conditions stipulated by the Code of Civil Procedure, as well as the timeframes for making such a decision, the form of the procedure, and the possibility of privately appealing the determination that impedes the proceedings on the case.

It should be noted that, according to the law, the court cannot refuse to accept a statement of claim due to the lack of evidence of the claim, incorrect determination of the defendant in the case, or discov-

ery of facts of abuse of rights at the stage of filing the statement of claim. These provisions seem reasonable, since the parties are obliged to prove the fact of violation of their rights by the persons specified in the statement of claim at the stage of consideration of the main proceedings. When considering the issue of admissibility of a statement of claim for proceedings, it is not possible to uniformly determine these circumstances.

It should be noted that at the stage of initiating a civil case, establishing the factual situation in the case comes down to clarifying the plaintiff's demands and the nature of the dispute described in the supporting documents. The main source of information, the statement of claim, is assessed by the court for compliance with the formal requirements for its preparation and is analyzed for further consideration of the issue of the validity and confirmation of the claim. When reviewing the statement of claim and the documents attached to it, judges form a first impression of the general circumstances of the case. However, formal criteria have unconditional priority, and the validity of the claim is verified at the stage of the trial.

Kosycheva noted that the timely adoption of appropriate procedural measures at this stage is necessary and sufficient material for the consideration and resolution of the main case. [11, p.87]

This provision emphasizes that the objectivity of legal proceedings is fully realized at the stage of trial. On the other hand, the personal behavior of the judge at the stage of initiating a civil case and preparing the case for trial creates the necessary conditions for the subsequent establishment of the necessary factual circumstances of the case.

In accordance with the objectives of the preparatory stage of the trial, the court's conduct in determining the issues to be proven, the applicable law and the composition of the parties involved in the

case, as well as in explaining to the parties involved in the case their procedural rights and obligations, is of great importance for ensuring the objectivity of the trial.

The importance of determining the subject of proof in a case is that an unfair decision may be made if all the facts necessary to resolve the case are not established, or if facts irrelevant to the case are examined. In the science of civil procedure, there are different points of view on determining the subject of proof. A broad approach to the subject of proof is applied, i.e. including procedural facts, auxiliary facts, evidentiary facts and verified facts. [15, p.19]

The position of N.I. Altashkina seems to be justified, which indicates that the subject of proof in the procedure of judicial proof includes situations that have legal significance. The procedure of judicial proof is based on the norms of procedural law, which includes certain procedural situations. From this, the author concludes that procedural rules and the procedural circumstances contained in them, together with the subject of proof, constitute part of the process of proof. [2, p.102]

The position of A.G. Kovalenko is interesting in that it differs from the main arguments of the narrow and broad approaches. The author suggests using the concepts of plaintiff, defendant, third party and subject of proof of the court. [12, p.24] From a practical point of view, such a position seems to be successful for the participants in the process, since it allows one to define the framework of a situation that is significant for all parties. In this case, the subject of proof of the court should be understood as the facts included in the subject of proof of the plaintiff, defendant and third party, as well as other circumstances that are significant for the case. From this provision, one can conclude that the subject of proof of the court is a broader concept, which also includes the subject of proof of other participants in the civil process.

M.K. Treushnikov describes the objective difficulties in determining the subject of proof, arising in connection with the presence of a large number of situational norms in substantive law. The special position of the court in civil legal relations allows it to provide the necessary assistance to the parties in this matter. [25, p.27]

The source of determining the subject of proof in a case is undoubtedly the legal norms underlying the stated claims and counterclaims. The legal norms applicable to a specific case indicate the circumstances subject to proof in the abstract case defined by them. In all such cases, these circumstances must be proven. At the same time, the grounds for the claims and counterclaims indicate the facts subject to proof in the case. However, it is necessary to take into account that the grounds for the claim are formed exclusively by individuals and do not always comply with the rules of procedural and substantive law, which also determines the importance of the judge's role in determining the subject of proof to establish the factual circumstances necessary for resolving the case.

Therefore, it is necessary to distinguish the judge's behavior when determining the applicable law in a particular case. The court's task is to compare the ideal legal relationship with the one that actually exists, and to identify and eliminate violations.

It should be noted that the legal qualification of a case at the stage of preparation for a trial is of a purely preliminary nature and is ultimately determined by the court when rendering a decision. Incorrect determination of the rules applicable to the case, failure to apply the necessary rules and application of rules that should not have been applied may lead to the cancellation of the decision as illegal. Incorrect application of the rules of substantive and procedural law is interpreted by higher courts as a judicial error. [14, p.434] The possibility of appeal to a

higher court and correction of errors guarantees the objectivity of the trial.

In order to establish all the necessary factual circumstances of the case, the court must determine the necessary composition of the parties to the case. The law grants the court the right to decide on the issue of involving co-plaintiffs, co-defendants and third parties in the case without independent claims. Such participation may be regulated by the rules of substantive law, for example, in cases of joint liability or joint ownership. This is due to the fact that the absence of one of the participants narrowed the range of required factual information and affected the objectivity of the trial.

The court shall explain the procedural rights of the parties and facilitate their exercise. These rights include the basic general powers and special powers of the parties provided for in the articles. For example, a refusal to bear the burden of proof shall result in a refusal to satisfy the claim. In addition, if there is insufficient evidence in the case, the court shall require the party to present additional evidence, and if it is impossible to present evidence on its own, the court shall grant the party's motion.

Conclusion of a settlement agreement is a special and exclusive right of the parties, which deserves special attention. At each stage of the civil process, the judge must persuade the parties to a settlement agreement. This task of the court is one of the most important. It consists of the adoption by the court of measures aimed at encouraging the parties to conclude a settlement agreement, which is the desired result for the termination of the dispute in a specific civil case. [21, p.72]

In such cases, the court must take all necessary steps within the judge's discretion to find a solution that best suits the legislator's intentions. In this process, the judge may, to the extent possible, analyze and determine the particular circumstances of the case. [10, p.113]

At the same time, the law requires that the settlement agreement be approved by the court. If the rights or legitimate interests of another person are violated or the settlement agreement does not comply with the law, the court will not approve the settlement agreement and will indicate to the parties the need to change it. Similarly, the court will not approve the parties' admission of a fact if it is aimed at concealing the actual circumstances of the case. If the settlement agreement meets all the requirements, the court approves it and explains to the parties the legal consequences of the impossibility of re-applying to the court with the same demands, on the same grounds and with the same participants. It should be noted that the procedure for concluding a settlement agreement has its own procedural requirements, the requirements and consequences of which are explained to the parties by the court.

Therefore, all court activities should be aimed at establishing the necessary factual circumstances of the case, in which all parties should participate. By its nature, court proceedings should be aimed at restoring the true picture of what happened. If the parties, for subjective reasons, are not prepared to disclose the facts and circumstances relevant to the case, other dispute resolution procedures should be used.

The objectivity of the trial may also be achieved through procedures such as interviews and preliminary hearings. Interrogation is conducted at the discretion of the judge and involves questioning the persons involved in the case in order to clarify the circumstances of the case that are directly related to the legal characteristics of the dispute and to determine the issues to be proven. Pre-trial proceedings, in contrast to inquiry, are conducted in the form of a separate procedural action only in cases expressly provided for by law and require the preparation of a protocol. The purpose of pre-trial proceedings is to

record the behavior of the parties when making decisions, establish legally significant circumstances, determine the sufficiency of evidence in the case and establish the fact of exceeding the deadline without good reason, if there are grounds for suspension, termination or non-consideration of the case.

In this regard, it is worth sharing the opinion of Yu.Kh. Bekov that a preliminary court hearing is the final stage of preparation for a trial and, at the same time, a special form of consideration of individual procedural issues, which allows achieving the goals of the above-mentioned stages, which indicates the dual nature of a preliminary court hearing. [19, p.59]

A.G. Pleshanov, whose point of view should be supported, notes that the pre-trial system was introduced into the Civil Procedure Code in order to increase the efficiency, competitiveness and procedural economy of judicial proceedings. [18, p.46]

Thus, all the thoughtful behavior of the judge is aimed at achieving the goal of preparation for the trial, which is to ensure the correct and timely consideration and resolution of the case. At the same time, the Code of Civil Procedure clearly distinguishes the behavior of the court and the parties at the stage of preparation for the trial, which is also a reflection of the principles of adversarial and objective trial in civil proceedings.

A trial is the central stage of civil proceedings aimed at resolving the dispute on its merits. After a decision has been made to schedule a trial, the court is obliged to notify the parties of the date, time and place of the trial. Participation in the trial is a means of exercising the procedural rights that the parties to the case are entitled to. Therefore, the court must observe the proper procedure when notifying the participants in the process.

Proper notice shall be deemed to have been given in accordance with the terms of the preliminary no-

tice, the established form of judicial notice, the rules of delivery and service established by law, and the protocol on the results of the notice.

According to the impartial commentary of G.A. Kushnir, failure to notify the parties of the date, time and place of the court hearing or violation of the notification procedure deprives the parties of the opportunity to exercise their general and special rights and defend their position in the case. This violates the procedural principles of protection, fairness and discretion, as well as the right to judicial protection. [13, p.73] After all, the absence of the necessary participants in the process directly affects the court's ability to establish the factual circumstances of the case. Failure to notify the parties to the case of the time and place of the trial or insufficient notification is an obstacle to achieving objectivity in the trial.

At the preparatory stage of the trial, the main task of the court is to determine the possibility of holding a court hearing. To do this, the court resolves organizational issues of the following nature: the court confirms the appearance in court of persons participating in the case and assisting in the administration of justice, establishes their identity and competence, resolves issues related to the tasks assigned to them, explains to the participants in the process their rights and obligations, resolves petitions of persons participating in the case, assesses the possibility of considering the case based on the available evidence, etc.

The hearing of the case on the merits is the most extensive part of the trial, the purpose of which is a full, comprehensive, objective and direct consideration and resolution of the case on the merits. The main actions of the judge are: clarification of issues to be proven in the court session, taking into account the possible disposition of the parties and examination of evidence (this includes the plaintiff's right to increase or decrease the amount of the claim, the

right to change the subject of the claim or its basis, confirmation of the circumstances on which the claim is based, etc.); verification of statements about the falsity of evidence (appointment of a forensic examination or submission of additional evidence by the parties), presentation of additional evidence to the judge to verify the falsity of evidence. judge to verify the falsification of evidence. or submission of additional evidence by the parties), presentation of additional evidence by the judge and verification of evidence. [16, p.157]

The issues of proof in the judicial process are not immutable and may change, including at the stage of the trial. These changes are related to the process of discovery of evidence and the dispositive behavior of the parties. Each of these circumstances is capable of changing the disputed legal rights, and judges must quickly respond to these changes. Judges directly study all materials and evidence presented in the case. Each method of proof has its own research methodology. When considering the main proceedings, despite strict formalism, the court carries out extensive and active work, including analyzing the factual circumstances of the case, assessing the relevance, admissibility and reliability of evidence, as well as compliance with the criteria of relevance, admissibility, reliability and their combined sufficiency in order to correctly resolve the issues in the main proceedings.

Along with the existing rules for assessing evidence, the law stipulates that this process must be based on the judge's inner conviction and, in some cases, on direct judicial discretion. The objective reasons for judicial discretion include the infinite variety of life circumstances and the individual uniqueness of a person, the untimeliness and shortcomings of the legislator in formulating legal norms, the impossibility of prescribing in law the behavior of a judge in all cases without exception, etc.

Thus, the process of assessing evidence by the judge is of decisive importance in the process of establishing the factual circumstances of the case. At the same time, excessive prescription of the process of assessing evidence by the court does not solve operational difficulties, since a certain degree of freedom is necessary in this activity. The authors note that judicial discretion is necessary for the court to exercise its powers to protect human rights and freedoms. [20, p.8] The right of the court to assess evidence according to its internal convictions makes the judicial system more flexible and, along with the principle of establishing the truth in the case, allows us to speak about the identity of objective truth and the validity of the court's decision. [1, p.97]

The final part of the trial is the pleadings and announcement of the court's decision. Judges base their decisions on the materials of the case considered and on their own internal convictions. If the established facts are not enough to make a decision on the case, the court may resume the hearing and ask the parties to present additional evidence.

A fair remark by E.I. Denisova points to the special nature of courts as subjects possessing two qualities: participants in civil procedural relations and authorized state bodies to exercise judicial functions. [9, p.105]

At each stage of civil proceedings, the judge performs a number of procedural actions necessary for further consideration of the case. These actions are not exhaustive and should be interpreted broadly.

The performance of these actions constitutes the proper performance of the duties imposed on the judge and is necessary for the implementation of the principle of judicial objectivity considered here.

Thus, it can be concluded that the activities of the courts are directly related to the establishment of circumstances that are significant for the case and ensuring the objectivity of the trial. Judges, due to their

disinterestedness, their judicial tasks and the broad procedural powers conferred on them by law, play a certain role in ensuring the objectivity of the trial.

Good faith behavior of persons participating in the case as a component of the objectivity of judicial proceedings.

In an adversarial process, it is impossible to establish facts without the activity of the litigant. The procedural code grants the litigant broad powers, including the right to make a decision, while it is obliged to prove the legitimacy of the assertions and counter-assertions made. This provision raises questions about its integrity in judicial activity due to the lack of legal regulation and the practical difficulties of taking measures of responsibility in the event of a rejection.

A.V. Volkov notes that in Roman law there is a principle: *qui jure suo use, no matter laedit* (he who correctly exercises his rights is inviolable). [28, p.138] The behavior of the parties affects the achievement of the ultimate goal of civil justice - the protection of the rights and legitimate interests of the participants in the process.

Article 61 of the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova speaks of good faith, but does not specify the content of the concept of good faith and the consequences of its violation. It states that the participants in the case must exercise all procedural rights belonging to them in good faith. [6] Since this norm is mentioned as the right of the participants in the case, it is difficult to recognize good faith as their obligation without stipulating liability for bad faith.

Scholars have attempted to fill this gap by defining the concepts of fair conduct and abuse of rights and analyzing specific forms of behavior within these definitions.

With regard to the abuse of procedural rights, the following observations were made by scientists. Tretyakova T.O. examining civil law norms, came to the

conclusion that abuse of procedural rights is an unfair application of civil procedural rules. [24, p.419] Tretyakova T.O. classifies as unfairness misleading a party, refusing to receive a summons from the post office, unexplained failure to appear at a court hearing, failure to provide information at the request of the court or provision of false information, as well as other similar selfish attitude. Fairness must be based on the conscience and honesty of the subject of the civil process, as well as on the prevention of deception and unfairness in legal relations.

Thus, one can agree with the conclusion of Yu. V. Vede that in modern legal theory there is no single opinion on the legal nature of good faith in civil proceedings, nor a consensus on the abuse of judicial rights. [27, p.21]

This is due to the fact that until there is a criterion of good faith and a framework for determining good faith, it is impossible to talk about the nature of good faith and the consequences of deviation from it.

In addition, there are difficulties in proving such actions, since the person who committed the malicious act takes defensive measures to avoid adverse consequences for himself. In the absence of sufficient legislative competence, the courts are unable to effectively combat malicious behavior of participants in the trial. Therefore, it is necessary to conduct scientific research to establish the concept of good faith behavior of participants in the trial. This process includes determining the elements of good faith behavior that directly affect the objectivity and fairness of the trial, as well as the consequences of failure to comply with good faith behavior. The expectations of some legal scholars, in particular A. Berlin [5, p.7], about the development of this concept through judicial practice seem unfounded, since it is not recognized as a source of law.

Abuse of rights refers to the use of pre-existing legal norms, circumvention of legislative norms, de-

ception of judges, etc. with the intention of infringing the rights of the other party. In other words, abuse of rights is behavior that goes beyond the actual content of the law.

Integrity implies a model of behavior based on mutual honesty, trust, integrity, frankness, and positivity. Such a model can be developed and formulated, providing for measures of responsibility for failure to fulfill obligations. At the same time, abuse of rights is a form of dishonest behavior, a positive and harmful form of dishonesty.

In some foreign countries, the requirements for integrity are revealed through such categories as loyalty, honesty, fairness and correctness [4, pp.44-47].

T.V. Solovieva's position offers an understanding of good faith based on three elements: honesty, thrift, and legality. Legality implies behavior in accordance with legal norms, while malicious intent does not at all imply illegality. [22, pp.64-65] On the contrary, malicious intent implies a moral distortion of a person's behavior. For example, within the framework of the law, it was possible to challenge the court, reapply with a request, or use other rights of the litigant in order to delay the process or deceive the court.

The effect of honesty and economy as an expression of the good faith behavior of the parties involved in the case is as follows. The honesty of the parties is directly related to their interpretation in the process: the means of proof listed in the Code of Civil Procedure are assessed by the court according to four criteria - authenticity, relevance, admissibility and general sufficiency. As for other means of proof, the law allows for verification of authenticity, for example, confirmation of the authenticity of a document, identification of a person's handwriting, supplementation or repetition of an expert's conclusion if necessary. However, personal evidence, one of which is a description of

the person in question, is not subject to verification of authenticity.

In conclusion, it should be noted that the mechanisms for counteracting the unfair behavior of litigants provided by the civil procedural law allow us to speak about the necessity of this requirement and make its observance one of the criteria of fair behavior. The latter is a necessary element of the objectivity of judicial proceedings.

As for saving the parties' money, in our opinion, it lies in a reasonable approach to the two systems of civil proceedings - time and expenses.

Currently, courts are faced with the problem of delays in legal proceedings due to the parties' display of bad faith behavior during the proceedings. At the same time, there is no effective mechanism for influencing such behavior. Such attitudes by participants in legal proceedings give rise to social tensions and concerns about abuse of judicial rights.

The scientific community agrees that the application of damages in practice is ineffective and inappropriate due to the lack of criteria for the application of this sanction. [23, p.62] In addition, the parties identified the following unfair economic practices: filing a claim with the aim of interrupting the consideration of another case, untimely filing of motions, filing a large number of objections to the court, untimely filing of objections and evidence, filing appeals against judicial acts that should not be appealed, sending on the last day of the term established by law or the court, and the mechanism of appellate proceedings.

Activity and diligence are also considered necessary elements of good faith behavior of the parties. Activity should be understood as the desire of the parties to the case to assist in establishing the factual circumstances of the case, to exercise their procedural rights and fulfill their obligations, to attend court hearings, including through their representa-

tives, and to participate in conciliation procedures. Scientific and educational literature notes that persons participating in the case have the right to actively participate in the court's consideration of all material and procedural issues arising in the case. [7, p.88] From the point of view of achieving objectivity of the trial, their active participation should be considered as a manifestation of good faith behavior. This is good practice. At the same time, if this group of participants exhibits procedural passivity, this may lead to tragic consequences - the issuance of a reasoned decision in favor of the other party to the dispute.

The possibility of appealing a judicial act, on the one hand, guarantees the objectivity of the trial, and on the other hand, increases the burden on the judicial system. Therefore, motivation as an element of honest behavior on the part of casuists is aimed at reducing the number of appeals against decisions of courts of first instance.

Compliance should be understood as the timely and high-quality execution by the parties involved in the case of legal and judicial orders, in particular, the presentation of additional evidence or clarification of certain circumstances of the case, as well as other actions, primarily the execution of the final court decision.

As regards the good faith conduct of a party, the most pressing issues are the difficulty of proving and establishing the fact of such conduct and the ability of the judge to independently determine whether a party acted in bad faith, in the absence of such a statement from the opposing party or the failure to provide relevant evidence.

A number of authors point out the difficulties of achieving good faith in the sphere of procedural law. They are related to the possibility of the court basing its decisions on evaluative characteristics and the impossibility of the existence of a procedural princi-

ple of priority of defense. At the same time, the court is not obliged to prove bad faith; its procedural role consists of examining and evaluating the evidence presented. [26]

Thus, the good faith behavior of a participant in the process is a set of actions or inactions that establish the factual circumstances of the case and allow the court to make a lawful, reasoned and fair decision. Such behavior includes not only compliance with regulatory provisions, but also compliance with rights and interests, including in terms of interaction with other participants in the process and access to information. The standard of proper behavior is compliance with certain norms of good faith, thrift, energy and diligence.

The criterion of good faith behavior must be disclosed in the Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova, similar to the requirements of legality and validity of court decisions.

It is proposed to express it as follows: "Good faith is expressed in the truthfulness of statements and the reliability of the information provided to the court.

Economy is demonstrated by prudence regarding the duration of proceedings and legal costs, as well as by taking all necessary measures.

Initiative is defined as an active clarification of the circumstances of the case and a willingness to interact with the court and the participants in the process both directly and through their representatives.

"Executiveness means responsible and timely compliance with procedural law or court orders and the execution of final decisions."

The mechanism for implementing the standard of good faith behavior of persons involved in the case can be presented as follows: it is necessary to normatively enshrine in

- Article 185 of the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova requires the judge to explain

to the parties the requirements of good faith conduct during the trial. This obligation consists of truthfully stating and answering questions, not concealing facts necessary for the trial, not delaying the trial and not using rights to the detriment of others, and actively participating in the trial;

- in order to prevent the negative consequences of the unfair behavior of the parties, the provisions of Article 95 of the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova should also provide for punishment for the state if its behavior impedes the proper consideration or timely resolution of the case, or the improper exercise of rights or performance of duties;

- legal norms that grant the court the right, at its own discretion, to apply measures of responsibility for the bad faith behavior of the litigants, depending on the individual characteristics of the dispute.

In this form, the good faith of the person considering the case is a necessary element of the objectivity of the judicial process. The application by the court of the criterion of good faith in the behavior of the participants in the case contributes to the achievement of the goal of the judicial process, which is to establish in practice the factual circumstances of the case and ensure effective and timely protection of rights and legitimate interests. By applying this element of judicial objectivity and forcing the participants in the process to comply with the rules of civil procedure, the judge must exercise his powers reasonably.

Conclusion and Recommendations

1. Based on the actions taken by the judges to ensure the objectivity of the trial, the following conclusions are made in the work:

- actions taken by the court to ensure the objectivity of the trial must be carried out by the court or at the discretion of the court. Actions at the discretion of the court are of direct importance for establish-

ing the factual circumstances of the case and its objectivity. Such actions include requesting additional evidence from the parties, referring for consultation circumstances not specified by the parties, and providing expert opinions if there are doubts about the reliability of the evidence.

- the actions of the judge in terms of their influence on the objectivity of the trial can also be presented in the form of two groups:

- compliance with the procedural form - mandatory actions provided for by imperative norms that a judge must perform to comply with the form of civil proceedings. These include all actions at the stage of initiating a civil case (at which compliance with the form requires unconditional priority), as well as similar procedural actions performed by the court at each subsequent stage. Thus, resolving the issue of the admissibility of a statement of claim, explaining to the parties to the process their rights and determining the participants in the process are the first stage of the process. These actions are performed by the court in the context of the inevitable establishment of law. It is proposed to call this series of judicial acts formal acts.

- establishing the factual circumstances of the case - the right to perform certain actions that contribute to the clarification of the necessary facts and circumstances of the case. Such actions may be performed by the court on its own initiative or at the request of the participants in the process. These actions are related to the ultimate goal of civil proceedings - the court's direction of the process to protect violated or disputed rights and freedoms, which directly depends on the establishment of facts that are important for the trial. An example is sending motions to the court to present evidence, involving third parties in the process and recommending that the parties present additional evidence. This series of actions involves the judge's analysis of the legal

status of the case, its participants and the materials submitted to the court. Judges themselves decide on the adequacy of their actions, so it is proposed to call them a substantive group.

According to the classification proposed in this work, it is clear that the first category of judge's behavior is necessary to ensure the objectivity of the trial, and the second category of behavior is the direct conduct of the process.

As bearers of judicial power, judges have a wide range of powers conferred on them by law, which are expressed in procedural rights and obligations in relation to other participants in the process, in order to achieve the main goals of civil proceedings.

2. The fairness of the decision, as a judicial act on the case, must be guaranteed. Therefore, it is necessary to introduce the category of impartiality into Article 239 of the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova and to increase the status of judicial discretion. The reasons for introducing the norm of fairness when passing a judicial sentence are as follows:

- justice is a principle of legal proceedings at the constitutional level.

- judging by the established practice of appeals to the European Court of Human Rights, the needs of interested parties for fair judicial conduct are not met at the national level.

- normative support and regulation of impartiality in the form of official interpretations of the highest judicial bodies for the correct application of legal norms and justification of judicial discretion; amendments to the Constitution are justified by the tendency towards uniformity and the special role of the principle of justice.

3. A lawful, fair and reasoned decision in the course of judicial proceedings, in the context of the activities of the court and the parties to establish the facts of the case, is one of the necessary compo-

nents of the element of objectivity of judicial proceedings. Each of the requirements of a judicial decision fully reflects the essence of the principle of objectivity of judicial proceedings. Thus, legality means compliance with the norms of substantive and procedural law, guaranteeing the correctness of the legal characterization of the dispute and compliance with the procedural form. Validity guarantees quantitative and qualitative compliance with the factual circumstances of the case, and fairness - the individuality of each specific case and compliance with society's expectations regarding justice as a whole.

Bibliographical references

1. AKOPYAN, A. V. The relationship between the principle of searching for the truth in the case and the validity of a court decision in civil proceedings using the example of the institution for assessing written evidence (documents and their copies) // *Bulletin of the Volga University named after VN Tatishchev*. No. 2.v. 1. 2019. ISSN: 2076-7919

2. ALTASHKINA, N. I. Concept and content of the subject of proof in civil proceedings // *Bulletin of the Magistracy*. 2014. No. 3-2 (30). ISSN 2223-4047

3. ARSENI, I. Optimization of civil proceedings at the stage of preparing a case for trial. In: Human rights in the light of national jurisprudence: In honor of Professor Andrei Smochină, December 10, 2021, Chisinau. Chisinau: Scientific Library (Institutes) «Andrei Lupan», 2023. ISBN 978-9975-62-497-8

4. BAIRAMUKOV, Z. Kh. Principles and features of good faith and bad faith behavior of participants in a civil legal relationship / Z. Kh. Bairamukov // *Young scientist*. 2019. No. 43 (281). ISSN: 2072-0297

5. BERLIN, A. Good faith in civil law // *EJ-Jurist*. 2017. No. 17-18.

6. Civil Procedure Code of the Republic of Moldova. No. 225-XV of 05/30/2003 // Official Monitor of the Republic of Moldova No. 111-115/451 of 06/12/2003.

7. Civil Procedure: Textbook/Ed. by D.Sc. (Law), prof. A.G. Kovalenko, D.Sc. (Law), prof. A.A. Mokhov, D.Sc.

(Law), prof. PM Filippov. Moscow: Law Firm “CONTRACT”; “INFRA-M”, 2008. ISBN 978-5-16-004268-8

8. Constitution of the Republic of Moldova of 29.07.1994 // Official Monitor of the Republic of Moldova No. 1 of 08/12/94.

9. DENISOVA, E. I. There is no dispute about the right in cases of special proceedings / EI Denisova // *Bulletin of Omsk University*. Series: Law. 2005. No. 2 (3). ISSN: 1990-5173

10. KOSOY, V. A. Definition of judicial discretion // *Modern law*. 2012. No. 8. ISSN: 1991-6027

11. KOSYCHEVA, V. V. Preparation of civil cases for trial as a stage of civil proceedings / VV Kosycheva // *Bulletin of the Russian University of Cooperation*. 2015. No. 2 (20). ISSN 2227-4383

12. KOVALENKO, A. G. Formation subject of proof in civil proceedings // *Arbitration and civil procedure*. 1999. No. 2. ISSN: 1812-383X

13. KUSHNIR, G. A. Errors of the Court of First Instance Related to Violation or Incorrect Application of Procedural Law Rules / GA Kushnir // *Legislation*. 2008. No. 3. ISSN: 1681-8695

14. MELNIKOVA, D. A. Understanding judicial error in regulations and judicial practice / DA Melnikova, ES Koshcheeva // *Young scientist*. 2021. No. 4. ISSN: 2072-0297

15. NAKHOVA, E. A. Subject of proof in civil proceedings and administrative proceedings: scientific and practical manual. St. Petersburg: Publishing house “VVM”, 2018. ISBN 978-5-9651-1128-2

16. NAKHOVA, E. A. Procedural Powers of the Court in Determining the Subject of Proof in Civil Proceedings // *Leningrad Law Journal*. 2019. No. 4 (58). ISSN: 1813-6230

17. OSOKINA, G. L. *Course of civil proceedings in Russia*. General part: Textbook. Tomsk: Publishing house of Tomsk University, 2002. ISBN:5-7511-1546-5

18. PLESHANOV, A. G. On the Essence of a Preliminary Court Session // *Russian Yearbook of Civil and Arbitration Procedure*. 2004. No. 2. ISSN: 2218-9475

19. Preparing a Case for Trial in Civil Proceedings: Monograph / Ya.Kh. Bekov . Moscow: WoltersKluwer , 2019. ISBN 9785466005677

20. PRONIN, K. V. Discretionary Powers of the Court in Criminal Proceedings. Abstract of Cand. Dis. jur . sciences. Chelyabinsk. 2010.

21. SLEPCHENKO, E. V. Preparation of civil cases for trial // *Bulletin of St. Petersburg State University*. Series 14. Law. 2012. No. 10. ISSN: 2074-1243

22. SOLOVIEVA, T. V. On the issue of good faith behavior in civil proceedings // *Bulletin of civil process*. 2017. No. 4. ISSN: 2226-0781

23. TKACHEVA, N. N. Inadmissibility of abuse of procedural rights as a guarantee of judicial protection in civil proceedings / N. N. Tkacheva // *Mari Legal Bulletin*. 2022. No. 3 (39). ISSN: 2413-0664

24. TRETYAKOVA, T. O. Problems of abuse of procedural rights in civil and arbitration proceedings // *Baltic Humanitarian Journal*. 2018. Vol. 7.No. 2 (23). ISSN: 2311-0066

25. TREUSHNIKOV, M. K. Judicial evidence / MK Treushnikov . 5th ed., suppl. Moscow: Gorodets , 2017. ISBN 978-5-907358-66-9

26. UDALOV, M. I., PANIKAROVA, P. S. Abuse of Procedural Cases // *StudNet* . 2021. No. 3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zloupotreblenie-protssesualnymi-sluchayami> (10.04.2025)

27. VEDEYU, V. Basic concepts of abuse of procedural rights // *Arbitration and civil proceedings*. 2019. ISSN: 1812-383X

28. VOLKOV, A. V. *The principle of inadmissibility of abuse of civil rights in legislation and judicial practice*. Moscow: Wolters Kluwer, 2011. ISBN 978-5-466-00743-5

REPERE CONCEPTUALE, EXIGENȚE ȘI GARANȚII COMPENSATORII PRIVIND RENUNȚAREA LA PROBA NEPERTINENTĂ ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

Denis URSU

Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: denis.ursu.com@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-7868-0258>

Prezentul articol abordează probele și instituția renunțării la probe în cadrul procesului penal din punct de vedere legal, doctrinar și jurisprudențial. Pe de o parte, sunt abordate exigențele înaintate față de probe, în special relevanța probelor; iar pe de altă parte instituția renunțării la probe în contextul renunțării la proba nepertinentă, examinându-se condițiile procedurale în care aceasta poate fi exercitată. Renunțarea la probe are influență directă asupra cursului procesului judiciar, prin urmare, în exercitarea acesteia este strict necesar a fi asigurată echitatea procedurii. Din această perspectivă, articolul abordează renunțarea la probe prin prisma echității procedurii, prezentând poziția Curții Europene, precum și garanțiile compensatorii solicitate de aceasta.

Cuvinte-cheie: probă, probă nepertinentă, renunțare, renunțare la probă, proces echitabil, proces penal.

CONCEPTUAL POINTS, REQUIREMENTS AND COMPENSATORY GUARANTEES REGARDING THE WAIVER OF IRRESPECTIVE EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

This article addresses evidence and the institution of waiving evidence in criminal proceedings from a legal, doctrinal and jurisprudential point of view. On the one hand, the requirements placed on evidence are addressed, especially the relevance of evidence, and on the other hand, the institution of waiving evidence in the context of waiving irrelevant evidence, examining the procedural conditions under which it can be exercised. Waiving evidence has a direct influence on the course of the judicial process, therefore, in exercising it, it is strictly necessary to ensure the fairness of the procedure. From this perspective, the article addresses waiving evidence from the perspective of procedural fairness, presenting the position of the European Court, as well as the compensatory guarantees requested by it.

Keywords: evidence, irrelevant evidence, waiving, waiving evidence, fair trial, criminal trial.

POINTS CONCEPTUELS, EXIGENCES ET GARANTIES COMPENSATOIRES SUR LA RENONCIATION AUX PREUVES NON PERTINENTES DANS LES PROCÉDURES PÉNALES

Cet article aborde la preuve et l'institution de la renonciation à la preuve dans les procédures pénales d'un point de vue juridique, doctrinal et jurisprudentiel. Il aborde, d'une part, les exigences en matière de preuve, notamment leur pertinence, et, d'autre part, l'institution de la renonciation à la preuve dans le contexte de la renonciation à la preuve non pertinente, en examinant les conditions procédurales de son exercice. La renonciation à la preuve a une influence directe sur le déroulement du processus judiciaire; son exercice exige donc impérativement d'en garantir l'équité. Dans cette perspective, l'article aborde la renonciation à la preuve sous l'angle de l'équité procédurale, en présentant la position de la Cour européenne ainsi que les garanties compensatoires qu'elle exige.

Mots-clés: preuve, preuve non pertinente, renonciation, renonciation à la preuve, procès équitable, procès pénal.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ МОМЕНТЫ, ТРЕБОВАНИЯ И КОМПЕНСАЦИОННЫЕ ГАРАНТИИ ОТКАЗА ОТ НЕЗАВИСИМОСТИ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

В данной статье рассматриваются доказательства и институт отказа от них в уголовном судопроизводстве с точки зрения правовых норм, доктрины и юриспруденции. С одной стороны, рассматриваются требования, предъявляемые к доказательствам, в частности, относимость доказательств, а с другой – институт отказа от доказательств в контексте отказа от доказательств, не относящиеся к делу с изучением процессуальных условий, при которых он может быть осуществлен. Отказ от доказательств оказывает непосредственное влияние на ход судебного процесса, поэтому при его осуществлении необходимо строго обеспечить справедливость процедуры. С этой точки зрения в статье рассматривается отказ от доказательств с точки зрения процессуальной справедливости, излагается позиция Европейского суда, а также требуемые им компенсационные гарантии.

Ключевые слова: доказательства, не относящиеся к делу доказательства, отказ от доказательств, справедливое судебное разбирательство, уголовное судопроизводство.

Introducere

Probele dețin un rol esențial în cadrul oricărei proceduri judiciare, reprezentând acele mijloace legale prin intermediul cărora, în funcție de etapa procesuală, organul de urmărire penală sau instanța de judecată dispun de posibilitatea de a stabili toate circumstanțele cauzei examinate, în vederea constatării adevărului juridic și pronunțării în privința vinovăției sau nevinovăției acuzatului.

Importanța probelor derivă din rolul îndeplinit în procesul de înfăptuire a actului justiției penale, fiindcă doar prin administrarea și aprecierea probelor se realizează determinarea existenței sau inexistenței infracțiunii, identificarea persoanei vinovate și atragerea acesteia la răspundere penală. Respectiv, probele constituie nu doar un mijloc tehnic de determinare a circumstanțelor faptice ale infracțiunii, ci reprezintă expresia garanției echității procedurii și a respectării drepturilor fundamentale ale părților implicate în proces.

Este esențial ca probele să fie administrate în strictă concordanță cu ordinea procesual penală și să corespundă exigențelor de admisibilitate stabilite de Codul de procedură penală. În vederea asigurării echității procesului penal, legislația procesual penală instituie un ansamblu de garanții destinate asigurării

legalității activității probatorii, printre care: instituția excluderii probelor și instituția renunțării la probe.

În cadrul procesului penal, datele obținute cu încălcarea normelor de procedură expres stabilite de Codul de procedură penală nu capătă statut de probe, acestea se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și cu atât mai mult nu pot sta la baza sentinței judecătorești. În această ordine de idei, instituția excluderii probelor în cadrul procesului penal fiind caracterizată de un caracter imperativ reprezentând un filtru de admisibilitate a probelor. Pe lângă mecanismul excluderii probelor, legiuitorul moldav a stabilit și posibilitatea părților de a renunța la anumite probe pe care anterior le-au invocat, fără a determina expres care ar fi temeiurile acestei renunțări, evidențiind doar dreptul părții adverse de a-și însuși proba la care se renunță și a solicita în continuare examinarea acesteia.

Deși instituția renunțării la probe are un caracter discreționar, fiind lăsată la latitudinea părții, aceasta reprezintă, în esență un mecanism suplimentar de asigurare a echității procedurii și celerității procesului. În acest sens, un exemplu elocvent ar servi situația, când în cursul procesului, dinamica procedurală determină o schimbare de perspectivă asupra obiectului sau ipotezelor de fapt ale circumstanțelor

cauzei, împrejurare în care o anumită probă, apreciată inițial drept pertinentă, dobândește un caracter impertinent, prin urmare, devenind inadmisibilă. În asemenea situație, partea care a propus acea probă poate renunța la aceasta cu condiția că partea adversă nu-și însușește această probă. Prezenta cercetare se fundamentează pe principiile generale ale cercetării științifice, incluzând atât abordarea doctrinară, cât și analiza normelor de drept relevante prin prisma jurisprudenței, respectiv, a fost aplicată metoda logică, analiza și sinteza, normativă, sistemică și altele, toate acestea au permis abordarea complexă a subiectului renunțării la probe în cadrul procesului penal.

Aspecte definitorii privind probele în cadrul procesului penal

Potrivit art. 93 alin. (1) Cod procedură penală [1], probele sunt definite drept elemente de fapt dobândite în modul stabilit de legislația procesual penală, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei. De subliniat că probele în cadrul procesului penal nu au în mod exclusiv o valoare instrumentală în stabilirea vinovăției sau nevinovăției acuzatului, ci constituie în același timp și o garanție a aflării adevărului și a respectării principiilor fundamentale ale procesului penal.

Curtea Europeană a statuat constant că dreptul la un proces echitabil, garantat de art. 6 din Convenție, stabilește că instanța judecătorească urmează să-și fundamenteze soluția în mod exclusiv în baza probelor cercetate în ședința de judecată cu respectarea contradictorialității [2]. În aceeași ordine de idei, în cauza Jalloh împotriva Germaniei [3], Curtea a remarcat că utilizarea în cadrul procesului a probelor obținute cu încălcarea drepturilor fundamentale este

aptă a compromite caracterul echitabil al întregii proceduri.

Codul de procedură penală prin prisma art. 94 [1] instituie un cadru normativ strict privind inadmisibilitatea probelor obținute prin încălcarea garanțiilor fundamentale ale procesului penal, consacrand principiul loialității probelor și obligația respectării riguroase a drepturilor procesuale ale participanților la proces. Norma în cauză enumeră exhaustiv ipotezele în care datele obținute contrar exigențelor de procedură, cum ar fi de exemplu: prin aplicarea violenței, prin încălcarea dreptului la apărare, prin utilizarea unor metode care contravin constatărilor științifice sau obținute de o persoană care nu dispune de atribuții procesuale, prin urmare, aceste date nu pot fi utilizate în calitate de probe în cadrul procesului penal, urmează să fie excluse din dosar și nu pot fi puse la baza sentinței judecătorești. Totodată, norma enunțată stabilește efectele încălcărilor esențiale ale dispozițiilor procesual-penale asupra validității probelor, astfel, consacrand doctrina „fructului pomului otrăvit”, cu excepția cazurilor în care proba derivată își are originea într-o sursă independentă. Este cert că această normă procesuală reflectă un standard înalt de protecție a drepturilor fundamentale ale omului, în concordanță cu jurisprudența Curții Europene, având drept obiectiv asigurarea unui proces echitabil și prevenirea utilizării în mod abuziv a instrumentelor probatorii.

La rândul său, art. 95 alin. (1) Cod procedură penală [1], stabilește că sunt admisibile probele pertinente, concludente și utile administrate în conformitate cu Codul de procedură penală. Prin urmare, pe lângă faptul că urmează a fi respectată ordinea de administrare, probele urmează să corespundă și exigențelor de admisibilitate, fiind pertinente, concludente și utile. În același timp, din alin. (2) desprindem că chestiunea admisibilității datelor drept probe o decide organul de urmărire penală din oficiu sau

la cererea părților, sau după caz, instanța judecătorească. Reieșind din prevederile art. 101 alin.(1) Cod procedură penală, fiecare probă urmează a fi supusă unei aprecieri riguroase sub aspectul pertinentei, concludenței, utilității și veridicității, în conformitate cu cerințele legale privind administrarea probelor în procesul penal. Totodată, ansamblul probatoriului administrat urmează a fi examinat prin prisma coroborării probelor, în vederea stabilirii unei imagini unitare și coerente privind circumstanțele cauzei. Respectiv, aprecierea admisibilității probelor în cadrul procesului penal are o importanță primordială întru asigurarea echității procedurii și soluționării fondului cauzei în ansamblu. Astfel, legislația procesual penal a instituit un filtru al admisibilității probelor realizat prin intermediul instituției excluderii probelor care au fost administrate contrar rigorilor procesuale sau care nu corespund exigențelor de admisibilitate.

Aspecte privind renunțarea la proba nepertinentă

Potrivit art. 328 alin. (1) Cod procedură penală [1], stabilește că părțile, în procesul judecării cauzei, pot renunța la unele probe pe care le-au propus. Prin urmare, atât partea acuzării, cât și partea apărării are posibilitatea de a renunța la o oarecare probă pe care însuși anterior au solicitat să fie examinată în cadrul procesului judiciar, fără a determina în mod exhaustiv care ar fi temeiurile renunțării sau careva condiții față de proba la care se renunță. În același timp, din prevederile alin. (2) al articolului nominalizat, rezultă că instanța judecătorească inițial supune solicitarea de renunțare la probă controlului contradictoriu al părților, ulterior fiind în drept să dispună neadministrarea acelei probe cu condiția că nu parvine de la partea adversă solicitarea de administrare în continuare a acestei probe, în vederea asigurării plenitudinii dreptului la apărare și al respectării principiului contradictorialității procesului.

Respectiv, în mod subsidiar instituției excluderii probelor, legiuitorul a implementat instituția renunțării la probe în cadrul procesului penal menită să asigure eficientizarea procesului prin renunțarea de către parte la anumite probe, neindicând care ar fi temeiurile renunțării, călăuzindu-se de buna credință a părților, cărora le-a fost asigurat un mecanism suplimentar pentru a garanta celeritatea și echitatea procedurii prin posibilitatea acordată părților de a renunța de exemplu la o probă nepertinentă care nu ar aduce plus valoare procesului, nu ar influența soluția instanței și doar ar conduce la tergiversarea procesului.

Totodată, din câte observăm, legiuitorul nu consacră în mod expres „renunțarea la probe nepertinente” drept instituție distinctă, ci în dispoziția art. 328 alin. (1) Cod procedură penală [1], utilizează sintagma „pot renunța la unele probe”, ceea ce semnifică că legislația procesual penală a lăsat la latitudinea părților o marjă largă de apreciere în privința probelor la care pot să renunțe, prin urmare, temeiul juridic al renunțării la proba nepertinentă îl constituie dispozițiile art. 328 alin. (1) Cod procedură penală [1].

La rândul său, art. 6 pct. 34) Cod procedură penală [1], stabilește că probele pertinente reprezintă acele probe care au legătură cu cauza penală. În doctrină se menționează că toate faptele și împrejurările invocate în cadrul procesului penal, care prezintă legătură directă sau indirectă cu fapta dedusă judecății, sunt calificate drept probe pertinente, întrucât contribuie la stabilirea adevărului juridic și la fundamentarea soluției ce urmează a fi pronunțată.[4, p. 463]. În aceeași ordine de idei, Curtea Constituțională a RM a statuat că relevanța constituie calitatea unei probe de a avea legătură cu cauza care se examinează [5, p. 4].

În mod consecvent, conchidem că elementele probatorii care nu au legătură cu obiectul cauzei penale,

fiind lipsite de relevanță în raport cu circumstanțele de fapt și de drept ale infracțiunii sunt nepertinente, întrucât nu servesc aflării adevărului, nu contribuie la stabilirea existenței elementelor constitutive ale infracțiunii, la constatarea vinovății și drept urmare nu pot influența soluționarea fondului cauzei, cu alte cuvinte, între obiectul probatoriului și probă nu există legătură.

De remarcat că, în conformitate cu dispoziția alin. (1) art. 347 Cod procedură penală [1], părțile sunt obligate să prezinte, sub sancțiunea decăderii, în termenul stabilit de instanța de judecată, în ședința preliminară lista tuturor probelor de care dispun și pe care intenționează să le cerceteze în cadrul judecării cauzei, inclusiv a celor care nu au fost cercetate pe parcursul urmăririi penale. Prin urmare, această normă instituie obligația procesuală atât a părții acuzării, cât și a părții apărării de a prezenta, în cadrul ședinței preliminare, lista tuturor mijloacelor de probă de care dispun și pe care intenționează să le examineze la etapa cercetării judecătorești.

În același timp, reieșind din prevederile art. 347 alin. (3) Cod procedură penală [1], instanța de judecată, după ascultarea opiniilor părților, decide asupra pertinentei probelor propuse în liste, dispunând care dintre acestea vor fi admise spre examinare în cadrul judecării cauzei. Astfel, instanța de judecată, încă din etapa incipientă a procesului, realizează un filtru destinat selectării probelor pertinente, necesare soluționării cauzei.

Pentru a elucida în mod riguros mecanismul juridic al renunțării la probe, se impune analiza unei situații concrete care reflectă aplicabilitatea acestei instituții procesuale, permițând evidențierea premiselor de fapt și de drept care justifică renunțarea, precum și conturează modalitatea în care instanța de judecată o valorifică în cadrul procesului penal. Respectiv, prezintă relevanță următoarea situație: inculpatul B.V., a fost acuzat de comiterea infracțiunii

de abuz în serviciu potrivit art. 335 alin. (1) Cod penal al RM, în fapt, s-a pretins că acesta în calitate de director comercial în cadrul „AG” S.R.L., ar fi semnat un contract defavorabil pentru întreprindere cu o societate comercială intermediară, generând un prejudiciu material estimat la suma de 128.000 lei. În faza judecării, în acord cu dispozițiile art. 347 Cod procedură penală, procurorul a prezentat lista probelor, printre altele solicitând audierea în calitate de martor a lui A.R., fost angajat al companiei în care activa inculpatul, susținând că acesta ar putea confirma prin declarațiile sale faptul că inculpatul B.V. deținea acces exclusiv la conturile bancare ale întreprinderii și administra fondurile acesteia într-un mod evaziv.

Ulterior, pe parcursul cercetării judecătorești, în temeiul altor probe administrate, printre care: declarațiile inculpatului și expertiza financiar-contabilă — s-a constatat că martorul A.R. demisionase din companie cu mai bine de un an de zile anterior perioadei în care a avut loc fapta incriminată. Respectiv, acesta nu deținea cunoștințe directe referitoare la tranzacțiile relevante cauzei. Prin urmare, procurorul, ghidându-se de prevederile art. 328 alin. (1) Cod procedură penală, a renunțat la audierea martorului A.R., motivând că aceasta probă a fost lipsită de relevanță și nu mai este susceptibilă de a contribui la elucidarea circumstanțelor cauzei.

Instanța de judecată, în temeiul art. 328 alin. (2) Cod procedură penală [1] a supus renunțarea la această probă dezbaterii contradictorii, acordând posibilitatea celeilalte părți de a se pronunța în privința acestei solicitări. La rândul, său partea apărării nu s-a opus renunțării și nu și-a însușit această probă, precizând că audierea martorului A.R. ar avea doar un caracter formal și nu ar furniza date relevante soluționării cauzei.

Respectiv, întrucât apărarea nu a solicitat examinarea în continuare a acestei probe, instanța de jude-

cată a dispus neexaminarea probei nominalizate. În cazul de față, probatoriul deja administrat a relevat lipsa legăturii dintre declarațiile ce le-ar putea furniza acest martor și cauza dedusă judecătii, astfel, a fost constatat caracterul nepertinent al probei. Prin urmare, prezenta cauză relevă o aplicare clasică și echilibrată a instituției renunțării la probe în cadrul procesului penal, instanța de judecată acționând în spiritul respectării dreptului la un proces echitabil și al gestionării eficiente a actului justiției penale, în concordanță cu standardele statornicite prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Este de remarcat că, potrivit prevederilor art. 389 alin. (1) Cod procedură penală [1], sentința de condamnare se adoptă numai în condiția în care, în urma cercetării judecătorești, vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii a fost confirmată prin ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată. Reieșind din dispoziția enunțată, instanța de judecată, în exercitarea funcției sale jurisdicționale, este ținută să asigure respectarea principiului prezumției de nevinovăție, pronunțând o sentință de condamnare exclusiv în situația când vinovăția inculpatului este probată, în acord cu exigențele standardului de probă dincolo de orice dubiu rezonabil, prin ansamblul de probe administrate și examinate în cursul cercetării judecătorești. De remarcat că stabilirea vinovăției ținând cont de aceste grad de certitudine constituie o condiție fundamentală întru asigurarea dreptului la un proces echitabil. Astfel, în ipoteza în care s-a renunțat la o anumită probă, iar instanța de judecată a dispus neexaminarea acesteia în cursul cercetării judecătorești, respectiva probă nu mai poate fi invocată și valorificată de către instanță în motivarea sentinței, adică nu poate sta la baza soluției adoptate.

În decizia de admisibilitate a recursului din 17.11.2020 [6], Curtea Supremă de Justiție, a ac-

ceptat argumentele procurorului invocate în recurs, constatând că unele probe care au fost catalogate drept nepertinente și nu au fost examinate în instanțele de inferioare, totuși, în motivarea concluziilor sale instanțele inferioare au selectat și au făcut trimitere la acele probe și secvențe din declarații, în măsura în care acestea justificau poziția instanței de dezvinovățire a inculpaților în comiterea infracțiunilor imputate. Astfel, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a concluzionat că, decizia atacată s-a bazat pe niște concluzii eronate formulate de instanță fără a efectua o analiză obiectivă, mult aspectuală și echidistantă a probelor în raport cu elementele de fapt constatate cu privire la inculpați, prin urmare, a casat decizia instanței de apel și a dispus rejudecarea cauzei de către instanța de apel în alt complet de judecată.

Echitatea procedurii în contextul renunțării la probă – măsuri compensatorii

Într-o altă speță, procurorul în cursul judecării cauzei a renunțat la proba cu martor, propusă anterior în lista probelor în cadrul ședinței preliminare. La rândul său, partea apărării a solicitat examinarea în continuare a acestei probe, adică și-a însușit această probă, justificând că declarațiile acestui martor ar putea clarifica circumstanțe esențiale cauzei și ar influența la stabilirea vinovăției sau nevinovăției inculpatului. Inițial instanța a admis solicitarea apărării, partea apărării solicitând acordarea unui termen suplimentar și amânarea ședinței, invocând că au întâmpinat dificultăți în administrarea acestei probe, deoarece martorul este cetățean ucrainean, în țara vecină desfășurându-se acțiuni militare, fiind restricționată libertatea de circulație peste hotarele țării a persoanelor supuse obligațiilor militare. Astfel, în cadrul ședinței ulterioare contrar prevederilor art. 328 alin. (2) Cod procedură penală, a respins această solicitare și a finalizat cercetarea judecăto-

rească fără a audia martorul solicitat, la care anterior a renunțat partea acuzării.

În decizia de inadmisibilitate ale sesizării nr. 68g/2016 par. 26-29, Curtea Constituțională a Republicii Moldova [7], a reiterat că principiul contradictorialității prevăzut de art. 24 Cod procedură penală, cuprinde și concursul instanței de judecată, stabilind că instanța, în condițiile Codului de procedură penală, acordă ajutor oricărei părți, la solicitarea acesteia, pentru administrarea probelor necesare. Legiuitorul prin prisma sintagmei „ajutor”, a consacrat principiul participării active a părților la proces, în esență, un principiu contrar atitudinii pasive a părților și transferului obligațiilor acestora în seama părții adverse sau a instanței de judecată. Prin urmare, sintagma „ajutor” și „probe necesare”, utilizați în dispoziția art. 24 alin. (4) Cod procedură penală [1], exprimă corelarea necesară dintre participarea instanței în administrarea probelor și obligația părților de a avea o conduită activă în procesul probator. În același timp, Curtea, a menționat că solicitările abuzive pentru implicarea excesivă a instanței în administrarea probelor pot afecta echilibrul procesual, implicând riscul încălcării principiului egalității armelor și al imparțialității instanței.

Curtea, a reținut că este de competența instanței de a asigura buna desfășurare a procesului și instrumentarea cauzei, făcând trimitere la prevederile art. 351 alin. (5) Cod procedură penală [1], din care rezidă că dacă partea la proces este în imposibilitate de a asigura prezența vreunei persoane din lista prezentată, atunci ea poate solicita, prin cerere, citarea acestei persoane de către instanța de judecată. În aceeași ordine de idei, dacă partea insistă audierea martorului a cărui absență este nejustificată, acesta poate fi supus aducerii silită potrivit dispoziției art. 370 alin. (6) Cod procedură penală.

Curtea Constituțională, a menționat că potrivit jurisprudenței Curții Europene, este de competența

instanțelor naționale să aprecieze elementele de probă pe care le administrează în cadrul procesului, inclusiv și relevanța probelor pe care inculpatul ar vrea să le mai administreze. Totodată, remarcând că art. 6 par. 3 lit. d) din Convenție, nu recunoaște acuzatului un drept nelimitat de a obține convocarea de martori în fața instanței așa cum a statuat constant Curtea Europeană în jurisprudența sa. Astfel, ținând cont de această rezervă, autoritățile naționale competente dispun de libertatea de a aprecia relevanța unei „oferte de probă” formulate de către acuzat, în măsura în care aceasta este compatibilă cu exigențele conceptului de „proces echitabil”. Drept urmare, Curtea Constituțională a reținut că odată ce instanța de judecată a admis listele martorilor prezentate de părți, iar partea solicitantă a prezentat probe privind informarea martorilor de a se prezenta în ședință, dar în absența motivelor întemeiate nu s-au prezentat în ședință, atunci partea este în drept să solicite instanței citarea acestora, iar în caz de necesitate poate dispune aducerea forțată a martorilor, în caz contrar, dreptul părții de a prezenta probe ar fi unul iluzoriu.

Totodată, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, de exemplu în cauzele Al-Khawaja and Tahery împotriva Regatului Unit [8], Schatschaschwili împotriva Germaniei și Zadumov împotriva Rusiei, reținem că Curtea a aplicat un test în trei etape, în vederea determinării faptului dacă absența martorului a fost compatibilă cu exigențele dreptului la un proces echitabil. Astfel, conform testului consacrat, inițial, instanța de judecată urmează să constate dacă a existat sau nu un motiv întemeiat pentru absența martorului. Ulterior, instanța va verifica dacă declarația martorului absent este unica sau decisivă pentru condamnare, cu alte cuvinte, apreciază dacă această declarație este singura sau principala probă împotriva acuzatului — în situația nominalizată, utilizarea acestei declarații ridică probleme de echitate. Este esențial, că în cea de-a treia etapă, instanța să

aprecieze dacă există suficienți factori compensatori întru a echilibra dezavantajul părții apărării, altfel spus, să verifice dacă au fost luate măsuri adecvate pentru a asigura echitatea procesului, cum ar fi de exemplu coroborarea declarației cu alte probe sau oferirea posibilității de a contesta declarația.

În cauza *Schatschaschwili* împotriva Germaniei [9], par. 119-122, Curtea, a statuat că din perspectiva instanței de fond trebuie să existe un motiv întemeiat pentru absența unui martor, adică instanța trebuie să fi avut motive de fapt sau de drept întemeiate pentru a nu asigura prezența martorului la proces. Totodată, evidențiind o serie de motive pentru care un martor nu poate participa la un proces, cum ar fi de exemplu absența din cauza decesului sau a friicii (a se vedea *Al-Khawaja și Tahery c. Regatul Unit*, par. 120-25), absența din motive de sănătate (a se vedea *Bobeș împotriva României*, nr. 29752/05, par. 39) sau imposibilitatea de a localiza martorul. În același context, motivul legat de desfășurarea unor operațiuni militare poate fi recunoscut drept circumstanță excepțională care justifică neprezentarea unui martor.

În același timp, în cazul în care martorul este de negăsit, Curtea a reiterat că autoritățile naționale trebuie să fi depus toate eforturile rezonabile pentru a asigura prezența martorului, iar simplul fapt că martorul nu a putut fi localizat sau că era plecat în afară țării nu este considerat suficient în sine pentru a îndeplini cerințele art. 6 alin. (3) lit. d) al Convenției, care impune statelor contractante să ia măsuri pozitive pentru a permite acuzatului să audieze sau să solicite audierea martorilor. Curtea Europeană nu impune o listă exhaustivă de măsuri, dar autoritățile naționale urmează să fi desfășurat o căutare activă a martorului, inclusiv prin citare, implicarea poliției și prin valorificarea mecanismelor de cooperare juridică internațională, apelând la ajutorul autorităților țării unde martorul se află.

În cauza *Zadumov împotriva Rusiei* [10], par. 49, Curtea Europeană a reamintit că în hotărârea *Schatschaschwili*, Marea Cameră a clarificat că toate cele trei etape ale testului erau interconectate și, luate împreună, serveau la stabilirea dacă procedura penală în cauză fusese, în ansamblu, echitabilă. În același timp, a observat, în ceea ce privește prima etapă, că, deși absența unui motiv întemeiat pentru neprezentarea martorului nu poate fi în sine concludentă pentru caracterul inequitabil al procesului reclamantului, este un factor foarte important care trebuie cântărit atunci când se evaluează echitatea generală a unui proces și care poate înclina balanța în favoarea constatării unei încălcări a art. 6 alin. (1) și (3) lit. d) din Convenție. Exprimând interacțiunea dintre a doua și a treia etapă, Marea Cameră a subliniat importanța unor factori de contrabalansare suficienți nu numai în cazurile în care mărturia martorului absent a fost singurul sau decisivul temei pentru condamnare, ci și în cazurile în care, în evaluarea instanțelor naționale, aceste probe, fără a atinge în mod clar pragul de „unice sau decisive”, au avut o greutate semnificativă, iar admiterea lor ar fi putut dezavantaja apărarea. În cele din urmă, trebuie subliniat că, deși, ca regulă generală, este pertinent să se examineze cele trei etape ale testului *Al-Khawaja* în ordinea definită în hotărârea respectivă, poate fi oportun, într-un anumit caz, să se examineze etapele într-o ordine diferită, în special dacă una dintre etape se dovedește a fi deosebit de concludentă în ceea ce privește fie echitatea, fie inequitatea procedurii.

Este important ca instanțele naționale să evalueze cu atenție motivul absenței martorului și să ia măsuri adecvate pentru a asigura echitatea procesului, inclusiv prin coroborarea declarației martorului absent cu alte probe disponibile. Este strict necesar ca fiecare etapă a testului să fie analizată integrat, pentru a determina legalitatea admiterii declarațiilor

martorului absent și a rolului activ al instanței în asigurarea prezenței acestuia.

Respectiv, în cauza *Zadumov împotriva Rusiei*, în urma aplicării testului în trei etape, s-a constatat că instanțele naționale nu au evaluat cumulativ nici motivul absenței martorului, nici importanța declarațiilor sale și nici nu a aplicat măsuri compensatorii adecvate care să compenseze impactul prejudiciabil asupra apărării, prin urmare, Curtea, a constatat că procedura nu a fost echitabilă.

Concluzii

Conchidem, că instituția renunțării la probe este oportună procesului penal, în special în situația renunțării la proba nepertinentă sau devenită pe parcursul procesului ca atare, fiind un mecanism util pentru eficientizarea procesului, cu condiția că se asigură respectarea drepturilor fundamentale ale părților. Renunțarea la probă trebuie să fie utilizată cu bună-credință, fiind inadmisibilă utilizarea acesteia de exemplu de către partea acuzării în scopul ascunderii unei probe care ar putea infirma poziția sa. Cu alte cuvinte, este important că renunțarea la probă să nu constituie un abuz în scopul periclitării procedurii echitabile din partea părții care o exercită, astfel, partea adversă având mecanism legal de a riposta împotriva acesteia, însușindu-și proba și solicitând în continuare administrarea acesteia.

Jurisprudența Curții Europene, analizată în prezentul articol permite a concluziona că orice decizie în privința probelor, inclusiv renunțarea la probă urmează să fie examinată prin prisma dreptului la un proces echitabil. Prin urmare, renunțarea la proba nepertinentă nu ridică chestiuni problematice din punct de vedere al Convenției Europene, în măsura în care partea adversă a fost informată cu privire la acea probă și a avut șansă să se opună, proba nu este esențială pentru apărare și procedura rămâne în ansamblu echitabilă. În acest sens, când merge

vorba de proba cu martori este elocventă parcurgerea testului în trei etape instituit în jurisprudența Curții Europene în scopul determinării faptului dacă absența martorului a fost sau nu compatibilă cu dreptul la un proces echitabil. De remarcat, că ascunderea sau distrugerea unor probe eventual favorabile părții apărării, fără că aceasta să fie la curent este contrar procesului echitabil, Convenția Europeană nu solicită ca toate probele acumulate să fie prezentate în instanță, dar solicită că partea apărării să nu fie privată de accesul la probele care sunt relevante pentru apărarea sa, iar posibile limitări urmează să fie justificate și compensate procedural. Prin urmare, dreptul la un proces echitabil guvernează regimul probelor, determinând ca renunțarea la probe să nu constituie un mecanism de erodare a justiției, fiind doar un mijloc de înlăturare a surplusului probatoriu neesențial.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova Nr.122 din 14 martie 2003. Publicat în M. O. al RM: nr.104-110 din 7 iunie 2003. În vigoare din 12 iunie 2003.
2. *Case of Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain* din 06.12.1988. § 78 ECHR. Application no. 10590/83. (Accesat: 09.05.2025) Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57429%22%5D%7D>. (accesat la 20.03.2025)
3. *Case of Jalloh v. Germany* din 11.07.2006. § 95. ECHR. Application no. 54810/00. (Accesat: 09.05.2025) Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22fulltext%22:%5B%22Jalloh%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-76307%22%5D%7D>. (accesat la 20.03.2025)
4. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*. Ed. a III-a. București. Universul Juridic, 2020. ISBN: 978-606-39-0600-8. (accesat la 20.03.2025)
5. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova din 27 ianuarie 2020 de inadmisibilitate a sesizării

nr. 197g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art. 347 alin. (3) din Codul de procedură penală.

6. Decizia Curții Supreme de Justiție a RM din 17 noiembrie 2020 în dosarul nr. 1ra-1413/2020. (Accesat: 25.07.2025) Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17349 (accesat la 20.03.2025)

7. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova din 14 iunie 2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 68g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 331 alin. (1) și 362 alin. (2) din Codul de procedură penală. Par. 26-29.

8. Cauza Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit din 15 decembrie 2011. Cererile nr. 26766/05 și 22228/06.

9. Cauza Schatschaschwili împotriva Germaniei din 15.12.2015. Cererea nr. 9154/10. (Accesat: 09.08.2025) Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:\[%22001-159566%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:[%22001-159566%22]). (accesat la 25.03.2025)

10. Cauza Zadumov împotriva Rusiei din 12.03.2018. Cererea nr. 2257/12. (Accesat: 09.08.2025) Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:\[%22001-179416%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:[%22001-179416%22]). (accesat la 30.03.2025)

INFRAȚIUNEA DE ACT SEXUAL CU UN MINOR ÎN DREPTUL PENAL: DEFINIRE, MANIFESTARE ȘI ETIOLOGIE

Lorina AVORNIC

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

email: lorina.avornic@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-4240-4188>

Prezentul articol oferă o analiză detaliată a aspectelor legale și doctrinare ale infracțiunii de acte sexuale cu un minor, așa cum se subliniază în Codul Penal Român. Acesta examinează regulile, punctele de vedere ale cercetătorilor legali și practicile judiciare. Studiul subliniază faptul că legea oferă protecție specială persoanelor sub 16 ani. Orice act sexual cu un minor, indiferent de acordul exprimat, poate duce la sancțiuni penale. Accentul se pune pe riscurile psihologice și sociale cu care se confruntă tinerii victime, responsabilitățile juridice ale statului și necesitatea unor acțiuni preventive și de reabilitare. Folosind surse legale, jurisprudență și standarde internaționale, lucrarea subliniază importanța crucială a principiului interesului superior al copilului și modul în care acesta ar trebui aplicat în practică. Concluziile solicită aplicarea consecventă a legilor, susținută de prevenirea eficientă, educație și munca în echipă, pentru a se asigura că copiii sunt deplin protejați de abuzul sexual.

Cuvinte-cheie: act sexual, minor, violență, drept penal, trauma psihologică, protecția minorilor.

OFFENCE OF SEXUAL INTERCOURSE WITH A MINOR IN CRIMINAL LAW: DEFINITION, MANIFESTATION AND ETIOLOGY

This article provides a detailed analysis of the legal and doctrinal aspects of the crime of engaging in sexual acts with a minor, as outlined in the Romanian Penal Code. It examines the rules, the views of legal scholars and judicial practices. It highlights that the law provides special protection for persons under 16 years of age. Any sexual act with a minor, regardless of the expressed consent, can lead to criminal sanctions. The focus is on the psychological and social risks faced by young victims, the legal responsibilities of the state and the need for preventive and rehabilitative actions. Legal sources, case law and international standards, the paper highlights the crucial importance of the best interests of the child and how it should be applied in practice. The conclusions call for consistent enforcement of the laws, supported by effective prevention, education and teamwork, to ensure that children are protected from sexual abuse.

Keywords: sexual act, minor, violence, criminal law, psychological trauma, protection of minors.

INFRACTION DE RAPPORTS SEXUELS AVEC UN MINEUR EN DROIT PÉNAL: DÉFINITION, MANIFESTATION ET ÉTIOLOGIE

Cet article propose une analyse détaillée des aspects juridiques et doctrinaux du délit d'actes sexuels avec un mineur, tel que défini dans le Code pénal roumain. Il examine les règles, les points de vue des juristes et les pratiques judiciaires. Il souligne que la loi offre une protection particulière aux personnes de moins de 16 ans. Tout acte sexuel avec un mineur, quel que soit le consentement exprès, est passible de sanctions pénales. L'accent est mis sur les risques psychologiques et

sociaux encourus par les jeunes victimes, les responsabilités juridiques de l'État et la nécessité de mesures préventives et de réadaptation. S'appuyant sur les sources juridiques, la jurisprudence et les normes internationales, l'article souligne l'importance cruciale de l'intérêt supérieur de l'enfant et son application concrète. Les conclusions appellent à une application cohérente des lois, soutenue par une prévention, une éducation et un travail d'équipe efficaces, afin de garantir la protection des enfants contre les abus sexuels.

Mots-clés: acte sexuel, mineur, violence, droit pénal, traumatisme psychologique, protection des mineurs.

ПРЕСТУПЛЕНИЕ СЕКСУАЛЬНЫХ ДЕЙСТВИЙ С НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМ В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ: ОПРЕДЕЛЕНИЕ, ПРОЯВЛЕНИЕ И ЭТИОЛОГИЯ

В данной статье представлен подробный анализ правовых и доктринальных аспектов преступления, связанного с сексуальными действиями с несовершеннолетним лицом, в соответствии с Уголовным кодексом Румынии. В статье рассматриваются также нормы, мнения правоведов и судебная практика. В исследовании подчеркивается, что закон предоставляет особую защиту лицам моложе 16 лет. Любой сексуальный акт с несовершеннолетним лицом, независимо от выраженного согласия, может повлечь за собой уголовное наказание. Основное внимание уделяется психологическим и социальным рискам, с которыми сталкиваются несовершеннолетние жертвы, правовой ответственности государства и необходимости превентивных и реабилитационных мер. Используя правовые источники, судебную практику и международные стандарты, в статье подчеркивается важнейшая роль принципа наилучшего обеспечения интересов ребенка и его применение на практике. В выводах содержится призыв к последовательному применению законов, подкреплению эффективной профилактикой, просвещением и командной работой, для обеспечения полной защиты детей от сексуального насилия.

Ключевые слова: половой акт, несовершеннолетний, насилие, уголовное право, психологическая травма, защита несовершеннолетних.

Introducere

Actul sexual cu un minor, reprezintă acea formă de abuzare, venită din partea unei persoane adulte sau a unei persoane adolescente, în scopul antrenării unor trăiri sau stări de natură sexuală. Obligarea unui copil de la o vârstă fragedă, de a lua parte, sau mai bine zis, de a fi o victimă a acestor fapte barbare, nu constituie decât una din formele actului sexual, prin forțarea sa efectivă de către abuzator de a lua parte la aceste acte, adică acel contact fizic dintre victimă și atacator. Efectele actului sexual de orice natură, produce minorului diverse probleme psihologice, cum a fi: inducerea stării de depresie, incapacitatea de adaptare într-un anumit mediu și cu diverse persoane, dificultăți de comunicare și exprimare a sentimentelor, sensibilitate excesivă, tendința de a se victimiza la maturitate, stări de anxietate, prin problemele de a relaționa cu alte persoane.

Din nefericire, studiile arată că acest fenomen este într-o creștere continuă, fapt destul de alarmant. Victimele actului sexual, aleg să declare incidentul autorităților, imediat după ce acesta s-a produs, sau de multe ori, cazurile nici măcar nu mai sunt raportate, sau mai grav, sunt ținute ascunse, victima dorind sau fiind forțată de diverse împrejurimi, ori chiar de subiectul infracțiunii, din lipsă de apărare sau alte circumstanțe.

Pentru a putea analiza tot ceea ce înseamnă tematica de „act sexual cu un minor”, trebuie să înțelegem ce înseamnă termenii „act sexual”. Actul în sine, reprezintă fapta, acțiunea exercitată și consumată asupra unei anumite persoane, pe când actul sexual, reprezintă acea faptă de natură sexuală (viol, fapta de molestare, incest), care face referire la contactul sexual între victimă, în cazul acesta, un minor, și atacatorul (+18 ani). Actul sexual poate fi fapta

sau raportul sexual, în care a avut loc penetrarea sau nu. După cum se știe, minorul nu are capacitatea de a putea decide sau da aprobarea persoanei ce joacă rol de agresor, de a întreține relații de natură sexuală. Cel care abuzează de inocența minorului, nu o va putea face decât prin forțarea acestuia la asemenea fapte.

Atacatorul este mai puternic și mai impunător decât victima sa, fapt ce îl plasează direct în rândul vinovaților, mai ales că fapta s-a petrecut din propria sa voință, în mod conștient și voit, faptă exercitată asupra unui copilăș fără apărare [2].

Violența exercitată asupra minorului, este de obicei o armă des utilizată de abuzatori pentru a-și duce la bun sfârșit planul. Modul de a acționa violent reprezintă acea circumstanță în care o persoană este pusă, prin amenințarea acesteia cu orice formă de rău, în vederea inducerii stării de teamă și a vulnerabilității acesteia, ce o împinge la săvârșirea actului pe care ea, de bună voie, nu l-ar fi săvârșit.

Vom putea vedea pe parcursul articolului, de unde pornesc asemenea fapte, ce măsuri există deja în aceste probleme, ce prevede legea, de câte feluri sunt aceste fapte, părerile marilor doctori în dreptul penal, ce soluții avem pentru a rezolva aceste incidente.

Idei și discuții

Violența prezintă mai multe forme de manifestare și înțelesuri fiind omniprezentă atât în viața individului cât și în cea a grupurilor sociale, reprezentate de persoană, familie și inclusiv întreaga populație a omenirii. În toată lumea, o problemă severă de sănătate o constituie rănilor, diferitele leziuni și moartea ca rezultat al violențelor interpersonale, care conduc la a alterare a integrității fizice sau corporale care poate fi definită prin ”deplinătatea morfo-anatomică naturală a persoanei, care poate constitui obiectul material al infracțiunilor de lovire sau alte violențe,

vătămare corporală sau vătămare corporală din culpă. [9]”

Complexitatea formelor de manifestare a violenței interpersonale conduce la o dificultate în definirea conceptului, deși violența în sine este ușor de recunoscut fie în postura de victimă fie în cea martor. Opiniile proprii privind violența în cele două roluri total diferite dintr-un eveniment, nu vor fi în mod evident asemănătoare, datorită raporturilor care apar între rațiunea și emoționalitatea implicate. Astfel un martor devine și el o victimă colaterală a unei violențe exercitate asupra altei persoane, chiar dacă violența nu l-a vizat în mod direct, datorită proceselor emoționale posttraumatice. În privința agresorului, violența va fi întotdeauna apreciată ca fiind mai puțin gravă față de cotele reale la care a fost exercitată și acesta va construi rațiuni false pentru diminuarea culpabilității sale.

O abordare importantă în ceea ce privește încercarea de a defini violența având ca agresor omul se referă la intenția distructivă care motivează actul de violență. Intenția prezintă importanță pentru sancționarea violenței și pentru a face dreptate victimei, dar și pentru intervențiile psihoterapeutice și pedagogice care ținesc prevenirea unor comportamente de tip violent. Recunoașterea în mod corect a intenției care însoțește un comportament violent, prezintă importanță și pentru victimă în sensul utilizării de către aceasta a mecanismelor și resurselor pentru apărare.

Când definirea violenței se realizează prin prisma legii, a sancționării „se adaugă la considerentele avute în vedere și aspectul responsabilității agresorului; responsabilitatea primează în detrimentul intenției în stabilirea sancțiunii și a modului de implementare a ei, perspectiva legii este întotdeauna specifică tipului de manifestare violentă: în familie, împotriva femeii, a copilului, a animalelor, împotriva bunurilor sau a vieții altei persoane est. [8]”.

Violența intrafamilială este reprezentată de totalitatea actelor săvârșite de unul sau mai mulți membri ai familiei, la un moment definit în timp, prin care se pot aduce atingeri integrității fizice, psihice sau libertății celorlalți membri de familie.

În societatea modernă, datorită perfecționării armelor artificiale, prin excelență, violența generează un sentiment de insecuritate umană, insecuritate care alimentează și promovează, la rândul său, violența.

Violența poate fi percepută ca o agresivitate liberă, „supusă dorinței omului, având o putere mimetică particulară, aspect prin care ea se impune ca un fenomen cultural, original și construit, marcat deci cu intenție iar agresivitatea exprimă o dispoziție bio-afectivă, reacțională la situațiile de mediu și învederează astfel o reacție apărare față de ambianță. [4]”

Astfel nu putem discuta despre violență fără a ne raporta la agresivitate, abordarea celor două concepte fiind indispensabilă. Agresivitatea îmbracă și ea la rândul ei mai multe forme, nerezumându-se strict la agresivitatea fizică. Agresivitatea este o trăsătură de personalitate specifică fiecărui tip de caracter definit de psihologie.

Comportamentul agresiv a devenit un etalon, o obișnuință în relațiile interpersonale, chiar și în cele familiale, devenind deseori chiar un mod de afirmare în comunitate, o garanție a poziției de impunere socială, fiind uneori apreciat ca un așa zis ”rău necesar”. Cu toate acestea, agresivitatea și violența implicit, constituie acei factori erozivi, care distrug din temelie orice încercare de constituire a unei societăți neviciate bazate pe respect reciproc atât între membrii familiei cât și în comunitate.

Formele de violență asupra copilului se împart în două categorii și anume violențe care implică corpul copilului și violențe care implică psihicul copilului. Prima categorie se referă la abuzuri fizice, sexuale

sau exploatare iar a doua se referă la abuzuri emoționale, psihologice, neglijare, violență verbală.

Într-o manieră de particularitate violența fizică ce implică copilul se manifestă și prin: intoxicații neaccidentale ale copilului, sindromul copilului bătut, sindromul copilului scuturat, sindromul Münchhausen și sindromul Stockholm.

Abuzul sexual se definește ca fiind implicarea unui copil imatur, nedezvoltat din punct de vedere psihosexual, în activități de natură sexuală față de care se află în imposibilitatea de a le conștientiza sau înțelege, nepotrivite vârstei și stadiului de dezvoltare fizică și psihică, acțiuni la care copilul este supus fie prin constrângere fie prin seducție.

Codul penal incriminează ambele forme de violență asupra copilului, fizică sau sexuală, fie prin normă de incriminare expresă situație regăsită în cazul violenței fizice, cum este situația infracțiunii de lovire care intră în concurs real cu infracțiunea de violență în familie, fie prin instituirea unor circumstanțe agravante în cazul infracțiunilor de act sexual cu un minor (art. 220 C. pen.), agresiune sexuală (art. 219 C. pen.) sau viol (art. 218 C. pen.).

Abuzul emoțional este reprezentat de expunerea în mod repetat a copilului la situații ce implică un impact emoțional și care exced capacității copilului de integrare psihologică și este exercitat de o persoană apreciată de copil ca fiind de încredere, responsabilă și pe o poziție de putere.

Abuzul emoțional se poate exemplifica prin multe acțiuni sau inacțiuni îndreptate asupra copilului și poate fi catalogat din punct de vedere al consecințelor, ca fiind prezent în orice formă de abuz împotriva copilului. Și abuzul emoțional este incriminat de Codul penal în situația infracțiunii de rele tratamente aplicate minorului (art. 197 C. pen.) pe care apreciem că este necesară a o menționa.

Prin incriminarea acestor fapte „legea penală asigură nu numai ocrotirea minorului împotriva faptele

lor care atentează la libertatea, sănătatea și integritatea sa morală dar contribuie și la combaterea faptelor care aduc atingere relațiilor de familie și la împiedicarea instaurării unui climat nefavorabil, în cadrul relațiilor de familie, pentru o dezvoltare sănătoasă și demnă a minorului” [7].

După cum se poate constata din aspectele tratate și prezentate în subcapitolul anterior, Noul Cod Penal incriminează violența în familie exclusiv din punct de vedere al violenței fizice, definite prin acțiuni fizice îndreptate asupra persoanei vătămate, care în mod imperativ trebuie să aibă calitatea de membru de familie, acțiuni fizice ce presupun un grad de intensitate ridicat care duc la decesul persoanei vătămate(aspecte ce se identifică în cazul infracțiunilor de omor și omor calificat) sau un grad de intensitate relativ redus, ce pot cauza loviri sau vătămări corporale care presupun necesitatea pentru vindecare a unor zile de îngrijiri medicale care să nu depășească 90 de zile(aspecte ce se identifică în cazul infracțiunii de lovirea sau alte violențe prev. de art. 193 din C. pen.). Dacă în cazul celor două infracțiuni anterior menționate limitele violenței fizice se află la polurile opuse ca și grad de intensitate, în cazul infracțiunilor de vătămare corporală(art. 194 C. pen.) și lovituri cauzatoare de moarte(art. 195 C. pen.), intensitatea acțiunilor de violență fizică se află între aceste limite, însă de asemenea poate fi apreciată ca având o gravitate mare și consecințe severe asupra persoanei asupra căruia au fost îndreptate acele acțiuni fizice.

În cazul infracțiunii prevăzute de art. 196 C. pen. (vătămare corporală din culpă), acțiunea de violență fizică îndreptată asupra persoanei vătămate, membru de familie, se individualizează prin prisma formei de vinovăție și anume infracțiunea trebuie să fie săvârșită din culpă.

În conformitate cu prevederile art. 3 din ultima forma actualizată și consolidată a Legii 217 din 22

mai 2023 privind prevenirea și combaterea violenței domestice, violența domestică reprezintă *„orice acțiune sau acțiune intenționată de violență fizică, sexuală, psihologică, economică, socială, spirituală sau cibernetică, care se produce în mediul familial sau domestic ori între soți sau foști soți, precum și între actuali sau foști parteneri, indiferent dacă agresorul locuiește sau a locuit împreună cu victima”* [3].

Așa cum am arătat mai sus, în prezent Codul penal incriminează doar violența fizică ca și formă de manifestare a violenței domestice, însă este necesar să analizăm această situație pornind de la definiția dată violenței domestice în paragraful anterior de către legiuitor și să analizăm și celelalte forme de manifestare ale violenței domestice raportate la normele de incriminare din Codul penal.

Pornind de la premiza că „familia constituie elementul natural al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și al statului”[5] este de asemenea necesar să ne extindem aria de interpretare și să analizăm și să identificăm și alte infracțiuni incriminate de Codul penal, care comise prin una din formele de violență domestică de către un membru de familie ar putea, fie să intre în concurs cu infracțiunea de violență în familie, în situația în care legiuitorul ar decide să schimbe conținutul articolului, fie li s-ar putea aduce modificări prin stabilirea unor circumstanțe agravante, materializate prin mărirea limitelor speciale ale pedepsei.

Evaluarea și analizarea indicatorilor înregistrați pe linia infracționalității sesizate la nivelul I.P.J. Suceava, s-a raportat și la alte infracțiuni ale căror norme de incriminare se regăsesc în Codul penal. Astfel pe lângă infracțiunile înregistrate care au intrat în concurs cu infracțiunea de violență în familie prevăzută de art. 199 C. pen, în conturarea unei analize privind faptele din sfera violenței domestice, s-au avut în vedere infracțiunile prevăzute de Legea

217 din 22 mai 2003 și alte infracțiuni din Codul penal care au fost comise în mediu familial, respectiv lipsirea de libertate în mod ilegal(art. 205 C. pen.), amenințarea(art. 206 C. pen.), violul(art. 218 C. pen.), incestul(art. 377 C. pen.), rele tratamente aplicate minorului(art. 197 C. pen.), abandonul de familie(art. 378 C. pen.), nerespectarea măsurilor privind încredințarea minorului(art. 379 C. pen) și violarea de domiciliu(art. 224 C. pen.)

Cauze care favorizează săvârșirea infracțiunii de act sexual cu un minor

Tratarea subiectului privitor la actul sexual cu un minor, se poate realiza pe baza a două componente importante, întâlnite atât la nivel național, cât și la nivelul altor state, și anume:

1. *Modalitatea de propagare a acestei infracțiuni* într-un ritm foarte accelerat în rândul populației, mai ales în ultima perioadă din anii precedenți, a surprins întreaga societate, întregul echilibru al acesteia fiind dat peste cap. Adaptabilitatea la acest fenomen nu a fost una foarte promptă, toate elementele sociale de control, nefiind pregătite să țină pasul cu noua problematică.[10]

2. *Lipsa unor norme legale, a unui context de natură legislativă* corespunzător și util în vederea soluținării într-un ritm mai coerent, mai eficient a faptelor de abuz de natură sexuală exercitat fie înafara sferei familiale, sau chiar în sânul acesteia, precum și lipsa unor măsuri de sancționare mai aspre a făptașilor. [10]

Condițiile de comitere a infracțiunii de act sexual cu un minor

Condițiile care favorizează aceste practici, ar fi:

- O serie de *disfuncționalități din rândul familiei*. Aici vorbim despre acele familii dezorganizate, în care nu există soliditate, un trai decent, în care membrii nu se află în relații foarte bune unii cu alții.

Tocmai aceste probleme, neajunsuri, sau dezechilibre din sânul familiei, se răsfrâng deseori asupra membrului minor.

- Atunci când *relațiile de tip conjugal dintre parteneri se deteriorează*, intervine divorțul sau abandonul căminului și a membrilor acesteia de către unul din părinți, sau în cazul infidelității, minorii devenind țintele nevinovate a unor porniri necontrolate și anormale precum incestul, deci actul sexual.

- Atunci când *unul din membrii familiei are un viciu*, de pildă alcoolul, acesta având tendința sau chiar recurge la această faptă, exercitată asupra minorului. Aceste acte sunt datorate consumului excesiv de alcool, ce duc la instabilitate mentală, a controlului în ceea ce privește comportamentul nefiresc a tatălui de obicei, sau și lipsa mamei din cămin ca factor care determină și mai mult astfel de comportamente.

În comparație cu vechile ipoteze de tip psihologic, în care știința legată de analiza în ceea ce privește agresivitatea sexuală se axează pe persoană, pe stabilitatea sa psihică și urmărește disfuncționalitățile ale personalității, informațiile psihologice pun în legătură ansamblul caracteristicilor psihice ale persoanelor cu locul din care acestea provin[10].

Ipotezele de tip psihologic consideră trăirile ce survin din copilărie, ca având un efect incredibil asupra comportamentului sexual al adultului. Conform scrierilor de psihanaliză freudiană, energia sexuală reprezintă elementul de motivație definitoriu al modului de comportare omenesc, această energie fiind considerată a fi o multitudine de etape care prevăd diverse schimbări în focusul tendințelor, pornirilor de tip sexual.

Din punctul de vedere a lui Freud, termenul de sexualitate exprimată prin orice modalitate, nu poate fi decât ceea ce înseamnă plăcere, distribuită la nivelul mai multor organe din organism. Încă de la o vârstă fragedă și până în perioada de maturitate, se asimilează informații privitoare la acest subiect al

sexualității, și cum să abordeze o conduită decentă în ceea ce privește sexualitatea [10].

De obicei, comportamentele față de sexualitate se formează tocmai în stadiul de minoritate, când copilul este micuț, iar atitudinea sa față de acest subiect poate fi foarte ușor modelată. Acest aspect, poate fi asociat și cu perioada în care micuțul învață regulile morale, sau tradițional „cei 7 ani de acasă”.

Lipsa de afecțiune venită din partea părinților către copil, strictețea și o atitudine prea fermă pot induce acesteia stări de singurătate, de faptul că nu e iubit, din lipsa afecțiunii pe care o va regăsi în mediul social la alte familii, lipsuri ce îl vor afecta emoțional și implicit comportamental în dezvoltarea sa ca adult. Iată și explicația pentru existența unor asemenea comportamente, tocmai din cauza unor lipsuri sau probleme nerezolvate la timp, încă din copilărie.

Copilul ajuns adult, va încerca să își rezolve problemele sentimentale preexistente în mod inconștient, prin diverse metode de natură sexuală, abordând diverse persoane în acest sens, cu sau împotriva voinței lor. De aici rezultă apariția infracțiunilor de abuz sexual, act sexual cu minorii, violul și altele.

Pedofilia, de exemplu, nu este altceva decât rezultatul anxietății. Mai exact, abuzatorul manifestă stări de nesiguranță, incertitudine în capacitățile sale de a întreține un act sexual normal, adică cu o persoană de vârsta sa. De aceea, recurge la metoda mai simplă, actul sexual cu un minor, care nu îi inspiră acestuia stări de anxietate.

Noțiunea de act sexual cu un minor poate fi analizată din mai multe puncte de vedere, dar principala chestiune de reținut este aceea că actul sexual, este clar acțiunea de viol, abuz sexual prin incest, pedofilie sau alte forme care se exercită asupra minorului în lipsa voinței acestuia.

Codul Penal al României, prevede incestul ca fiind una din infracțiunile prin intermediul căreia se păzește familia. Din sfera infracțiunilor contra familiilor face parte și infracțiunea de incest, sferă a infracțiunilor ce privesc și afectarea relațiilor în ceea ce privește conviețuirea la nivel social. Acestea se regăsesc menționate în Capitolul II al Noului Cod Penal, la art. 376-380 la Titlul VIII. [7]

Din punct de vedere a legii Penale în actualitatea sa, este incriminată această infracțiune, conform art. 203, ea afectând unele relații ce privesc viața de natură sexuală. Tipul acesta de infracțiune afectează practic libertatea în ceea ce privește viața de natură sexuală a unei persoane, cu încălcarea unui drept al acesteia, și anume dispunerea în totalitate de corpul propriu, libertatea asupra acestuia, desigur cu privire la viața sexuală [7].

Cercetătorul L. J. Siegel considera abuzul sexual acea faptă de utilizare a minorului în scopul unor avantaje de natură sexuală prin fapte de incest, viol, de molestare comise de diverse personaje. [7]

Din punctul de vedere al marilor doctori în dreptul penal, în ceea ce privește partea specială, fapta de întreținere a unui act sexual cu un minor, este incriminată prin art 220, din legea 286/2009. Aceeași faptă este incriminată tot în dreptul penal pe partea specială de art. 198 din Codul penal din 1969. După anul 1989, modalitatea de incriminare a acestei fapte a avut în componența sa multe modificări. Chiar și așa textul de lege a rămas unul defectuos, iar ca urmare o revizuire a acestuia a fost necesară în noul Cod.

Ca principale modificări aduse sunt privitoare la elementul de natură materială, care poate fi atribuit sau asemănat cu infracțiunea de viol. De asemenea tot o modificare importantă apărută ar fi diferența de vârstă de 3 ani dintre victimă și cel care a abuzat, caz în care, inculpatul nu mai este condamnat, fapta sa neconstituind infracțiune.

Temeiul legal

Din punctul de vedere al specialiștilor în dreptul penal, în ceea ce privește partea specială, fapta de întreținere a unui act sexual cu un minor, este incriminată prin art. 220, din legea 286/2009. Aceeași faptă este incriminată tot în dreptul penal pe partea specială de art. 198 din Codul penal din 1969. După anul 1989, modalitatea de incriminare a acestei fapte a avut în componența sa multe modificări. Chiar și așa textul de lege a rămas unul defectuos, iar ca urmare o revizuire a acestuia a fost necesară în noul Cod.

Ca principale modificări aduse sunt privitoare la elementul de natură materială, care poate fi atribuit sau asemănat cu infracțiunea de viol. De asemenea tot o modificare importantă apărută ar fi diferența de vârstă de 3 ani dintre victimă și cel care a abuzat, caz în care, inculpatul nu mai este condamnat, fapta sa neconstituind infracțiune.

Condiții preexistente. Obiectul și subiectul infracțiunii

Cercetătorii definesc obiectul infracțiunii, în cazul nostru, actul sexual cu un minor, ca fiind un element social și relațiile la nivel social ce s-au creat în jurul acesteia, relații grav afectate de comiterea infracțiunii. Rolul ramurii de drept penal este tocmai ocrotirea valorilor la nivelul social, utile și de bază pentru instalarea stadiului de armonie și pace în societate. Iar prin această pace se poate asigura libertatea și evoluția într-o direcție corectă a comunității.[6]

Tocmai în vederea păstrării unui climat de normalitate în societate, dreptul penal prohibitează unele comportamente complet neadecvate predispuse de a aduce atingere acestor valori morale ale societății, valori precum viața, libertatea, proprietatea și altele.

În ceea ce privește subiectul infracțiunii, facem raportare la un raport juridic de natură penală de conflict, respectiv cel care a comis infracțiunea (el

este acel destinatar ce nu s-a conformat convenției de natură penală) și partea lezată în urma săvârșirii infracțiunii (persoana ce se urmărește a fi apărută prin intermediul convențiilor de natură penală)

Cele două elemente, de "subiecți ai infracțiunii,, și "subiecți ai raportului juridic,, de natură penală diferă una de cealaltă, prima făcând referire la indivizii care au comis infracțiunea, pe când al doilea element face referire la persoanele asupra cărora s-au revărsat efectele fapte incriminate de legea penală. În cazul actului sexual cu un minor, subiectul infracțiunii este agresorul, iar subiectul raportului juridic este minorul asupra căruia se răsfrânge cauza.

Dogma penală prevede și distincția dintre elementele de subiect activ și cel pasiv, primul fiind agresorul, cel care comite fapta, cu vinovăție, deci este imputabilă acestuia și subiectul pasiv este minorul ca victimă a agresiunilor subiectului activ, așa cum este prevăzut în Codul Penal prin articolele 15, 135, 174. [6]

Subiectul activ al infracțiunii poate fi pus în postura de complice sau chiar instigator, el fiind numit din punct de vedere al normei penale "făptuitor,, care a înfăptuit acea infracțiune sau o faptă ce este sancționată de norma penală, și "infractor,, cel ce a săvârșit infracțiunea. [12]

Există o diferență între temenii de făptuitor și cel de infractor, primul făcând referire la fapta ce a fost comisă și este sancționată de legea penală, dar din structura căreia ar lipsi vinovăția, ori când fapta nu este imputabilă persoanei în cauză, nu se va considera că s-a săvârșit o infracțiune, ci o faptă. Mai exact, persoana nu va fi pusă sub incidența răspunderii de natură penală, considerându-se că aceasta a comis o faptă, nu o infracțiune.

În cazul actului sexual cu un minor, e imposibil ca răspunderea penală să nu existe, fapt ce îl plasează pe vinovat în mod implicit, în rândul infractorilor.

Subiectul pasiv este acea persoană, victimă a unor acțiuni lipsite de moralitate, unde valorile morale nu mai există. În cazul acesta, minorul este partea prejudiciată de către infractor.[1]

Locul și timpul în care s-a săvârșit infracțiunea

Conform articolului 41, alin (2) din legea 135/2010 din Codul de Procedură Penală privind capacitatea în ceea ce privește infracțiunile ce ai fost comise în spațiul țării noastre, România, spațiul în care s-a comis fapta incriminatorie, este acel loc pe care s-a întreprins infracțiunea în sine, sau spațiul unde urmările ei au avut loc.

Locul propriu-zis al desfășurării infracțiunii poate fi în locuri precum:

- căminul propriu al făptașului;
- căminul victimei când infracțiunea s-a produs prin modalitatea de pătrundere prin efracție, pătrundere în mod brutal în lipsa voinței acesteia, sau voit dacă victima l-a primit pe acesta, neștiind ce ar putea urma;
- într-un spațiu public (pe stradă, în parc, etc.);
- într-o anumită instituție (unele persoane au fost abuzate chiar la locul de muncă).

În cazul minorilor, actele sexuale asupra acestora, au loc într-un spațiu special destinat în acest sens. Mulți abuzatori, recurg la tehnica ademenirii, sau răpesc minorul prin metoda brutalității, obligându-l la întreținerea acestor acte. Sau în majoritatea cazurilor raportate, acțiunea s-a întâmplat chiar în apropierea locului unde minorul se afla.

În timpul săvârșirii infracțiunii trebuie să se țină cont de niște criterii importante, și anume:

- situația în cauză;
- cuprinsul constitutiv al faptei incriminate;
- cauzele de tip justificativ, aplicabilitatea și efectele acestora;
- conceptul de legitimă apărare, necesitatea, atribuirea unui drept, precum și prezența consimțământului persoanei prejudiciate.

Situația premisă este situația incipientă, care a condus la producerea actului în sine. Aceasta urmărește toate elementele preexistente care incriminează faptele penale, deci actul să se fi produs cu adevărat, pentru a putea fi încadrate în conținutul juridic ce prevede săvârșirea de infracțiuni [11].

Timpul infracțiunii urmărește de fapt, toate acele elemente ce ar putea duce încadrarea faptei ce s-a exercitat în zona penală, prevăzută de legea penală, aspecte ce s-au desfășurat în timpul actului în sine. O analiză concretă și amănunțită a elementelor agravante este necesară în acest caz (actul s-a petrecut ziua sau noaptea, a existat consimțământul persoanei în cauză?, este acest consimțământ valabil?, vorbim de o persoană majoră?, ce daune au fost aduse persoanei în cauză pe timpul actului incriminat).

Concluzii

Factorii care determină săvârșirea actelor infracționale de raport sexual cu minori în România sunt reprezentați de factori interni, precum slăbiciunea mintală sau afecțiunile psihice ale persoanei care comite infracțiunea. Acestea pot include diverse tulburări mintale sau sexuale, cunoscute sub denumirea de *parafilii deviate*, cum ar fi orientarea sexuală către copii (pedofilia). În ceea ce privește factorii externi, printre aceștia se numără: lipsa de atenție din partea părinților față de copii, factorii economici, influența mediului, influența tehnologiei și consumul de băuturi alcoolice.

Eforturile de combatere a infracțiunii de act sexual cu un minor în România sunt realizate prin măsuri preventive și represive. Obstacolele întâmpinate de forțele de ordin în aceste demersuri includ: schimbarea declarațiilor oferite de copii (victimele), lipsa de înțelegere din partea comunității sau a părinților cu privire la gravitatea infracțiunii de act sexual cu un minor, precum și mentalitatea potrivit căreia, uneori, oamenii consideră că un astfel de act comis de către

un părinte asupra propriului copil reprezintă o rușine care trebuie ascunsă.

Soluțiile identificate pentru a depăși aceste probleme includ: audierea victimelor în prezența părinților, a unui avocat sau a unui psiholog; de asemenea, poliția desfășoară activități de informare și conștientizare a comunității cu privire la metodele folosite de agresori și la impactul grav pe care aceste fapte îl au asupra dezvoltării copiilor.

Referințe bibliografice

1. ANGHELUȚĂ, M. *Amenințarea cu omor ori cu vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății*. Monografie. Chișinău, 2022, pp. 55-61, p. 316. ISBN: 978-5-88554-054-4
2. Art 220 Actul sexual cu un minor | Codul Penal. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gezdmnrzgi/art-220-actul-sexual-cu-un-minor-codul-penal?dp=gqytsojuhaztm> (Accesat la 15.06.2023)
3. Art. 3 din Legea 217 din 22 mai 2003 Disponibil: <https://legislatie.just.ro/public/detalii/document/44014> (Accesat la 10.12.2024)
4. BĂLAN, L. *Agresiune și victimologie intrafamilială*. Editura SEDCOM LIBRIS. Iași, 2008, p. 184. ISBN: 978-9731663807
5. Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 16, alin. 3 Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf (Accesat la 24.12.2024)
6. DONGOROZ, V., OANCEA, I., FODOR, I. *Explicații teoretice ale Codului Penal Român. Partea Generală*. Volumul II. Editura Academiei Republicii Socialiste Români, 1970, 469 p.
7. IFRIM, I. *Ocotirea penală a relațiilor de familie*. Editura Universul juridic. București, 2012, pp. 122-123. 190 p. ISBN 978-973-127-907-7
8. MUNTEAN, A., MUNTEANU, A. *Violență, traumă, reziliență*. Editura Polirom, 2011, p. 344. ISBN: 9789734613083
9. PĂVĂLEANU, V. *Drept penal european. Ediția a – 2 a, revizuită și adăugită*. Editura Lumen. Iași, 2022, p. 398. ISBN: 978-973-166-594-8
10. RĂDULESCU, Sorin M. *Abuzul sexual asupra copiilor*. Editura Lumina Lex. București, 2003, pp. 69, 250 p. ISBN 973-588-704-5.
11. Situația premisă Disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/situatie-premisa> (Accesat la 12.06.2023).
12. ȘTEFĂNOAIA, M. *Drept Penal, partea generală*. Volumul I. Editura Universul Juridic. București, 2020, pp. 261-283, ISBN: 978-606-39-0652-7

RĂSPUNDEREA PENALĂ ÎN CAZURILE VIOLENȚEI ÎN FAMILIE CARE AFECTEAZĂ MINORII. MĂSURI DE PROTECȚIE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

Sofiana TOCARI

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: tocarisofiana@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0000-1399-8429>

Deși violența asupra minorilor este considerată de mulți o problemă de bunăstare a acestora, multe forme sunt incriminate și, prin urmare, implică sistemul de justiție penală. Legislația pune bazele unei culturi a respectării drepturilor copiilor și poate declanșa schimbări de durată în acceptarea socială a violenței împotriva copiilor. Prin promovarea drepturilor copiilor și abordarea cauzelor fundamentale ale violenței, legea joacă un rol decisiv în prevenirea violenței. Copilul minor care este victima unei infracțiuni beneficiază de drepturi, sprijin și protecție încă de la începerea urmăririi penale desfășurate în vederea găsirii și urmăririi penale a făptuitorului și pe toată durata procedurii, fiind informat de către ofițerul de poliție despre drepturile sale.

Cuvinte-cheie: penal, minor, violență, familie, victimă, răspundere, protecție.

CRIMINAL LIABILITY IN CASES OF DOMESTIC VIOLENCE AFFECTING MINORS. NATIONAL AND INTERNATIONAL PROTECTION MEASURES

Although violence against minors is considered by many to be a welfare issue, many forms are criminalized and therefore involve the criminal justice system. Legislation lays the foundations for a culture of respect for children's rights and can trigger lasting changes in social acceptance of violence against children. By promoting children's rights and addressing the root causes of violence, the law plays a crucial role in preventing violence. A minor child who is a victim of a crime benefits from rights, support and protection from the beginning of the criminal investigation carried out with a view to finding and prosecuting the perpetrator and throughout the procedure, being informed by the police officer about his or her rights.

Keywords: criminal, minor, violence, family, victim, responsibility, protection.

RESPONSABILITÉ PÉNALE EN CAS DE VIOLENCE CONJUGALE À L'ÉGARD DES MINEURS. MESURES DE PROTECTION NATIONALES ET INTERNATIONALES

Bien que la violence envers les mineurs soit considérée par beaucoup comme une question de protection sociale, de nombreuses formes de violence sont criminalisées et relèvent donc du système de justice pénale. La législation pose les bases d'une culture de respect des droits de l'enfant et peut induire des changements durables dans l'acceptation sociale de la violence envers les enfants. En promouvant les droits de l'enfant et en s'attaquant aux causes profondes de la violence, le droit joue un rôle crucial dans la prévention de la violence. Un enfant mineur victime d'une infraction bénéficie de droits, d'un soutien et d'une protection dès le début de l'enquête pénale menée en vue de retrouver et de poursuivre l'auteur, et tout au long de la procédure, en étant informé par l'agent de police de ses droits.

Mots-clés: criminel, mineur, violence, famille, victime, responsabilité, protection.

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В СЛУЧАЯХ ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ. НАЦИОНАЛЬНЫЕ И МЕЖДУНАРОДНЫЕ МЕРЫ ЗАЩИТЫ

Хотя насилие в отношении несовершеннолетних многими рассматривается как проблема благосостояния, многие формы криминализированы и, следовательно, затрагивают систему уголовного правосудия. Законодательство закладывает основы культуры уважения прав детей и может вызвать долгосрочные изменения в общественном принятии насилия в отношении детей. Продвигая права детей и устраняя коренные причины насилия, закон играет решающую роль в предотвращении насилия. Несовершеннолетний ребенок, ставший жертвой преступления, пользуется правами, поддержкой и защитой с самого начала уголовного расследования, проводимого с целью поиска и привлечения к ответственности виновного, и на протяжении всей процедуры, будучи информированным сотрудником полиции о его или ее правах.

Ключевые слова: преступник, несовершеннолетний, насилие, семья, жертва, ответственность, защита.

Introducere

Fiecare stat se bucură de anumite percepțiuni față de diferite lucruri, care la rândul său creează consecințe, ce influențează legislația. Desigur, legile țărilor au la bază anumite standarde, care sunt asemănătoare, ce este un fenomen firesc. Asupra izvoarelor legislative, cu caracter național, influențează următorii factori;

- Percepțiunea poporului, care este creată pe baza anumitei religii.
- Starea economică.

Existența aderării la organizațiile internaționale, care reprezintă anumite standarde normative etc.

Cum am menționat anterior, atitudinea față de fenomenul violenței domestice, în fiecare stat este diferită. Din punct de vedere a existenței caracterului individual a fiecărui stat și, respectiv, a legislației naționale, chiar luând în vedere existența standardelor, diferența se bazează pe următoarele aspect, modul de viață a poporului țării (luând de la antichitate, până la timpul contemporan), care și creează anumite statistici în domeniul violenței intrafamiliale.

În toate țările nordice există reguli care interzic expunerea copiilor la violență și la alte tratamente abuzive, inclusiv ceea ce se numește *corecție în Danemarca și în Suedia*. Aceasta rezultă din Legea daneză privind responsabilitatea parentală, care prevede că, „Copilul are dreptul la îngrijire și siguranță.

Trebuie tratată cu respect față de persoana sa și nu trebuie supusă pedepselor corporale sau altor tratamente abuzive”. Conform legilor Islandei, este datoria părinților să-și protejeze copiii de orice violență fizică sau psihologică și alte comportamente degradante sau umilitoare. Legea Finlandeză privind protecția și custodia sună așa: „Copilul nu trebuie să fie oprimat, agresat sau supus altor tratamente abuzive”. În Suedia se pronunță astfel: „Copiii vor fi tratați cu respect pentru persoana și individualitatea lor și nu pot fi supuși pedepselor corporale sau altor tratamente abuzive”.

Tezele cercetării

În R. Moldova, violența în familie asupra minorilor este reglementată printr-un cadru legislativ complex, în care CP al RM [6] și Legea privind prevenirea și combaterea violenței în familie [9] sunt cele mai importante acte normative. Aceste reglementări vizează protecția minorilor în fața violenței domestice și stabilește pedepse pentru autorii violenței. **Art. 201¹ prin alin. (1) CP al RM** [29] prevede că violența în familie include acțiuni precum maltratarea fizică, care cauzează vătămări ușoare ale integrității corporale sau ale sănătății victimei. De asemenea, faptele de intimidare, izolare a victimei sau privarea de resurse economice necesare pentru viață sunt incluse în această categorie. Aceste infracțiuni sunt pedepsite cu închisoare de la 2 la 5 ani.

Art. 201' alin. (2) CP al RM [29], prevede dacă violența în familie este săvârșită asupra unui minor, unei femei gravide sau unui membru vulnerabil al familiei, prin utilizarea unei arme sau a altor obiecte, sau cu o deosebită cruzime, pedeapsa se majorează semnificativ. Pedeapsa în acest caz este închisoare de la 5 la 10 ani.

Art. 201' alin. (3) CP al RM [29], prevede că în cazul în care violența a fost exercitată asupra unui minor sub 14 ani sau dacă aceasta a provocat vătămări grave sau chiar decesul victimei, pedeapsa este mult mai severă. Pedeapsa în această situație este închisoare de la 10 la 20 de ani.

Art. 175' CP al RM [11], ademenirea minorului în scopuri sexuale reglementează actele de ademenire a unui minor în scopuri sexuale, incluzând și utilizarea tehnologiilor informaționale pentru aceste fapte. Dacă fapta este comisă de un membru al familiei minorului sau de o persoană care are în grijă minorul, pedeapsa devine mai severă. Pedeapsa este închisoare de la 2 la 6 ani; dacă infracțiunea este comisă de un membru al familiei, pedeapsa este de la 3 la 8 ani.

Art. 173 CP al RM [11], hărțuirea sexuală este definită în acest articol, stabilind pedepse pentru persoanele care comit astfel de fapte, în special în contextul în care victimele sunt minori. Hărțuirea sexuală poate include gesturi, atingeri sau comentarii inadecvate. Pedeapsa este amenda de la 500 la 650 unități convenționale, muncă neremunerată în folosul comunității de la 120 la 180 de ore sau închisoare de până la 2 ani.

În 2023, Guvernul RM a adoptat un proiect de lege pentru înăsprirea răspunderii penale în cazurile de violență în familie, cu un accent deosebit pe protecția minorilor. Proiectul propune:

Redefinirea noțiunii de viol și extinderea măsurilor de protecție a victimelor, inclusiv prin aplicarea ordinului de protecție. Crearea unui mecanism mai

eficient de protecție a victimelor, incluzând măsuri de prevenire și asigurarea unui sistem de sprijin pentru victimele violenței, în special atunci când sunt minori.

Legea nr. 45 din 1 martie 2007 privind prevenirea și combaterea violenței în familie [9] prevăzută reglementează obligațiile autorităților și profesioniștilor din domeniul sănătății, educației și altor domenii relevante pentru raportarea cazurilor de violență, în special în cazul minorilor. De asemenea, aceasta impune autorităților competente să ia măsuri rapide pentru protejarea victimelor minore de violența domestică. Legea pune un accent deosebit pe protecția copiilor și pe aplicarea măsurilor de prevenire a violenței.

În viziunea noastră, legea și CP din RM [11] stabilesc pedepse severe pentru autorii de violență în familie, în special în cazurile care implică minori. Protecția copiilor este un obiectiv prioritar în cadrul legislativ, iar recente inițiative legislative subliniază importanța întăririi răspunderii penale și a mecanismelor de protecție a victimelor.

Măsuri de protecție penală a interesului superior al copilului în cauzele de violență în familie

În R. Moldova, protecția interesului superior al copilului în contextul violenței în familie este reglementată printr-un ansamblu de măsuri legale și procedurale care au ca scop prevenirea și combaterea actelor de violență, asigurând în același timp protecția drepturilor și siguranței minorilor. Aceste măsuri sunt fundamentate pe principiul că interesele și bunăstarea copilului trebuie să primeze în orice circumstanță, în special în cazurile de abuz familial.

Măsuri de protecție în cazurile de violență în familie:

Legea nr. 45 din 1 martie 2007 privind prevenirea și combaterea violenței în familie [9] introduce o serie de măsuri pentru protecția victimelor, în special a copiilor, care sunt vulnerabili în fața abuzurilor

domestice. Printre măsurile specifice menționate de lege se numără:

Ordonanța de protecție. Instanțele judecătorești sunt obligate să emită o ordonanță de protecție în termen de maxim 24 de ore de la depunerea cererii, în care se pot dispune următoarele măsuri:

1. Părăsirea locuinței comune de către agresor. Acesta poate fi obligat să părăsească temporar locuința în care locuiește cu victima, inclusiv copii, pentru a asigura siguranța acestora.

2. Interzicerea contactului cu victima și copiii. Agresorul poate fi interzis să contacteze victima și copiii acesteia, fie direct, fie prin orice mijloace de comunicare, pentru a preveni influențarea acestora și a le proteja.

3. Participarea la programe de consiliere. Agresorul poate fi obligat să participe la programe de consiliere psihologică sau tratament pentru reducerea comportamentului violent, având scopul de a preveni recidiva și de a sprijini reintegrarea acestuia în societate într-o formă mai responsabilă.

4. Regim temporar de vizitare a copiilor. Instanța poate stabili, de asemenea, un regim temporar de vizitare a copiilor minori, având grijă ca acest regim să nu pericliteze siguranța și bunăstarea acestora.

Aceste măsuri pot fi aplicate pe o perioadă de până la 3 luni, iar în cazul în care pericolul nu a fost eliminat, termenul poate fi prelungit.

Ordinele de protecție în cadrul procesului penal. În cazul violenței în familie, instanțele au autoritatea de a emite ordine de protecție pentru a garanta siguranța victimei și a altor membri ai familiei. Aceste ordine pot include următoarele măsuri:

a) Obligația agresorului de a părăsi locuința comună pentru o perioadă temporară sau de a se distanța de locuința victimei.

b) Interdicția oricărui contact între agresor și victima sa, inclusiv cu copiii acesteia, prin orice mijloace.

c) Participarea obligatorie a agresorului la sesiuni de consiliere sau tratamente destinate reducerii comportamentelor violente.

d) Stabilirea unui regim temporar de vizite pentru copii, care să asigure protecția și siguranța acestora.

În cazul în care aceste măsuri nu sunt respectate, instanța poate aplica sancțiuni suplimentare, inclusiv pedepse penale.

Măsuri de siguranță și pedepse complementare. Pe lângă ordinele de protecție, legislația oferă și măsuri suplimentare de siguranță și pedepse complementare pentru agresori:

1. **Măsuri de siguranță.** Acestea pot include internarea agresorului într-o instituție specializată pentru tratament psihiatric, în situația în care fapta a fost comisă sub influența unei tulburări psihice.

2. **Pedepse complementare.** Dacă agresorul este condamnat, instanța poate impune măsuri suplimentare, cum ar fi:

a) Interdicția de a ocupa anumite funcții sau de a desfășura anumite activități profesionale.

b) Confiscarea bunurilor folosite în comiterea infracțiunii.

c) Interdicția de a deține, purta sau utiliza arme.

Proceduri legale și implicarea autorităților. În cazurile de violență imediată sau pericol iminent pentru victimă și copii, autoritățile competente dispun de mecanisme rapide de intervenție:

Începând din 2017, poliția are posibilitatea de a emite un ordin de restricție de urgență, o măsură provizorie care permite eliminarea imediată a agresorului din locuința familiei și impunerea unor restricții suplimentare pentru a proteja victima și ceilalți membri ai familiei. Pentru a se asigura că măsurile de protecție sunt respectate, autoritățile pot:

1. Monitoriza agresorul cu ajutorul brațarilor electronice, pentru a verifica respectarea restricțiilor impuse.

2. Aplica măsuri procesuale, precum reținerea sau arestarea preventivă, în cazurile în care agresorul încalcă măsurile de protecție stabilite de instanță.

Este important de subliniat că nerespectarea acestor măsuri poate atrage răspunderea penală, iar agresorii pot fi sancționați mai sever. De ex., un bărbat a fost condamnat la 6 luni de închisoare în august 2023 pentru nerespectarea unei ordonanțe de protecție, după ce a încălcat restricțiile impuse de instanță.

Aceste măsuri reflectă angajamentul ferm al autorităților din R.Moldova de a proteja victimele violenței în familie, în special minorii, și de a asigura responsabilizarea agresorilor pentru comportamentele lor abuzive.

1. Ordinul de restricție de urgență. Poliția are posibilitatea de a emite un ordin de restricție de urgență, obligând agresorul să părăsească locuința și interzicându-i orice contact cu victima și copiii acesteia, măsuri care pot fi luate imediat pentru a preveni escaladarea violenței.

2. Asistența juridică și socială. Victimele violenței în familie, și mai ales copiii, au dreptul la asistență juridică gratuită, precum și la servicii de suport social și psihologic. Acestea sunt esențiale pentru sprijinirea victimei în procesul de recuperare și reintegrare socială, contribuind astfel la prevenirea traumei pe termen lung și la asigurarea unei recuperări corespunzătoare.

În cazurile de violență în familie, protecția drepturilor copilului este esențială și presupune intervenția autorităților pentru a asigura că drepturile acestora sunt respectate și că siguranța și bunăstarea lor nu sunt compromise:

În situațiile în care un părinte sau alt membru al familiei pune în pericol dezvoltarea copilului, prin acte de violență sau abuz, autoritățile pot solicita decăderea din drepturile părintești ale agresorului. Aceasta se face atunci când se constată că agresorul nu poate

asigura un mediu sigur pentru copil, iar pericolele pentru bunăstarea acestuia sunt iminente.

Autoritățile pot stabili un regim de vizitare a copiilor care să asigure protecția acestora, inclusiv prin supravegherea vizitelor, atunci când acest lucru este necesar pentru a preveni traumatizarea copilului. Acest regim este monitorizat de autoritățile competente pentru a garanta respectarea condițiilor de siguranță.

În cazurile grave, când nu se poate asigura un mediu sigur acasă, autoritățile pot dispune plasarea copilului în instituții de protecție socială sau în familii de plasament. Aceste măsuri sunt luate pentru a asigura un mediu stabil și protector, unde copilul să beneficieze de îngrijire și educație adecvată.

Toate aceste măsuri sunt implementate având în vedere prioritatea absolută a interesului superior al copilului, astfel încât drepturile acestuia să fie protejate în orice circumstanță, iar siguranța și dezvoltarea sa să nu fie compromise.

În R. Moldova, protecția minorilor, este tratată cu fermitate în cadrul procesului penal. Scopul principal este asigurarea protecției victimelor și descurajarea comportamentelor violente, iar legislația națională prevede atât măsuri de siguranță, cât și pedepse complementare pentru agresori, pentru a preveni recidiva și a proteja victimele.

Remedii și mecanisme naționale și internaționale de combatere a violenței în familie. Măsuri de protecție. Consolidarea capacităților și a consecințelor violenței în familie

Remediu - este un mijloc, care reprezintă posibilitatea de a soluționa un conflict. Luând în considerație caracterul național și existența conflictului în cadrul violenței în familie, putem menționa, că remediu național presupune, un mijloc cu caracter național, care oferă posibilitatea rezolvării conflictului - violenței în familie.

Este necesar de a caracteriza un aspect - structura remedului. Remediu se poate baza pe două aspecte:

- Legislativ (internațională și națională)
- Instituțional (de stat și nestatală)

Instituțiile se bucură de statut de remediu cât în domeniul combaterii, atât și în domeniul prevenirii.

Deci, putem menționa următoarele legi cu caracter național: Constituția RM, Codul Penal al RM (Partea specială. Capitolul II, Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei, Capitolul III, Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei, Capitolul IV, Infracțiunile privind viața sexuală, Capitolul VII, Infracțiuni contra familiei și minorilor) [6], Codul de procedură penală al RM [7], Codul familiei al RM, Legea nr.45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie a RM [9], Legea nr. 167 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, Legea nr. 416 cu privire la poliție, Legea cu privire privind drepturile copilului, din 1994. etc. Remediile legislative, ca și cele instituționale, poartă un caracter evoluțional. Caracterul evoluțional presupune existența procesului permanent de dezvoltare, care depinde de o mulțime de factori. De exemplu: nivelul economic al țării, nivelul instituției de educație, nivelul învățământului etc. Aceste remedii legislative reprezintă răspunsul la întrebările principale, care apar în domeniul prevenirii, combaterii violenței, reprezintă drepturile subiecților, planul de apărare, modalitatea de sesizare instanțelor respective etc. Unele întrebări sunt simple, ca de exemplu: unde este posibil de a depune plângere? Uneori cetățenii nu cunosc răspunsul la astfel de întrebări simple, la prima vedere. Pentru soluționarea acestor situații și există remediul legislativ.

Unii autori consideră, că problema principală constă în existența nereglementării la nivel corespunzător. Nu, problema constă în nedorința de a fi informat. La etapa actuală există posibilități mai sporite de obținere a informației necesare.

Deci, referitor la remediul legislativ cu caracter național - Legea nr.45 cu privire la prevenirea și

combaterea violenței în familie, care reglementează domeniile, dispozițiile generale, autoritățile și instituțiile cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie, mecanismul de soluționare a conflictelor sunt despuse pentru protecția victimilor. [11]

Referitor la mecanismul de soluționare a conflictelor, se menționează despre: victimei i se garantează apărarea drepturilor și intereselor legitime; i se prezintă dreptul la asistență pentru recuperare fizică, psihologică și socială prin acțiuni speciale medicale, psihologice, juridice și sociale. Acordarea serviciilor de protecție și asistență nu este condiționată de dorința victimei de a face declarații și a participa la procese de urmărire în justiție a agresorului. Dreptul la viața privată și confidențialitatea informației privind victima sunt garantate. Desigur, se atrage atenție și la acordarea asistenței medicale de instituțiile medico-sanitare în conformitate cu Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală. Viața privată și identitatea victimei sunt sub protecție.

Legea menționează următorul aspect: persoanele cu funcție de răspundere, alte persoane care cunosc existența unui pericol pentru viață și sănătatea unei potențiale victime trebuie să comunice acest fapt autorităților abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie. Deci, autoritățile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie sunt obligate să reacționeze prompt la orice sesizare și să informeze victimele despre drepturile lor, despre autoritățile și instituțiile cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie; despre tipul serviciilor și organizațiile la care se pot adresa după ajutor; despre asistența disponibilă pentru ele; unde și cum pot depune o plângere; despre procedura ce urmează după depunerea plângerii și rolul lor după asemenea proceduri; cum pot obține protecție; în ce măsură și în ce condiții au acces la consultanță sau asistență juridică; dacă există un pericol pentru viața sau sănătatea lor în cazul eliberării unei per-

soane reținute sau condamnate; dacă a fost anulată ordonanța de protecție. Putem menționa, drepturile și obligațiile persoanelor cu funcție de răspundere, care se regăsesc în legea cu privire la procuratură, poliție etc.

Nu putem lăsa fără apreciere rolul persoanelor terțe, care în dependență de circumstanțe pot avea statut de martor, în domeniul comiterii unei fapte ilicite. Legea prevede răspunderea persoanelor terțe în cazul în care, fiind martor, nu sesizează organele respective, neacordarea ajutorului victimei, în dependență de diferite circumstanțe, de ex. frica. Codul penal prevede răspunderea acestor persoane, ca de ex. art. 163 - lăsarea în primejdie [8]

Este necesar de a desfășura depunerea cererii, cine are dreptul de a depune, modalitatea de examinare a cererii.

Persoanele care pot depune cerere despre comiterea actelor de violență în familie sunt: victimă; în situație de criză, membrii de familie; persoanele cu funcție de răspundere și profesioniștii care vin în contact cu familia; autoritatea tutelară; alte persoane care dețin informații despre pericolul iminent de săvârșire a unor acte de violență sau despre săvârșirea lor.

Momentul depunerii cererii este reglementat cât în legea respectivă, atât și în alte acte legislative naționale, ca ex. legea cu privire la poliție, codul de procedură penală. [7]

Deci, cererea despre comiterea actelor de violență în familie se depune: la organul afacerilor interne; în instanță de judecată; la organul de asistență socială și de protecție a familiei și copilului; la autoritatea administrației publice locale.

După sesizare, se va realiza verificarea preventivă, de către o persoană cu funcție de răspundere (ofițerul de urmărire penală etc.).

Este important să se indice în act data, numele, prenumele, semnătura persoanei care sesizează ca-

zul. În cazul în care vor lipsi aceste elemente - cererea se va considera nulă.

Examinarea cererii se va realiza conform procedurii prevăzute de legislația în vigoare. Modalitatea examinării conține următoarele aspecte:

- Cererea depusă în organul afacerilor interne se examinează conform procedurii prevăzute de legislația în vigoare.

- Cererea depusă în instanță de judecată se examinează conform Codului de procedură civilă, Codului de procedură penală.

- Cererea depusă în orice autoritate abilitată cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie este readresată conform competenței în decursul unei zile lucrătoare.

Măsurile de protective naționale:

Instanța de judecată emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanță de protecție, prin care poate oferi asistență victimei, aplicând agresorului următoarele măsuri (obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor; obligarea de a sta departe de locul aflării victimei; obligarea de a nu contacta victima, copiii acesteia, alte persoane dependente de ea; interzicerea de a vizita locul de muncă și de trai al victimei; obligarea, până la soluționarea cazului de a contribui la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victima; obligarea de a plăti cheltuielile și daunele cauzate prin actele sale de violență, inclusiv cheltuielile medicale și cele de înlocuire sau reparare a bunurilor distruse sau deteriorate; limitarea dispoziției unilaterale de bunurile comune; obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenței sau dispariția ei; stabilirea unui regim temporar de vizitare a copiilor săi minori; interzicerea de a păstra și purta armă.

Responsabilitatea de informare a agresorului despre ordonanța de protecție și de aplicare a acesteia revine inspectorului de sector în colaborare cu asistentul social.

Măsurile de protecție prevăzute la alin.(1) se aplică pe un termen de până la 3 luni, pot fi retrase odată cu dispariția pericolului care a condiționat luarea acestor măsuri și pot fi prelungite în cazul unei cereri repetate sau al nerespectării condițiilor prevăzute în ordonanța de protecție.

Supravegherea îndeplinirii măsurilor de protecție stabilite de instanță ține de competența organelor afacerilor interne, organelor de asistență socială și altor organe, după caz.

- Instanța de judecată poate retrage măsurile de protecție la cererea întemeiată a victimei. În cazul victimelor copii și persoane aflate în stare de neputință, examinarea de către instanță a cazului este obligatorie.

- Contestarea ordonanței de protecție se face în conformitate cu legislația în vigoare.

Deci, cele spuse mai sus se regăsesc, mai detaliat, în alte acte legislative naționale, în dependență de circumstanțe. Legea nr. 167 a introdus modificări în aceste remedii legislative, luând în considerare lichidarea normei sau adăugarea. Scopul s-a realizat în concretizarea obligațiilor, drepturilor, răspunderii subiecților respectivi, începând de la victimă și terminând cu persoanele cu funcții de răspundere.

Ca exemplu, Legea nr. 416-XII din 18 decembrie 1990 cu privire la poliție, (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 17- 19, art. 56), cu modificările ulterioare, se completează după cum urmează: „ Articolul 9 se completează cu punctul 6 (ind.1) cu desemnează subdiviziunea responsabilă de domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie, care participă la elaborarea și realizarea măsurilor de prevenire și combatere a violenței în familie, asigurând protecția victimelor

violentei în familie și punerea sub urmărire a agresorilor”.

Măsuri de protecție UE.

Mecanismele internaționale cum ar fi *Convenția cu privire la drepturile copilului și Protocolul adițional* al acesteia, prin articolul 19, care este considerată prevederea de bază a protecției convenției, impune statelor să protejeze copilul de „toate formele de violență fizică sau mentală, vătămare sau abuz, neglijență sau tratament neglijent, maltratare sau exploatare, inclusiv abuz sexual, în timp ce unul sau ambii părinți, tutorele legal sau orice altă persoană are grijă de copil” [3].

Comitetul pentru Copii ia ca punct de plecare formularea articolului 19 atunci când definește termenul „violență” în comentariul său general nr. 13, dar alege să folosească termenul „violență” ca termen pentru toate actele dăunătoare enumerate în articolul 19. În plus, Comitetul pentru Copii subliniază cu tărie că alegerea termenului „violență” în comentariul general nu trebuie interpretată ca implicând faptul că formele non-fizice și/sau neintenționate de conduită ne-fizică și/sau neintenționată sunt abuzive sau abuzive care sunt grave sau mai puțin grave mai puțin important. De asemenea, Comitetul Copiilor prevede în comentariul general nr. 13 o listă neexhaustivă a diferitelor forme de violență la care poate fi expus copilul și ceea ce implică acestea: neglijență sau tratament neglijent, violență psihologică, violență fizică, pedeapsă fizică, abuz sexual și exploatare sexuală, tortură și tratamente sau pedepse inumane sau degradante, violență între copii, autovătămare, practici dăunătoare, violență în mass-media și sistemele de informare și comunicare instituțională. În comentariul său general nr. 8 privind dreptul la protecție împotriva pedepselor corporale și a altor forme crude sau degradante de pedeapsă, Comitetul definește pedeapsa „corporală” sau „fizică” ca fiind „orice pedeapsă în care se folosește forța fizică și

se urmărește să provoace un anumit grad de durere sau disconfort, oricât de ușor” Articolul 19 din Convenția cu privire la drepturile copilului se aplică indiferent de contextul în care copilul este expus violenței și indiferent de cine îl expune. [3] Comitetul pentru Copii menționează atât „îngrijitorii”, cât și „alții împotriva cărora îngrijitorul lor oferă protecție (de exemplu, vecinii, colegii și străinii)”. În plus, Comitetul subliniază riscul ca copiii să fie expuși la violență în situațiile în care actorii publici abuzează de puterea lor asupra copiilor, cum ar fi școlile, instituțiile de îngrijire, instituțiile de poliție și judiciare, și subliniază că articolul 19 se aplică și aici.

Articolul 34 din Convenția cu privire la drepturile copilului obligă statele să protejeze copiii de „toate formele de exploatare sexuală și abuz sexual”. Potrivit comentariului general, abuzul sexual și exploatarea sexuală includ ademenirea sau forțarea copiilor să participe la activități sexuale ilegale sau dăunătoare, din punct de vedere psihologic, exploatarea copiilor în scopuri sexuale comerciale, utilizarea copiilor în înregistrări audio sau imagini care prezintă abuzul sexual asupra copiilor și prostituția copiilor, sclavia sexuală, exploatarea sexuală în călătorii și turism, traficul de ființe umane (în scopul căsătoriei și între țările cu forța și vânzarea de copii în scopul căsătoriei sexuale). [3]

Protocolul opțional la Convenția cu privire la drepturile copilului privind vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă oferă definiții ale termenilor vânzare de copii, prostituție infantilă și pornografie infantilă în art. 2 din Protocolul opțional.

În ansamblu, este clar că Convenția cu privire la Drepturile Copilului stabilește un concept larg de violență, care cuprinde o serie de acte care pot dauna copiilor fizic sau psihologic, fie că sunt provocate intenționat sau nu.

Convenția de la Lanzarote Esența Convenției de la Lanzarote este obligarea statelor să protejeze copiii de exploatarea sexuală și abuzul sexual. Potrivit art. 3 lit. (b) din Convenția de la Lanzarote, „exploatarea sexuală și abuzul sexual asupra copiilor” este comportamentul menționat în art. 18-23 din Convenție, care oferă o listă a diferitelor, acte care urmează să fie interzise. Aceasta include, printre altele, toate activitățile sexuale cu copii sub vârsta consimțământului și, în anumite condiții, și activitățile sexuale cu copii sub vârsta consimțământului. [2]

Convenția de la Istanbul, art. 3 lit. (a) și (b), oferă definiții pentru „violența împotriva femeilor” și, respectiv, „violența în relațiile apropiate”. „Violența în relațiile apropiate” include și violența pe care părinții o exercită asupra copiilor. Acest lucru este specificat în raportul explicativ la Convenția de la Istanbul, secțiunea. 41 și 42. Conceptul de violență în temeiul Convenției de la Istanbul este, de asemenea, larg și include violența fizică, psihologică, sexuală și economică. care sunt descrise în art. 3 litere (a) și (b). [1]

CEDO nu a definit termeni precum „violență” sau „abuz” în jurisprudența sa. După cum vom reveni la punctul 4, CEDO a interpretat articolele 2, 3 și 8, în sensul că statul este obligat să protejeze copiii de violență, abuzul și neglijarea altora. Cu toate acestea, există o mulțime de practici care iau în considerare *de ce* statele sunt obligate să protejeze indivizii. Articolul 2 din CEDO protejează dreptul la viață și, în anumite condiții, se aplică acolo unde viața este în joc sau a fost pierdută. *Kurt împotriva Austriei*. [62903/15]

Articolul 3 din CEDO prevede că „nimeni nu poate fi supus torturii sau pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante”. Punctul de plecare este că fapta trebuie să aibă un anumit grad de gravitate („nivel minim de severitate”) pentru a intra sub incidența articolului 3.

Articolul 8 din CEDO prevede că „orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului și a corespondenței sale”. Conform practicii CEDO, protecția în temeiul articolului 8 cuprinde o gamă largă de aspecte, atât integritatea fizică, cât și psihică, precum și alte valori precum bunăstarea și demnitatea, dezvoltarea personalității și relațiile cu alte persoane. CEDO consideră că articolul 8 se aplică numai în cazul în care pretinsa încălcare „atinge un anumit nivel de gravitate”. Totuși, evaluarea trebuie făcută în lumina vârstei copilului, a vulnerabilității acestuia și a necesității de protecție a statului, și în lumina mai multor surse internaționale care întăresc dreptul copilului la protecție, precum Convenția de la Lanzarote. Articolul 8 a fost aplicat plângerilor cu privire la expunerea copiilor la publicitate sexuală online-*KU împotriva Finlandei* [2872/02]. Actele care sunt suficient de grave pentru ca articolul 8 să se aplice trebuie, de asemenea, interpretate în lumina evoluțiilor societale, care pot duce la acte care anterior erau considerate nepermise.

Ca parte a obligației de a proteja copiii de violență și abuz, există și obligația de a incrimina complicitate la astfel de încălcări și de a urmări penal pe cei complici și, în mod corespunzător, tentativele de a comite astfel de fapte sunt, de asemenea, pedepsite și trebuie urmărite penal.

În Convenția de la Lanzarote, acest lucru este exprimat prin articolul 24, care stipulează că părțile vor lua, prin mijloace legislative sau de altă natură, măsurile necesare pentru a incrimina complicitatea intenționată și tentativele intenționate de a comite acte pedepsite conform Convenției. Potrivit articolului 24, totuși, părțile se pot abține de la incriminarea *tentativelor* de comitere a unora dintre dispozițiile pe care convenția le cere pentru a fi incriminate. [2]

Articolul 41 din Convenția de la Istanbul stabilește, de asemenea, cerințe pentru ca părțile să incrimineze asistența și tentativa. Cu toate acestea,

această dispoziție enumeră în mod pozitiv care dintre actele penale pe care convenția le impune incriminează și complicitatea. Convenția de la Istanbul, spre deosebire de Convenția de la Lanzarote, oferă astfel o anumită marjă de libertate statelor de a alege să nu incrimineze complicitate la anumite acte care altfel ar fi pedepsite. [2]

Pentru încălcările prevăzute de Protocolul opțional la Convenția cu privire la drepturile copilului privind vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, articolul 3, precizează că complicitate la faptele care urmează a fi incriminate conform protocolului sunt reglementate și de legislația penală. Pe baza responsabilității de a îngriji, îngrijitorii au datoria de a acționa, care poate oferi temei de răspundere penală, dacă aceasta nu este respectată.

Persoana care are responsabilități de îngrijire a copiilor poate, așadar, în funcție de circumstanțe, să fie trasă la răspundere penală pentru contribuția la abuzul făptuitorului. Responsabilitatea include atât pasivitatea pură, cât și cazurile în care persoana în cauză nu a făcut suficient pentru a preveni violența. Nu este necesar ca infracțiunea să fie prevenită cu succes. Dar când vine vorba de violență gravă asupra copiilor, îngrijitorul trebuie – în limitele a ceea ce este rezonabil de cerut – cel puțin să facă ceva care este potrivit pentru a contracara infracțiunea.

Articolul 39 din Convenția cu privire la drepturile copilului tratează obligația părților de a promova reabilitarea fizică și psihologică și reintegrarea socială a copiilor care au fost supuși, printre altele, neglijării, exploatării și abuzului. Articolul 39 subliniază în continuare că „o astfel de reabilitare și reintegrare trebuie să aibă loc într-un mediu care promovează sănătatea, respectul de sine și demnitatea copilului” [3].

Comitetul pentru Drepturile Copiilor evidențiază tratamentul copilului ca fiind una dintre multele măsuri care trebuie implementate pentru a proteja

dreptul în temeiul articolului 39. Comitetul subliniază că copiii care au fost expuși la violență și abuz pot avea nevoie de ajutor și sprijin medical, psihologic, social și juridic și poate fi nevoie de urmărirea pe o perioadă mai lungă de timp. Pe lângă articolul 39, articolul 6 din Convenția cu privire la drepturile copilului cu privire la dreptul la viață și la dezvoltare optimă și articolul 24 privind dreptul la cel mai înalt nivel posibil de sănătate sunt importante pentru obligațiile statelor legate de urmărirea copiilor [3].

În jurisprudența sa, CEDO s-a referit la articolul 39 din Convenția cu privire la drepturile copilului și a subliniat că articolele 3 și 8 din CEDO cer ca statul să respecte interesul superior al copilului și că statul trebuie să fie deosebit de atent atunci când un copil a fost victimă a violenței *CAS și CS împotriva României* [26692/05].

Capitolul IV al Convenției de la Lanzarote privind măsurile de protecție și asistență pentru copii care au fost supuși abuzului și exploatarei sexuale conține dispoziții privind urmărirea. Obligațiile specifice ale statelor în temeiul diferitelor instrumente privind drepturile omului acoperă mai multe domenii și sectoare. În unele dintre instrumentele privind drepturile omului, majoritatea obligațiilor analizate aici rezultă direct din formulare. Acest lucru se aplică în special Convenției de la Lanzarote [2].

Convenției de la Istanbul și Protocolului adițional la Convenția privind drepturile copilului care conține multe drepturi specifice în ceea ce privește obligațiile care pot fi derivate din CEDO și, într-o oarecare măsură, din Convenția cu privire la drepturile copilului, acestea se bazează în mare parte pe practica organelor convenției (CEDO și Comitetul pentru copii). Datoria statului este, în primul rând, să se abțină de la încălcarea drepturilor copilului. Statul – și toți cei care reprezintă statul și sectorul public – nu ar tre-

bui să expună pe cineva la violență. În plus, statul are și datoria de a împiedica persoanele private să se expună reciproc la violență. Un element de bază al obligațiilor statelor în baza tuturor convențiilor internaționale este datoria de a se asigura că violența, abuzul și alte acte care încalcă integritatea sunt interzise de legislația națională

Concluzii

Deși, s-au făcut pași importanți în domeniul legislativ pentru eradicarea acestui fenomen, totuși, necesitatea perfecționării și ajustării legislației reprezintă un proces continuu având în vedere unele deficiențe și lacune atestate în partea privind implementarea unor prevederi legale, precum și ținând cont de contextul evoluțiilor proceselor sociale atât la nivel național, cât și internațional.

Prin urmare, având în vedere amploarea și impactul negativ al fenomenului violenței în familie, se impune necesitatea adoptării și implementării unor măsuri sistemice, racordate la standardele internaționale din domeniu (în particular la Convenția de la Istanbul), inclusiv conform recomandărilor Comitetului ONU pentru eliminarea tuturor formelor de violență împotriva copiilor.

Măsurile de protecție a victimelor violenței în familie sunt specific în majoritatea statelor Uniunii Europene dar și Americii de Sud, Statelor Unite ale Americii, Canada, Japonia, Coreea de Sud etc. Astfel, în urma celor expuse, considerăm oportune și benefice, modificările care se propun la cadrul legal, deoarece într-adevăr prin abordarea acestor măsuri vom putea la maximum diminua încălcarea ordonanțelor de protecție dar și vom consolida protecția victimelor acestui tip de comportament ilegal, vor avea o protecție mai bună și mai eficientă. Aceste măsuri fiind o noutate consider că, vor avea un rezultat foarte bun în prevenirea violenței în familie și va servi ca exemplu și pentru alte state din lume.

Referințe bibliografice

1. Convenția Consiliului Europei cu privire la Prevenirea și Combaterea Violenței împotriva Femeilor și a Violenței Domestice, Istanbul, 11 mai 2011. în: Suportul de practică judiciară și acte normative naționale și europene “Violența în familie în Republica Moldova, Chișinău 2014. Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchSei-vices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046253e>

2. Convenția de la Lanzarote [accesat 12. 02. 2022]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf

3. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989 la New York, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993;

4. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului (Comitetul copilului CC), adoptată de Adunarea Generală a ONU la 20 noiembrie 1989, intrată în vigoare la 20 septembrie 1990, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993, publicată în Tratatul Internațional, vol. I, Chișinău, 1998.

5. Convenția Consiliului Europei cu privire la Prevenirea și Combaterea Violenței împotriva Femeilor și a Violenței Domestice, Istanbul, 11 mai 2011. în: Suportul de practică judiciară și acte normative naționale și europene “Violența în familie în Republica Moldova, Chișinău 2014. Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchSei-vices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046253e>

6. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.

7. Codul de procedură penală, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110.

8. Codul penal al României nr. 286 din 2009. În: *Monitorul Oficial al României, Partea I*, nr. 510 din 24.07.2009.

9. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr. 45-XVI din 01.03.2007, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 55-56 din 18.03.2008.

10. Legea nr. 163 din 18.07.2014 pentru modificarea și completarea Codului de Procedură Penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003, publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.249-255 din 22.08.2014, art. nr. 574.

11. BEZNIȚCHI, Cristina. Unele considerații privind clasificarea probelor în procedura penală. În: *Revista Națională de Drept*, ISSN: 1811-0770.

12. BRÎNZA, S., STATI, V., *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-470-3

13. CHIHAI, Jana, BODERSCOVA, Larisa, *Reabilitarea În Sănătatea Mentală - Ghid Practic*. Chișinău, 2010, ISBN 978-3-659-39690-8, 209 p.

IMPACTUL PANDEMIEI COVID-19 ASUPRA DREPTULUI LA EDUCAȚIE ÎN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA (2020-2022)

Ion BÎTCĂ

Doctor în drept, Conferențiar universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Studii Europene din Moldova, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: ionbitcapantelimon@yahoo.es
<https://orcid.org/0000-0001-8479-479X>

Mihai DOLTU

Doctorand, Școala Doctorală „Științe Juridice și Relații Internaționale”,
Universitatea de Studii Europene din Moldova, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: mihai_doltu@yahoo.com
<https://orcid.org/0009-0005-3541-6887>

Prezentul articol analizează comparativ modul în care dreptul la educație a fost afectat în România și Republica Moldova în perioada pandemiei COVID-19 (2020-2022). Autorul evidențiază măsurile legislative și administrative adoptate în ambele țări pentru a garanta continuitatea procesului educațional, în condițiile restricțiilor sanitare. Studiul prezintă detaliat cadrul legislativ și acțiunile guvernamentale adoptate, precum trecerea la educația online, organizarea examenelor naționale și suportul social oferit elevilor și profesorilor. Analiza eficienței acestor măsuri arată că ambele țări au întâmpinat provocări semnificative legate de accesul la tehnologie și calitatea educației online. În timp ce România a preferat menținerea evaluărilor standardizate, Moldova a ales anularea examenelor în 2020 pentru a prioritiza echitatea și siguranța sanitară. Autorul concluzionează că pandemia a scos la iveală vulnerabilități majore în ambele sisteme educaționale, accentuând necesitatea reformei și digitalizării rapide pentru a proteja dreptul fundamental la educație.

Cuvinte-cheie: educație, dreptul la educație, pandemia COVID-19, educație online, legislație.

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON THE RIGHT TO EDUCATION IN ROMANIA AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA (2020-2022)

This article comparatively analyzes the impact of the COVID-19 pandemic on the right to education in Romania and the Republic of Moldova (2020-2022). The author highlights the legislative and administrative measures adopted by both countries to ensure educational continuity amid health restrictions. The paper provides detailed insights into the legislative framework and governmental actions taken, such as transitioning to online education, managing national exams, and offering social support to students and teachers. The effectiveness analysis indicates significant challenges in technology access and the quality of online education in both countries. While Romania maintained standardized evaluations, Moldova opted to cancel national exams in 2020 to prioritize equity and health safety. The author concludes that the pandemic revealed substantial vulnerabilities in both educational systems, emphasizing the urgent need for reform and rapid digitalization to uphold the fundamental right to education.

Keywords: education, right to education, COVID-19 pandemic, online education, legislation.

L'IMPACT DE LA PANDÉMIE DE COVID-19 SUR LE DROIT À L'ÉDUCATION EN ROUMANIE ET EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA (2020-2022)

Cet article analyse de manière comparative l'impact de la pandémie de COVID-19 sur le droit à l'éducation en Roumanie et en République de Moldova (2020-2022). L'auteur met en évidence les mesures législatives et administratives adoptées par les deux pays pour assurer la continuité de l'enseignement malgré les restrictions sanitaires. L'article fournit des informations détaillées sur le cadre législatif et les mesures prises par les gouvernements, telles que la transition vers l'enseignement en ligne, la gestion des examens nationaux et l'offre d'un soutien social aux élèves et aux enseignants. L'analyse de l'efficacité révèle des défis importants en matière d'accès à la technologie et de qualité de l'enseignement en ligne dans les deux pays. Alors que la Roumanie a maintenu des évaluations standardisées, la Moldova a choisi d'annuler les examens nationaux en 2020 afin de privilégier l'équité et la sécurité sanitaire. L'auteur conclut que la pandémie a révélé des vulnérabilités importantes dans les deux systèmes éducatifs, soulignant le besoin urgent de réformes et d'une numérisation rapide afin de garantir le droit fondamental à l'éducation.

Mots-clés: éducation, droit à l'éducation, pandémie de COVID-19, enseignement en ligne, législation.

ВЛИЯНИЕ ПАНДЕМИИ COVID-19 НА ПРАВО НА ОБРАЗОВАНИЕ В РУМЫНИИ И РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА (2020-2022 гг.)

В данной статье проводится сравнительный анализ влияния пандемии COVID-19 на право на образование в Румынии и Республике Молдова (2020–2022 гг.). Автор освещает законодательные и административные меры, принятые обеими странами для обеспечения непрерывности образования в условиях ограничений, связанных со здоровьем. В статье представлены подробные сведения о законодательной базе и принятых правительственных мерах, таких как переход на онлайн-образование, организация национальных экзаменов и предоставление социальной поддержки учащимся и учителям. Анализ эффективности указывает на значительные проблемы с доступом к технологиям и качеством онлайн-образования в обеих странах. В то время как Румыния сохранила стандартизированные оценки, Молдова решила отменить национальные экзамены в 2020 году, чтобы уделить приоритетное внимание равенству и безопасности здоровья. Автор приходит к выводу, что пандемия выявила существенные уязвимости в обеих системах образования, подчеркивая настоятельную необходимость реформ и быстрой цифровизации для защиты фундаментального права на образование.

Ключевые слова: образование, право на образование, пандемия COVID-19, онлайн-образование, законодательство.

Introducere

Pandemia de COVID-19 a generat o criză globală fără precedent, cu efecte profunde asupra tuturor domeniilor, inclusiv asupra educației. În perioada 2020–2022, dreptul fundamental la educație – garantat de constituțiile României și Republicii Moldova – a fost pus sub o presiune enormă din cauza închiderii școlilor și a trecerii la învățământul la distanță. Atât România, cât și Republica Moldova au fost nevoite să adopte măsuri legislative excepționale pentru a asigura continuitatea procesului educațional în condițiile restricțiilor sanitare impuse de pan-

demie. Dreptul la educație este consacrat la nivel constituțional în ambele țări și protejat prin instrumente internaționale în materie de drepturi ale omului. Constituția României (art. 32) prevede că „dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu” și prin celelalte forme de educație, școlarizare gratuită de stat și egalitate de acces pentru toți cetățenii. Similar, Constituția Republicii Moldova (art. 35) stabilește dreptul la învățătură, organizat prin învățământ general obligatoriu și acces egal la educația liceală, profesională și superioară. Cu toate acestea, în condiții de criză majoră (epidemii, dez-

astre naturale, conflicte ș.a.), exercitarea efectivă a acestui drept devine problematică. Literatura de specialitate subliniază că situațiile de urgență periclitează profund dreptul la educație, continuitatea educației fiind greu de asigurat: școlile se închid, iar procesul educațional suferă întreruperi ce pot dura luni sau chiar ani, cu consecințe negative asupra dezvoltării copiilor [1].

În cazul pandemiei COVID-19, atât România cât și Republica Moldova s-au confruntat cu închiderea temporară a tuturor unităților de învățământ începând cu luna martie 2020, ca măsură de limitare a răspândirii virusului. În ambele țări, autoritățile au fost forțate să adapteze rapid sistemele educaționale la formatul online, pentru a garanta continuitatea învățării și a evita pierderea totală a contactului educațional cu elevii. Acest proces a scos la iveală numeroase provocări: lacune în pregătirea digitală a profesorilor și elevilor, acces inegal la internet și echipamente digitale, precum și probleme de reglementare și infrastructură.

În continuare, articolul analizează comparativ măsurile legislative-cheie adoptate în România și Republica Moldova în perioada 2020–2022 pentru a proteja dreptul la educație și a asigura continuitatea învățământului în contextul pandemiei. Vor fi prezentate actele normative relevante (legi, ordonanțe de urgență, hotărâri de guvern, ordine ministeriale etc.), urmate de o evaluare a eficienței lor, incluzând date privind gradul de acoperire a educației online, procentul elevilor excluși digital, modul de desfășurare a examenelor naționale și alte impacte asupra calității educației.

Dreptul la educație și provocările crizei sanitare

Dreptul la educație este recunoscut ca un drept fundamental al omului, fiind garantat de tratate internaționale (precum Declarația Universală a Drepturilor Omului și Pactul internațional cu privire

la drepturile economice, sociale și culturale) și de legislațiile naționale ale ambelor state. Realizarea acestui drept implică obligația statelor de a asigura accesul liber și echitabil la învățământ de calitate pentru toți copiii, inclusiv în perioade de criză. Pandemia de COVID-19 a reprezentat însă o situație extraordinară în care nevoia de protecție a sănătății publice a impus măsuri fără precedent ce au interferat direct cu desfășurarea educației tradiționale (cursuri față în față). În România, prima măsură majoră a fost închiderea unităților de învățământ începând cu data de 11 martie 2020, în temeiul deciziilor Comitetului Național pentru Situații de Urgență care au precedat declararea stării de urgență la nivel național [2]. Măsuri similare au fost luate și în Republica Moldova: la 11 martie 2020 autoritățile de la Chișinău au dispus închiderea tuturor școlilor, ca parte a stării de urgență în sănătate publică, aproximativ 434.000 de elevi fiind trimiși acasă și nevoiți să își continue studiile online[3]. Șocul inițial asupra sistemelor educaționale a fost sever – școlile și grădinițele nu mai fuseseră închise simultan la scară națională în trecut – iar consecințele negative au fost anticipate la multiple niveluri: pierderi în învățare, creșterea inegalităților educaționale, abandon școlar, precum și efecte colaterale (ex. elevii defavorizați au pierdut accesul la programe de hrană în școli, părinții s-au văzut constrânși să suplinească rolul profesorilor fără pregătire adecvată etc.).

În fața acestor provocări, guvernele din România[4] și R. Moldova [5] au adoptat o serie de măsuri legislative și administrative menite să faciliteze tranziția către învățământul la distanță și să reducă impactul negativ al crizei asupra dreptului la educație. Printre direcțiile de acțiune comune s-au numărat următoarele:

- Instituirea cadrului legal pentru educația online: modificarea legislației educației și emiterea de ordonanțe/ordine care să permită desfășurarea ore-

lor și evaluărilor în format online, cu recunoașterea acestora ca parte a curriculumului oficial.

- Adaptarea calendarului și formatului examenelor naționale: adoptarea unor decizii privind examenele de absolvire (evaluarea națională, bacalaureatul), fie organizarea lor cu măsuri speciale de siguranță (România), fie anularea lor și echivalarea cu mediile școlare (Republica Moldova, în 2020).

- Sprijinirea accesului la tehnologie: alocarea de fonduri pentru achiziția de dispozitive (tablete, laptopuri) și conectare la internet pentru elevii și profesorii fără mijloace, dezvoltarea de platforme și resurse digitale pentru predare.

- Stabilirea normelor sanitare și operaționale pentru funcționarea școlilor în condiții de pandemie, atunci când a fost posibilă reluarea parțială a cursurilor față în față (*de ex.* norme de distanțare, purtarea măștilor, reducerea efectivelor în clase, scenarii de funcționare în funcție de rata de infectare etc.).

Măsuri legislative adoptate în România privitoare la educație (2020–2022)

În România, cadrul legislativ a trebuit adaptat urgent pentru a permite educația la distanță și pentru a oferi soluții la problemele practice create de pandemie. Principalele măsuri legislative și politici educaționale adoptate în perioada 2020–2022 au fost următoarele:

- Declararea stării de urgență și suspendarea cursurilor (martie 2020): la 16 martie 2020 a fost decretată starea de urgență pe întreg teritoriul țării (Decretul prezidențial nr. 195/2020), act prin care s-au suspendat inițial cursurile față în față în toate unitățile de învățământ. Starea de urgență a durat până la 14 mai 2020 și a inclus prevederi explicite privind continuarea educației în format alternativ. Decretul de prelungire a stării de urgență (nr. 240/2020) stipula că pe durata acesteia „unitățile de învățământ preuniversitar organizează, în măsura posibilităților,

desfășurarea de activități [...] în format online”, iar în învățământul superior se recunoștea utilizarea metodelor de predare și evaluare online. Practic, din a doua jumătate a lunii martie 2020, școlile au trecut în regim de „școală online” acolo unde s-a putut, inițial fără o reglementare detaliată (ca recomandare a autorităților).

- Cadrul legal pentru învățământul online – OUG nr. 58/2020: Pentru a acoperi vidul legislativ și a oferi bazei legale educației online, Guvernul României a emis Ordonanța de urgență nr. 58 din 23 aprilie 2020 privind luarea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ. Această ordonanță a introdus derogări de la Legea educației naționale nr. 1/2011, permițând explicit desfășurarea activităților didactice prin intermediul tehnologiei și internetului, atât în învățământul preuniversitar, cât și în cel universitar. OUG 58/2020 a reglementat, între altele, modul de încheiere a situațiilor școlare în absența notelor suficiente (posibilitatea folosirii mediilor pe semestrul I), modalitatea de desfășurare a examenelor și a evaluărilor în sistem online, precum și aspecte legate de normele didactice ale profesorilor în context online. De asemenea, ordonanța a permis derogări privind mobilitatea personalului didactic și obținerea gradelor didactice, adaptând procedurile de inspecție și examen la condițiile excepționale. Scopul acestor măsuri a fost declarat ca fiind asigurarea finalizării anului școlar/universitar 2019–2020 cu impact minim asupra elevilor și studenților [6].

- Legea nr. 55/2020 (starea de alertă) și acte subsecvente: după încetarea stării de urgență, România a intrat în starea de alertă (începând cu 15 mai 2020), reglementată prin Legea nr. 55/2020. Această lege a permis în continuare, prin hotărâri ale autorităților, menținerea sau reînchiderea școlilor în funcție de situația epidemiologică. De exemplu, art. 38 al Legii 55/2020 a stat la baza suspendării cursurilor fizice ori de câte ori s-a impus pe durata stării de alertă

[7]. Ulterior, Guvernul a emis hotărâri periodice CNSU și ordine comune ale Ministerului Educației și Ministerului Sănătății care au stabilit scenariile de funcționare a școlilor (verde, galben, roșu – în funcție de rata de infectare locală) în anul școlar 2020–2021. Un ordin comun notabil a fost Ordinul MEC/MS nr. 5487/1494 din mai 2020, care a aprobat normele sanitare pentru desfășurarea cursurilor și examenelor în condiții de pandemie. Acesta prevedea măsuri de prevenție în școli: de la triaj epidemiologic și dezinfectare, până la reducerea duratei orelor și distanțarea elevilor în clase. Pe baza lui, în iunie 2020 s-a permis redeschiderea școlilor pentru activități de pregătire a elevilor din anii terminali (clasele a VIII-a și a XII-a) și pentru desfășurarea examenelor naționale cu prezență fizică, dar cu reguli stricte (număr limitat de elevi în săli, purtarea măștii, distanță de 2m între candidați etc.) [8].

- Examenul național de Bacalaureat și Evaluarea Națională 2020: România nu a anulat examenele naționale din 2020, în schimb le-a amânat puțin și organizat sub măsuri speciale de siguranță. Elevii din clasele terminale au revenit la școală pentru 2 săptămâni de pregătire în iunie 2020, apoi au susținut Evaluarea Națională (cls. a VIII-a) și Bacalaureatul în condiții de distanțare și igienă stricte. Ministerul Educației a emis metodologii speciale: s-au organizat inclusiv sesiuni suplimentare de examen (ex. a doua sesiune de Bacalaureat în iulie 2020) pentru candidații care nu au putut participa din motive medicale legate de COVID. Aceste decizii au avut temei legal în ordine de ministru și hotărâri CNSU. Comparativ cu alte țări (inclusiv R. Moldova), decizia României a fost de a nu compromite examenele finale, considerând că o validare formală a studiilor fără examen ar afecta calitatea și credibilitatea diplomelor.

- Pregătirea anului școlar/universitar 2020–2021: în perspectiva continuării pandemiei, Guvernul a

adoptat Ordonanța de urgență nr. 141/2020 (9 august 2020) privind instituirea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ în anul școlar/universitar 2020–2021. OUG 141/2020 a extins și detaliat cadrul legal pentru educația online: a stabilit că, în funcție de situația epidemiologică, cursurile se pot desfășura în sistem mixt sau online, cu decizie descentralizată (senatele universitare pentru facultăți, consiliile de administrație ale școlilor pentru preuniversitar) în baza reglementărilor sanitare emise de Ministerul Sănătății. De asemenea, ordonanța a prevăzut că examenele de finalizare a studiilor (licență, disertație, examene de absolvire etc.) pentru anul universitar 2020–2021 se pot realiza online, fiind recunoscute oficial. OUG 141/2020 a fost ulterior aprobată prin Legea nr. 87/2021, permițând astfel menținerea educației la distanță pe tot parcursul situației de alertă. Cum efectele OUG 141 urmau să expire la finalul anului școlar 2020–2021, Ministerul Educației a elaborat în septembrie 2021 un nou proiect de OUG (adoptat ulterior ca OUG nr. 99/2021) pentru a continua și adapta reglementările privind școala online în anul școlar 2021–2022, dată fiind evoluția pandemiei (valurile succesive de infectare) [9].

- Măsuri de suport social conexe: Printre actele normative adoptate în România s-au numărat și cele menite să sprijine indirect dreptul la educație, permițând familiilor să facă față situației. Un exemplu este OUG nr. 147/2020, care a introdus concediul plătit pentru părinți nevoiți să stea acasă cu copiii pe perioada suspendării cursurilor (un părinte putând primi zile libere plătite 75% din salariu, dacă școlile sunt închise). Această măsură a fost esențială pentru ca elevii mai mici să poată fi supravegheați la domiciliu în timpul orelor online.

- Redeschiderea și funcționarea școlilor în format hibrid: Odată cu scăderea cazurilor de COVID peste vară, autoritățile au pregătit scenarii de redes-

chidere a școlilor în toamna 2020. S-a optat pentru un sistem descentralizat pe culori: în localitățile cu incidență redusă a infectărilor (scenariul verde) cursurile puteau fi cu prezență fizică integrală, în cele cu incidență medie (galben) în sistem hibrid (jumătate din elevi prezenți, jumătate online, prin rotație), iar în zonele de focar (roșu) – exclusiv online. Aceste reguli au fost stabilite prin Ordinul comun MEC/MS nr. 5487/1494/2020 (amintit mai sus) și actualizări ulterioare. În practică, pe parcursul anului școlar 2020–2021 școlile din România au alternat între perioade de predare fizică și perioade de închidere/sistem online, în funcție de evoluția epidemiologică.

Măsuri legislative adoptate în Republica Moldova privitoare la educație (2020–2022)

Republica Moldova a resimțit impactul pandemiei asupra educației în mod similar, deși a adoptat unele soluții diferite față de România, adaptate contextului său socio-economic și administrativ. Măsurile legislative și normative cheie luate de autoritățile moldovene în perioada 2020–2022 pentru a asigura continuitatea educației pot fi sintetizate astfel:

- Starea de urgență și deciziile Comisiei pentru Situații Excepționale (martie–mai 2020): la 17 martie 2020, Parlamentul Republicii Moldova a declarat stare de urgență pe întreg teritoriul țării (Pentru 60 de zile, prin Hotărârea Parlamentului nr. 55/2020), conferind Comisiei pentru Situații Excepționale (CSE) atribuții de emitere de ordonanțe militare cu putere de lege. Încă înainte de declararea stării de urgență, Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică (CNESP) emisese la 10–11 martie 2020 hotărâri prin care a suspendat procesul educațional în toate instituțiile de învățământ. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării (MECC) a pus imediat în aplicare aceste decizii printr-o serie de ordine ministeriale: de exemplu, Ordinele MECC nr. 293/10.03.2020 și nr. 299/11.03.2020 au dispus suspendarea cursu-

rilor în instituțiile de învățământ general, respectiv în instituțiile de educație timpurie, ca măsură de precauție epidemiologică. Astfel, începând cu 11 martie 2020, școlile și grădinițele din Moldova au fost închise, iar cei ~434 de mii de elevi au trecut brusc la un regim de educație la distanță de la domiciliu [10].

- Reglementarea predării la distanță – ordine și instrucțiuni MECC: neavând la acel moment prevederi explicite în Legea educației privind învățământul online, Ministerul Educației din R. Moldova a intervenit rapid prin acte normative secundare. Un document esențial a fost Ordinul MECC nr. 351 din 19.03.2020, care a aprobat Regulamentul-cadru de organizare a învățământului la distanță pentru învățământul general (primar, gimnazial și liceal), pe perioada în care accesul în școli este restricționat. Acest ordin a stat la baza implementării predării online în școlile moldovene, oferind recomandări privind utilizarea platformelor și instrumentelor digitale. Similar, pentru învățământul superior, s-a emis Ordinul MECC nr. 366 din 20.03.2020 care a dispus organizarea activităților didactice în sistem online în instituțiile de învățământ superior. De asemenea, au fost adoptate metodologii pentru domenii specifice: de pildă, Ordinul nr. 375/24.03.2020 a aprobat o Metodologie privind continuarea la distanță a procesului educațional în școlile sportive, iar o serie de instrucțiuni au vizat învățământul profesional tehnic (Ordinele nr. 350, 393, 402 din 2020 au adaptat regulamentul de organizare a școlilor profesionale pe durata restricțiilor). În plus, MECC a emis ghiduri metodice pentru profesori și părinți – de exemplu „Repere metodologice privind organizarea procesului educațional în condițiile învățării mixte” (2020) și „Ghidul pentru părinți: Cum să susții copilul în contextul pandemiei”, care au oferit sfaturi practice despre predarea online și asigurarea bunăstării elevilor acasă [11].

- Instrumente digitale și parteneriate: la momentul declanșării pandemiei, sistemul educațional din Moldova avea un nivel de pregătire digitală relativ scăzut, similar cu România, deși existau eforturi în curs. Un avantaj a fost existența platformei naționale Studii.md, dezvoltată încă din 2018 cu suportul PNUD și al sectorului IT local. Această platformă de tip e-learning fusese inițial creată pentru a oferi un catalog școlar online și management al performanțelor elevilor, dar odată cu pandemia dezvoltatorii au adaptat-o rapid, adăugând funcționalități precum încărcarea temelor, conferințe video integrate, bibliotecă de manuale digitale etc., pentru a susține educația la distanță. MECC a recomandat oficial utilizarea platformei Studii.md ca una dintre soluțiile pentru predarea online. În mai 2020, circa 55 de școli din toată țara erau deja conectate la Studii.md, cu peste 68.000 de utilizatori (elevi, părinți și profesori) înregistrați. De asemenea, s-au folosit pe scară largă aplicații populare precum Viber, Zoom, Google Classroom, Skype, comunicarea realizându-se ad-hoc la nivelul fiecărei școli sau clase. Un aspect pozitiv în Moldova a fost implicarea partenerilor internaționali: UNICEF, PNUD și alții au oferit asistență tehnică (conținut digital, formare pentru profesori). Totuși, lipsa unei soluții centralizate uniforme a dus inițial la confuzie – fiecare profesor alegea platforma preferată, ceea ce puneau elevii și părinții în situația de a jongla cu multiple instrumente digitale diferite.

- Accesul la educație și echitatea digitală: Autoritățile moldovene au monitorizat îndeaproape participarea elevilor la procesul educațional la distanță. La începutul crizei, s-a raportat că circa 18.393 de elevi (aprox. 5% din total) nu participau deloc la școala online, din cauza lipsei de echipamente sau conexiune la internet, precum și că ~1.200 de profesori nu puteau predă online fie din lipsa competențelor, fie a dispozitivelor necesare. MECC, împreună cu Ministerul Finanțelor și parte-

nerii externi, a întreprins acțiuni de ameliorare: s-au redistribuit unele calculatoare din școli către elevi acasă, s-au primit donații de echipamente (inclusiv din România, care în iunie 2020 a donat Moldovei ~2.000 de laptopuri pentru școli), iar companiile de telecomunicații au oferit pachete de internet educațional gratuit. Conform datelor MECC, după prima lună de învățământ online (aprilie 2020), rata elevilor neparticipanți scăzuse de la ~7% la doar ~4,4% – adică 95,6% dintre elevi erau incluși în procesul educațional la distanță, datorită eforturilor conjugate ale ministerului și ale partenerilor de dezvoltare. Guvernul a alocat în 2020 circa 20 milioane lei moldovenești (MDL) din buget pentru a asigura accesul la tehnologia informației pentru profesori și elevi. Totuși, această sumă (aprox. 1 milion EUR) a fost modestă relativ la nevoile existente, așa încât sprijinul extern a jucat un rol important (ex: Banca Mondială a redirecționat fonduri de urgență pentru achiziția de tablete, UNESCO a donat echipamente etc.). În pofida datelor oficiale optimiste (cu peste 95% participare), analiștii locali au subliniat că școlile din Moldova s-au confruntat cu provocări din cauza multiplelor probleme: lipsa tehnologiei în gospodăriile sărace, profesori în vârstă care nu se descurcă în mediul digital, lipsa unei metodologii clare de predare online, conținut neadaptat ș.a.. Cu alte cuvinte, deși dreptul la educație a fost formal menținut, calitatea și eficiența educației în pandemie au variat mult în funcție de resursele fiecărei comunități și ale fiecărei familii [12].

- Anularea examenelor naționale în 2020: una dintre cele mai radicale măsuri luate de Republica Moldova – în contrast cu România – a fost anularea examenelor naționale de absolvire din vara 2020. Prin Legea nr. 71 din 21 mai 2020, Parlamentul moldovean a decis anularea organizării și desfășurării examenelor naționale de absolvire pentru sesiunea 2020. Această lege a vizat atât examenele de bac-

laureat (clasa a XII-a), cât și examenele gimnaziale (clasa a IX-a). Ca urmare, diplomele de Bacalaureat 2020 au fost eliberate tuturor absolvenților de liceu fără examen, media generală fiind calculată pe baza notelor anuale obținute în anii de liceu. Măsura a fost justificată oficial prin imposibilitatea organizării în siguranță a examenelor în condiții de pandemie și necesitatea de a nu-i prejudicia pe elevi. Ulterior, s-a legiferat și acordarea diplomelor de bacalaureat pentru restanțierii din anii anteriori și pentru candidații înscriși în regim de externat (care urmau să susțină bacalaureatul în 2020), cu condiția ca aceștia să fi finalizat programele de liceu și să aibă situația școlară încheiată cu medii de minimum 5. Această completare a fost propusă de Guvern printr-un proiect de lege transmis Parlamentului în iunie 2020, pentru a acoperi și cazurile speciale neacoperite inițial. Decizia de anulare a examenelor a fost una controversată în plan intern – deși a înlăturat stresul elevilor și riscurile sanitare, a generat discuții despre echivalarea corectă a competențelor și despre recunoașterea internațională a diplomelor astfel obținute. Pentru anul 2021, Republica Moldova nu a mai recurs la anularea examenelor: bacalaureatul s-a organizat în mod clasic, cu prezență fizică, folosindu-se săli mai spațioase și cu un număr redus de elevi, plus măsuri sanitare [13].

- Organizarea anilor de învățământ 2020–2021 și 2021–2022: în toamna lui 2020, după ieșirea din starea de urgență, Republica Moldova a trecut la un regim de stare de urgență în sănătate publică, în care CNESP a emis hotărâri periodice. MECC a elaborat șapte modele de organizare a procesului educațional pentru noul an școlar 2020–2021 – de la prezență fizică integrală, la scenarii mixte (prin rotație) sau integral online, decizia urmând a fi luată de fiecare instituție în funcție de condițiile locale. Prin Ordinul MECC nr. 840 din 19.08.2020, ministerul a stabilit modul de organizare a anului de studii 2020–2021 în învățământul general, permițând școlilor să ad-

opte unul din modele (de exemplu, multe școli au optat pentru împărțirea claselor în două grupe, alternând prezența fizică și online la 1-2 săptămâni). Au fost emise și Reglementări-cadru speciale pentru redeschiderea în siguranță a grădinițelor și școlilor primare (Hotărârea CNESP nr. 21 din 24.07.2020 și ordine MECC subsecvente). În esență, abordarea Moldovei a semănat cu cea din România în privința flexibilității scenariilor. Diferența principală a fost dimensiunea mai mică a sistemului și poate o coordonare mai strânsă centrală: MECC a menținut un control direct, trimițând circulare periodice către direcțiile raionale și școli cu privire la trecerea temporară la online în localitățile afectate (ex: Circulara MECC nr. 690/2020, nr. 197/2021 etc. privind modul de desfășurare a cursurilor în funcție de evoluția pandemiei). De asemenea, în martie 2021 – când un nou val de infectări a lovit Moldova – MECC a decis prelungirea vacanței de primăvară a elevilor (Ordinul nr. 218 din 02.03.2021) ca măsură de „pauză” epidemiologică, combinată apoi cu continuarea online a semestrului [14].

Experiența COVID-19 a evidențiat necesitatea accelerării digitalizării educației în Republica Moldova. În 2021–2022, autoritățile de la Chișinău au inițiat actualizarea Codului educației și elaborarea unui Program național de transformare digitală a educației, în cooperare cu UNESCO și alți parteneri. De asemenea, s-au consolidat unele capacități: de exemplu, numeroși profesori au urmat cursuri de formare digitală, iar conceptul de „învățare mixtă” (blended learning) a fost integrat în strategiile pe termen lung, ca modalitate de reziliență pentru eventuale crize viitoare. Un studiu de caz semnificativ este adaptarea curriculară: Ministerul a derulat evaluări pentru a identifica conținuturile critice neacoperite în perioada online, pe baza cărora în 2021 a demarat programe remediale similare cu cele din România, cu ore de recuperare pentru elevii rămași în urmă.

Analiză comparativă a eficienței măsurilor adoptate în România și în Republica Moldova

Măsurile legislative și acțiunile întreprinse de România și Republica Moldova pentru asigurarea continuității educației în perioada 2020–2022 prezintă atât asemănări, cât și diferențe notabile. În cele ce urmează vom compara impactul și eficacitatea acestor măsuri, folosind câțiva indicatori-cheie: accesul elevilor la educație online, modul de desfășurare a examenelor naționale, suportul oferit cadrelor didactice și rezultatele obținute (în termeni de pierderi de învățare și decalaje).

Atât în România, cât și în R. Moldova, barierele de acces la internet și tehnologie au limitat considerabil eficacitatea școlii online, afectând în special comunitățile sărace și rurale. Cu toate eforturile guvernamentale, un segment semnificativ de elevi a fost parțial sau total exclus în primul an al pandemiei. În România, conform unui studiu realizat în aprilie 2020 pentru Ministerul Educației, 23% dintre elevi nu aveau acces la o conexiune de internet funcțională, 54% nu foloseau un echipament digital în mod individual (mulți fiind nevoiți să îl partajeze cu frații sau părinții). Mai mult, 48% dintre copii nu dețineau competențe digitale suficiente pentru a utiliza platformele de învățare online, iar 68% nu aveau acces la o imprimantă (necesară uneori pentru materiale). Aceste cifre indică un grad ridicat de nepregătire structurală. În R. Moldova, procentajele au fost ceva mai favorabile (și populația școlară mai mică): inițial ~5-7% elevi complet deconectați, reduși sub 4-5% după o lună, însă și aici calitatea participării a variat – mulți elevi din mediul rural au avut acces doar prin telefonul mobil al părinților, cu date mobile limitate, ceea ce le-a restricționat posibilitatea de a urmări cursurile video. Ecartul urban-rural s-a accentuat în ambele țări: orașele mari au avut infrastructură mai bună și proiecte locale de dotare

(ex. în București s-au strâns fonduri pentru tablete, la Chișinău primăria a investit într-o platformă de lecții video), pe când în comune izolate școala s-a făcut uneori prin telefon (grupuri WhatsApp) sau prin fișe pe hârtie trimise elevilor care nu aveau niciun device. Astfel, deși din punct de vedere legal dreptul la educație a fost afirmat și protejat, din punct de vedere faptic numeroși copii au fost lipsiți de beneficiile sale, agravând fenomenul de „excludere digitală”. Eforturile României de a cumpăra 250000 de tablete au fost un pas important, dar insuficient [15]. În primăvara anului 2020, Moldova a reușit să implice o proporție ușor mai mare de elevi în educația online (peste 95% după prima lună) decât România (unde estimările variind între 70% și 90% participare, depinzând de sursă), probabil datorită mobilizării rapide pe plan central și dimensiunii mai mici de acoperit. Cu toate acestea, în ambele cazuri inegalitățile au crescut, iar mulți elevi din categorii vulnerabile practic nu au beneficiat de educație reală pe durata închiderii școlilor – un regres al realizării dreptului la educație.

Deși au fost luate măsuri legislative pentru a reglementa școala online, calitatea actului educațional s-a diminuat per ansamblu față de învățământul tradițional. Profesorii au fost puși brusc în situația de a preda folosind instrumente noi, adesea fără o pregătire prealabilă. În România, o cercetare a Universității din București (2020) a arătat că 71% dintre elevii chestionați au reclamat lipsa obișnuinței de a învăța cu tehnologii noi, 65% au resimțit lipsa interacțiunii și a monitorizării din partea profesorilor, iar 59% au acuzat lipsa de sprijin din partea adulților în mediul de acasă. De cealaltă parte, doar 10% dintre profesori au declarat că au beneficiat de formare formală pentru predare la distanță, și mulți evaluau tranziția ca dificilă (grad de dificultate 5 din 10) și propriul nivel de competență digitală ca mediu (7/10). Situația a fost similară în Moldova: din re-

latările cadrelor didactice reiese că s-a pierdut mult din componenta practică și interactivă a învățării, mai ales la discipline cum ar fi științele naturii sau muzica (difícil de predat online). Unii profesori moldoveni au remarcat și aspecte pozitive – elevi care în clasă erau disruptivi sau neatenți, în online s-au concentrat mai bine; copii timizi care s-au simțit mai confortabil să comunice digital etc. – dar per ansamblu, eficacitatea învățării a scăzut, mai ales la elevii cu motivație scăzută sau fără sprijin acasă. Ambele state au recunoscut aceste probleme și au inițiat programe remediale în 2021, însă recuperarea integrală a materiei pierdute și a competențelor lacunare rămâne o provocare. În termeni de performanțe măsurabile, un indiciu vine din evaluările naționale: în România, rata de promovare la examenul de Bacalaureat 2021 a scăzut (aprox. 67% promovare, cu ~5 puncte procentuale sub nivelul pre-pandemic din 2019), sugerând dificultățile acumulate în timpul pandemiei. În Moldova, comparativ, absența examenelor din 2020 face dificilă evaluarea obiectivă a pierderilor; totuși, când Bacalaureatul a fost reluat în 2021, rata de promovare a fost în jur de 70%, mai mică decât în anii anteriori pandemiei (ex. ~78% în 2019), ceea ce indică și acolo un regres.

Abordările diferite privind examenele naționale reflectă priorități de politică distincte. România a pus accent pe continuitatea evaluărilor standardizate, considerând examenele parte integrantă a dreptului la educație (dreptul elevului de a-i fi recunoscute competențele în mod corect și de a concura pentru următorul nivel educațional). Republica Moldova, în schimb, a pus accentul pe principiul siguranței și al echității imediate, preferând să acorde tuturor o diplomă pentru a nu dezavantaja pe nimeni, renunțând la examinare în 2020. Eficiența acestor decizii se poate aprecia și după efectele secundare: în România, organizarea examenelor cu prezență fizică a solicitat un efort logistic considerabil (perso-

nal medical în centre, dezinfectarea spațiilor, sesiuni speciale etc.), dar a asigurat un proces concurențial și o ierarhizare a elevilor necesară admiterii ulterioare în facultăți/licee. În Moldova, anularea Bacalaureatului a ridicat probleme pentru universități la admitere – soluționate însă prin criterii alternative (medii școlare, interviuri). Pe termen lung, nu par să existe consecințe grave ale deciziei Moldovei din 2020 (diplomele au fost recunoscute, iar în 2021 s-a revenit la normal), semn că eficiența acestei măsuri a fost acceptabilă date fiind circumstanțele. Comparativ, niciunul din sisteme nu a raportat pierderi de șansă pentru elevi la accesul în învățământul superior: ambele țări au găsit modalități de a asigura tranziția absolvenților către nivelul următor (liceu/facultate) [16].

Un efect colateral major al pandemiei a fost riscul de creștere a abandonului școlar din cauza dificultăților acumulate în învățare și a problemelor sociale (familiale, economice). Datele oficiale au reflectat acest lucru: rata de părăsire timpurie a școlii a crescut ușor în România, de la 15,3% (2019) la 15,6% (2020) și 15,9% (2021) – semn că unii elevi nu s-au mai întors efectiv la școală după perioada de închidere. În Republica Moldova, se estimează că numărul copiilor în afara învățământului a crescut în 2020–2021, deși cifrele precise variază (ombudsmanul copiilor indica, într-un raport din 2021, că dreptul la educație nu a fost pe deplin asigurat pentru copiii străzii și cei din familii extrem de vulnerabile în perioada pandemiei, accentuându-se problemele pre-existente). Măsurile precum concediul plătit pentru părinți (România) sau ajutoarele umanitare pentru familiile nevoiașe (Moldova, cu sprijin UNICEF) au atenuat parțial cauzele economice și au permis unor copii să rămână conectați la școală. Totuși, inechitățile s-au adâncit, iar eficacitatea intervențiilor statului a fost limitată de capacitatea administrativă și de resursele disponibile [17].

Pandemia a funcționat, paradoxal, ca un accelerat de reforme digitale în educație. Atât România, cât și Moldova au fost forțate să inoveze și să modernizeze practici învechite. S-au implementat cataloage electronice, s-au digitalizat multe proceduri (de ex., înscrierea la liceu online, examene susținute pe platforme – în România au fost chiar și teze de doctorat susținute online cu valoare legală, conform OUG 141/2020). Profesorii au dobândit competențe digitale într-un ritm mult mai rapid decât prin formarea tradițională. Elevii, la rândul lor, au dobândit abilități de auto-învățare și au experimentat noi moduri de utilizare a tehnologiei. Aceste aspecte pozitive reprezintă un câștig pe termen lung și pot fi considerate un indicator de eficiență: sistemele de învățământ din cele două țări sunt acum mai pregătite să facă față unor viitoare perturbări (fie ele din cauza unui nou val pandemic sau a altor situații de criză). De exemplu, în toamna lui 2021, când a apărut un nou val COVID, atât România cât și Moldova au putut trece rapid la sistem online acolo unde a fost nevoie, fără haosul inițial din 2020.

Concluzii

Comparând eficiența măsurilor din România și Republica Moldova, observăm că ambele țări au depus eforturi considerabile, reușind să mențină funcționarea de bază a sistemului educativ, însă cu costuri și compromisuri. România a avut resurse financiare mai mari și a investit mai mult în infrastructură (dispozitive), menținând și rigoarea examenelor, dar a suferit din cauza numărului foarte mare de elevi fără acces digital și a birocrăției uneori greoaie. Republica Moldova a reacționat mai unitar și a beneficiat de ajutor internațional substanțial; decizia de a relaxa exigențele academice pe termen scurt (anulând examenele) a asigurat echitatea imediată, deși poate a afectat motivația unor elevi. În ambele state, eficacitatea deplină a fost împiedicată de factori

externi sectorului educației (situația socio-economică generală, capacitatea sistemului de sănătate de a controla pandemia, stabilitatea guvernamentală – de exemplu, România a traversat trei guverne succesive în 2020–2021, ceea ce a influențat coordonarea politicilor). Un element central este acela că dreptul la educație, deși recunoscut ca prioritar, a trebuit echilibrat cu dreptul la sănătate și la viață al elevilor și cadrelor didactice. Ambele țări au avut momente în care au trebuit să ia decizii dificile: când să redeschidă școlile, pe cine să prioritizeze (elevii mici vs. cei mari), cum să procedeze cu evaluările. Experții în drepturile copilului subliniază că statele au obligația să asigure în mod simultan protecția sănătății și continuitatea educației, chiar și în condiții de criză. Prin prisma acestui standard, putem spune că România și Republica Moldova au încercat să asigure un asemenea echilibru, cu rezultate mixte dar cu multe învățăminte acumulate.

Criza pandemică din perioada 2020–2022 a reprezentat, așadar, un test serios pentru capacitatea statelor de a-și respecta obligațiile privind dreptul la educație. Articolul de față, axat pe România și Republica Moldova, subliniază că ambele țări au recunoscut importanța primordială a educației și au adoptat măsuri legislative pentru protejarea acestora. Au fost emise ordonanțe de urgență, legi speciale și ordine ministeriale care au permis trecerea la educația online, au flexibilizat cadrul legal (pentru evaluare, calendar școlar, mobilitatea personalului) și au mobilizat resurse financiare pentru a susține procesul de învățare la distanță. Analiza comparativă a reliefat atât bune practici, cât și lacune. Printre reușite, notăm adaptarea cadrului legislativ într-un timp scurt, astfel încât să existe o bază legală pentru școala online și examene în condiții atipice (ex. OUG 58/2020 în România, respectiv ordinele MECC în Moldova – ambele adoptate la câteva săptămâni de la debutul crizei).

Chiar dacă nu toți copiii au avut acces deplin la cursuri online, cele mai multe cadre didactice s-au străduit să țină legătura cu elevii (fie și telefonic, acolo unde online nu era posibil). Acest fapt a prevenit o prăbușire totală a sistemului – practic nu a existat „an școlar pierdut”; programele au fost parcurse (uneori comprimat), anii școlari s-au finalizat oficial, elevii au putut avansa în clasele următoare. În același timp, pandemia a scos în evidență vulnerabilități profunde. Copiii din medii defavorizate au fost cel mai grav loviți, mulți fiind deconectați de la educație luni întregi. Aceasta echivalează cu o încălcare de facto a dreptului la educație pentru acești copii, chiar dacă nu din voința statului, ci din cauze sistemice (sărăcie, lipsa infrastructurii). Și înainte de pandemie existau decalaje educaționale, dar criza le-a amplificat. Acest aspect subliniază obligația viitoare a statelor de a investi masiv în reducerea decalajului digital – o condiție obligatorie pentru exercitarea egală a dreptului la educație în secolul XXI. Atât în România, cât și în R. Moldova a fost nevoie de adoptarea unor derogări legislative pentru a permite educația online și măsuri speciale. Aceasta indică faptul că legislația educației nu prevedea planuri de continuitate pentru scenariile de criză. Pe viitor, ar fi necesar ca legile educației să includă dispoziții referitoare la învățământul în situații de urgență. Chiar și pentru elevii care au participat constant online, calitatea educației a fost adesea sub nivelul celei față în față. Interacțiunea umană, esențială în procesul de învățare, a fost redusă. Multe competențe practice și abilități socio-emoționale nu au putut fi cultivate adecvat. Recuperarea acestor lacune va necesita efort susținut în anii următori – lucru recunoscut implicit de ambele guverne, care au lansat programe remediale. Eficiența acestor programe rămâne de urmărit; studii preliminare arată că participarea la orele remediale a fost sub așteptări (mulți elevi fie nu au putut, fie nu au dorit să participe în plus) [18].

În final, putem afirma că România și Republica Moldova au reușit să-și îndeplinească parțial obligațiile față de dreptul la educație în contextul pandemiei, grație măsurilor legislative și practice adoptate, însă acele obligații nu au fost împlinite pe deplin pentru toți beneficiarii. Situația excepțională a scos la iveală domenii ce necesită reformă urgentă – de la digitalizarea educației și formarea profesorilor, la politici de incluziune socială – pentru ca, pe viitor, dreptul la educație să nu mai fie atât de vulnerabil în fața unor crize. Ambele țări au tras învățăminte valoroase: educația trebuie tratată ca sector strategic național de securitate, ce necesită planuri de continuitate, finanțare adecvată (România încă nu alocă 6% din PIB educației, așa cum cere legea) și cooperare inter-instituțională. Pandemia de COVID-19 a demonstrat că, în ciuda progreselor, mai este mult de făcut pentru ca dreptul la educație să fie garantat nu doar în principiu, ci și în practică, pentru fiecare copil, indiferent de circumstanțe. Pe de altă parte, răspunsul relativ rapid al autorităților și mobilizarea societății oferă o notă de optimism: atunci când educația a fost amenințată, s-au găsit soluții, imperfecte dar funcționale, iar milioane de copii din România și Moldova au putut continua să învețe – fie și de pe ecranele calculatoarelor sau telefoanelor – chiar și în mijlocul unei pandemii globale. Acest fapt în sine constituie o realizare istorică și pune bazele unei reziliențe sporite a sistemelor educaționale în viitor.

Referințe bibliografice

1. KIRU, Ramona-Simona. Dreptul la educație în situații de criză. În: *Jurnalul libertății de conștiință*, vol. 12, nr. 1, 2024, p. 583-590.
2. VELICU, Anca. The school year 2020-2021 in Romania during the pandemic. În: *Country Report*, 2021, JRC Publications Repository, disponibil la <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC125444>, accesat la 08.03.2023.

3. CEPRAGA, Lucia și CĂPĂȚĂNĂ, Valentina. The educational ecosystem in the Republic of Moldova in Covid-19 pandemic conditions. În: *IREK – AESM: Institutional Repository of Economic Knowledge*, 2022.

4. HOLOTESCU, Carmen, GROSSECK, Gabriela, ANDONE, Diana, GUNESCH, Laura, CONSTANDACHE, Liviu, NEDELCU, Violeta Daniela, IVANOVA, Malinka și DUMBRĂVEANU, Roza. romanian educational system response during the COVID-19 pandemic. În: *ELearning & Software for Education* 3 (2020).

5. SECRIERU, Angela. The impact of the COVID-19 pandemic on the participants in the educational process in the Republic of Moldova, 2021. Disponibil la <https://irek.ase.md/xmlui/handle/123456789/2909>, accesat la 23.02.2023.

6. Ordonanța de urgență nr. 58 din 23 aprilie 2020 privind luarea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ, emitent Guvernul României. În: *Monitorul Oficial* nr. 347 din 29 aprilie 2020.

7. Legea nr. 55 din 15 mai 2020 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, emitent Parlamentul României. În: *Monitorul Oficial* nr. 396 din 15 mai 2020.

8. Ordinul nr. 5487/1494/2020 pentru aprobarea măsurilor de organizare a activității în cadrul unităților/instituțiilor de învățământ în condiții de siguranță epidemiologică pentru prevenirea îmbolnăvirilor cu virusul SARS-CoV-2, emitent Ministerul Educației și Cercetării. În: *Monitorul Oficial*, Partea I nr. 804 din 01 septembrie 2020.

9. Ordonanța de urgență nr. 141/2020 privind instituirea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ și pentru modificarea și completarea Legii educației naționale nr. 1/2011, emitent Guvernul României. În: *Monitorul Oficial* nr. 767 din 21 august 2020.

10. Hotărârea nr. 55 din 17-03-2020 privind declararea stării de urgență, emitent Parlamentul Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial*, nr. 86 art. 96, disponibil la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120817&lang=ro, accesat la 01.03.2023.

11. OBADA, Doinița. School during the pandemic. Challenges and uncertainties. În: *Labor et Educatio* 10 (2022): 125-136.

12. SUBHASHINI, Rajasekaran, CASAP, Lucia. Moldova-Digital Education Readiness Assessment 2021-22.

În: *Assessment 2021* (2022): 22, disponibil la <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099120006252220689/pdf/P17773104ea6f2040a88e02bdf9bbd04f6.pdf>, accesat 1.03.2023.

13. NASU, Ilie. The rights of the child in the context of online education in the Republic of Moldova. În: *Educația privind drepturile copilului: experiențe și perspective în învățământul preșcolar și primar*, 2022, pp. 41-52, disponibil la https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/41-52_4.pdf, accesat la 01.03.2023.

14. MITESCU-MANEA, Mihaela, SAFTA-ZECHE-RIA, Leyla, NEUMANN, Eszter, BODRUG-LUNGU, Valentina, MILENKOVA, Valentina și LENDZHOVA, Vladislava. Inequities in first education policy responses to the COVID-19 crisis: A comparative analysis in four Central and East European countries. În: *European Educational Research Journal* 20, no. 5 (2021): 543-563, disponibil la <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/14749041211030077>, accesat la 02.03.2023.

15. HATOS, Adrian, GYARMATI, Beáta-Fatime. La pandémie de Covid-19 et l'éducation en Roumanie. În: *Revue internationale d'éducation de Sèvres*, nr. 87, sept. 2021, pp. 27-31, disponibil la <https://journals.openedition.org/ries/10765#:~:text=PDF%20Partager%20par%20e>, accesat la 02.03.2023.

16. Eurochild și Salvați Copiii România. Impactul pandemiei asupra bunăstării copiilor. Raport 2021, disponibil la <https://www.salvaticopiii.ro/ce-facem/educatie/vreau-la-scoala/impactul-covid-19-asupra-educatiei>, accesat la 02.03.2023.

17. NICOLAU, Cristina, HENTER, Ramona, ROMAN, Nadinne, NECULAU, Andrea și MICLAUS, Roxana. Tele-education under the COVID-19 crisis: asymmetries in Romanian education. În: *Symmetry* 12, no. 9 (2020): 1502, accesibil la <https://www.mdpi.com/2073-8994/12/9/1502>, accesat la 02.03.2023.

18. BĂRBUȚĂ, Alina, GHETĂU, Cosmin și IOVU, Mihai-Bogdan. Evaluating Digital Proficiency: A Study on Online and Face-to-Face Educational Engagement Among Rural Middle School Students in Republic of Moldova. În: *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala* 16, no. 2 (2024): 24-44, disponibil la <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/6725>, accesat la 01.03.2023.

VALIDAREA CREANȚEI CA PREMISA APARIȚIEI CAPACITĂȚII PROCESUALE JURIDICE ÎN CADRUL CAUZELOR DE INSOLVABILITATE

Svetlana FANARI

Doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova, Chșinău, Republica Moldova

e-mail: fanarisv79@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-3416-1974>

Alexandru CUZNEȚOV

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova,

Chșinău, Republica Moldova

e-mail: cuznetov_alexandru@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-2738-5620>

În dreptul material pe larg se operează cu noțiunea de capacitate juridică, care poate fi divizată în capacitate de folosință și capacitate de exercițiu. Capacitatea de folosință acordă drepturi persoanelor fizice de la naștere, iar persoanelor juridice din momentul înregistrării, iar capacitatea de exercițiu apare la persoanele fizice după împlinirea vârstei de 18 ani cu excepțiile prevăzute, iar persoanelor juridice din momentul înregistrării. În cardul dosarelor de insolabilitate în calitate de participanți, pe lângă alte părți, figurează debitorul și creditorii. În cadrul acestor proceduri calitatea de debitor apare la momentul depunerii cererii introductive, iar cea de creditor poate să apară mult mai târziu, odată cu validarea creanțelor de către instanța de insolabilitate. Până la acea etapă fiind «potențial creditor».

Cuvinte-cheie: creditor, debitor, capacitate de exercițiu, cerere de admitere a creanțelor, adunarea creditorilor, tabel definitiv de creanțe, validare creanțe.

VALIDATION OF THE CLAIM AS A PREMISE FOR THE APPEARANCE OF LEGAL PROCEDURAL CAPACITY IN THE FRAMEWORK OF INSOLVENCY CAUSES

In substantive law, the notion of legal capacity is widely used, which can be divided into capacity to use and capacity to exercise. The capacity to use grants rights to natural persons from birth, and to legal persons from the moment of registration, and the capacity to exercise appears to natural persons after reaching the age of 18 with the exceptions provided, and to legal persons from the moment of registration. In the insolvency file card, the debtor and the creditors appear as participants, among other parties. In these procedures, the status of debtor appears at the time of submitting the preliminary application, and that of creditor may appear much later, with the validation of the claims by the insolvency court. Until that stage, being a “potential creditor”.

Keywords: creditor, debtor, exercise capacity, application for admission of claims, meeting of creditors, definitive table of claims, validation of claims.

VALIDATION DE LA DETTE COMME PRÉMISSE POUR L'APPARITION DE LA CAPACITÉ PROCÉDURALE JURIDIQUE DANS LE CADRE DES CAUSES D'INSOLVABILITÉ

En droit matériel, la notion de capacité juridique est largement utilisée, qui peut être divisée en capacité d'usage et capacité d'exercice. La capacité d'usage confère des droits aux personnes physiques dès la naissance et aux personnes morales à partir du moment de l'enregistrement, et la capacité d'exercer apparaît aux personnes physiques après avoir atteint l'âge de 18 ans, sous réserve des exceptions prévues, et aux personnes morales à partir du moment de l'enregistrement. Dans la fiche d'insolvabilité, le débiteur et les créanciers apparaissent comme participants, entre autres. Dans ces procédures, la qualité de débiteur apparaît dès le dépôt de la demande préliminaire, et celle de créancier peut apparaître bien plus tard, avec la validation des créances par le tribunal de l'insolvabilité. Jusque-là, être un « créancier potentiel ».

Mots-clés: créancier, débiteur, capacité d'exercice, demande d'admission de créances, assemblée des créanciers, tableau définitif des créances, validation des créances.

ПОДТВЕРЖДЕНИЕ ПРАВА НА ИСКОВОЕ ЗАЯВЛЕНИЕ КАК ПРЕДПОСЫЛКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ПРОЦЕССУАЛЬНОЙ ДЕЕСПОСОБНОСТИ В РАМКАХ ДЕЛ О НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ

В материальном праве широко используется понятие правоспособности, которую можно разделить на способность использовать и способность осуществлять. Правоспособность пользования дает права физическим лицам с рождения, юридическим лицам - с момента регистрации, а дееспособность возникает у физических лиц после достижения 18-летнего возраста, за предусмотренными исключениями, а у юридических лиц - с момента регистрации. В карточке дела о неплатежеспособности должник и кредиторы фигурируют в качестве участников, среди прочих сторон. В этих процедурах статус должника возникает в момент подачи предварительного заявления, а статус кредитора может появиться значительно позже, после подтверждения требований судом по делам о несостоятельности. До этого этапа быть «потенциальным кредитором».

Ключевые слова: кредитор, должник, платежеспособность, заявление о признании требований, собрание кредиторов, окончательная таблица требований, обоснованность требований.

Introducere

În doctrina ramurilor de drept procesuale se operează cu noțiunea de capacitate juridică procesuală, care descrie aptitudinea de a avea și realiza drepturi procesuale în măsura participării într-un raport de procedură civilă. Importanța noțiunii de capacitate juridică în aspect procesual rezidă în faptul că indiferent de aptitudinea deținută în realizarea drepturilor sale în temeiul capacității juridice persoanelor juridice sau fizică în cadrul unui proces de insolvență li se vor recunoaște deținerea drepturilor procesuale și posibilitatea exercitări lor doar în condițiile legii insolvențiale.

Metodologia de cercetare folosită

Pentru realizarea prezentului articol am folosit următoarele metode de cercetare: metoda analizei, sintezei, metoda cognitivă, cea a deducției, metoda logică, metoda comparative. Totodată fiind practician în domeniul insolvenței am folosit și propriile mele cunoștințe din practică și experiența personală de administrator autorizat, inclusiv prin prisma dosarelor pe care le dețin în examinare și a practicii formate în instanțele de judecată.

Apariția drepturilor procedurale în cadrul procedurilor de insolvență

Conform art. 57 Cod de procedură civilă, «capa-

citarea de folosință a drepturilor procedurale civile se egalează cu capacitatea de a avea drepturi și obligații procedurale civile și este recunoscută în măsură egală tuturor persoanelor fizice și organizațiilor care se bucură, conform legii, de dreptul adresării în judecată pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor lor legitime.» [1, art. 57]

În același sens reieșind din art. 58 Cod de procedură civilă, «capacitatea de exercițiu al drepturilor procedurale civile semnifică capacitatea de a-și exercita în volum deplin, personal sau printr-un reprezentant drepturile și obligațiile procedurale în judecată, fiind recunoscută persoanelor fizice de la vârsta de 18 ani, precum și persoanelor juridice înregistrate» [1, art. 58].

Aici urmează să menționăm că normele juridice consacrate în articolul 57, 58 Cod de procedură civilă, doar declară condițiile primare pentru exercitarea drepturilor procesuale, deoarece atât timp cât persoana nu obține de jure calitate procesuală în cadrul unui proces civil acesta nu va putea exercita nici un drept. În așa mod până la emiterea unei încheieri de acceptare a cererii de chemare în judecată în temeiul art. 168 Cod de procedură civilă, nu putem vorbi de obținerea calității de pârât pentru persoana indicată în cererea de chemare în judecată cu asemenea calitate, or doar din acest moment aceasta va obține drepturile sale. În același sens până nu va fi emisă încheiere în temeiul art. 67 Cod de procedură civilă, nu putem vorbi de calitatea de intervenient accesoriu a persoanei atrase în calitate de intervenient accesoriu.

O situație destul de specifică există în legătură cu examinarea cauzelor de insolabilitate. Subiecții fiind enumerați în articolul 4 al Legii insolabilității [4], intitulat "Participanții la procesul de insolabilitate", și include administratorul provizoriu, administratorul insolabilității, lichidatorul, creditorii, adunarea creditorilor, comitetul creditorilor, debi-

torul sau, după caz, reprezentantul debitorului, alte organe și persoane stabilite în prezenta lege. Într-adevăr lista din art. 4 nu este exhaustivă, dar atragem atenția că aceasta se referă la alte persoane din aceeași lege, aici fiind relevante prevederile art. 235³ Legea insolabilității sau ale art. 241, 245 Legea insolabilității.

Întrebarea cheie în legătură cu aplicarea articolului 4 din Legea insolabilității este momentul de când creditorul obține capacitatea sa de exercițiu. Care este momentul în care acesta poate realiza drepturile sale liber în cadrul unui proces de insolabilitate deja intentat.

Conform art. 2 din Legea insolabilității, «creditor este persoana fizică sau persoana juridică deținător al unui drept de creanță asupra patrimoniului debitorului, care poate face dovada creanței sale față de acest patrimoniu în condițiile prezentei legi.» [2, art. 2]

Prin urmare ne întrebăm dacă deținerea unui drept de creanță față de patrimoniul debitorului deja oferă drepturi procesuale creditorului sau nu? Poate acesta depune cereri, demersuri, solicita informații administrator, face copii dosar dacă are un drept de creanță? Desigur că nu, or deținerea dreptului de creanță îndeplinește doar aspectul ce ține de capacitatea de folosință procesuală. Acesta poate deveni creditor și are statut de potențial creditor.

Dar care este momentul de când acesta liber poate exercita drepturile procesuale ce rezultă din calitate de creditor? Situația în cadrul procedurii de insolabilitate este una diferită și aici urmează să deosebim două etape distincte în formarea deplină a subiectului procesual numit creditor:

a) *Etapa înaintării și examinării cererii de admitere a creanțelor; și*

b) *Etapa ce succede validarea creanței.*

În cadrul etapei (a) nu putem vorbi despre o formare deplină a calității procesuale de creditor, fi-

indcă drepturile și obligațiile procesuale a acestuia se extind strict în legătură cu înaintarea și examinarea cererii introductive. Acesta nu poate obține toate drepturile în raport cu examinarea întregii cauze de insolvabilitate fiindcă încă nu este recunoscut creditor.

În cazul celei de a doua etape (b) deja vorbim de o capacitate de exercițiu procesuală pe deplin formată, un asemenea creditor fiind în deplină capacitate de a depune cereri, demersuri, solicita informații administrator, face copii dosar, face cunoștință cu actele depuse de alte persoane, formula contestații, formula cereri spre examinare administratorului insolvabilității, adunării creditorilor, comitetului creditorilor, etc.

Formarea calității procesuale de creditor în cadrul procesului de insolvabilitate începe cu înaintarea așa numitei cereri de admitere a creanței. Reieșind din prevederile art. 140 alin. (1) al Legii insolvabilității, *dacă are o creanță față de debitor născută anterior datei deschiderii procedurii, creditorul înaintează în scris creanța, indiferent de tipul ei printr-o cerere de admitere a creanțelor adresată instanței de judecată ce examinează cauza de insolvabilitate a debitorului*. După inițierea procedurii de insolvabilitate, creditorii care doresc să-și recupereze creanțele trebuie să își manifeste intenția prin depunerea unei cereri speciale, separate de cererea introductivă, denumită cerere de admitere a creanțelor. Dar care este statutul juridic procesual al acesteia? Actuala lege oferă clarificări în această privință, deoarece, conform articolului 141 din Legea insolvabilității, «cererea de admitere a creanțelor beneficiază de un regim juridic similar cu cel al cererii de chemare în judecată» [2, art. 141]. Astfel, legiuitorul definește un statut distinct pentru cererea de admitere a creanțelor comparativ cu cererea introductivă.

Atragem atenția că este justificată delimitarea unui statut juridic separat a cererii de admitere

a creanțelor reieșind din însuși finalitatea acestora:

a) Cererea introductivă - constatarea stării de fapt de incapacitate și declararea persoanei insolubile;

b) Cererea de admitere a creanțelor - înaintarea creanțelor față de masa debitoare pentru validarea și obținerea posibilității de a primi bani din repartizarea produsului valorificării masei debitoare.

Formarea statutului procesual de creditor în cadrul procedurii de insolvabilitate

O problemă semnificativă apare în legătură cu obligația creditorilor, care au depus cererea introductivă sau și-au manifestat în alt mod creanțele față de debitor înainte de inițierea procedurii de insolvență, de a-și reconfirma ulterior intenția prin depunerea cererii de admitere a creanței. Conform interpretării articolului 140 alineatele (3) și (4) din Legea insolvabilității, «creditorii ale căror creanțe sunt deja incluse în tabelul preliminar nu trebuie să depună cererea de admitere a creanței pentru a-și confirma pretențiile» [2, art. 140]. Pe de altă parte, din prevederile articolului 29 alineatul (1) din aceeași lege, reiese că administratorul trebuie să includă în tabelul preliminar doar acele creanțe care se regăsesc în evidențele contabile sau care au fost depuse prin cererea de admitere a creanței. În acest context, este logic a ne întreba dacă administratorul provizoriu ar trebui să includă în tabelul preliminar și creanțele invocate în cererea introductivă, deoarece legea nu prevede clar acest aspect. Astfel, dacă creanța unui creditor ce a depus cererea introductivă nu se regăsește în evidențele contabile și acesta nu a depus cererea de admitere a creanței suplimentar, acea creanță nu va fi inclusă în tabelul preliminar, conform interpretării stricte a articolului 29 alineatul (1) din Legea insolvenței.

Aici vom fi de acord cu opinia doctrinarului Macovei Gh. care ne vorbește «despre necesitatea unei

formulări certe a statutului cererii introductive, care are inclusiv rol de cerere de admitere a creanței și marchează momentul în care persoana urmează să obțină deja calitatea procesuală de creditor» [5, pagi. 144], fiind relevantă următoarea propunere de modificare a art. 29 alin. (1) a Legii insolvenței, după cum urmează: «*Creanțele față de patrimoniul debitorului vor fi înregistrate de administratorul provizoriu într-un tabel preliminar în baza datelor evidenței contabile a debitorului, în baza cererilor introductive și în baza cererilor de admitere a creanțelor înaintate instanței de către creditorii ale căror creanțe sunt anterioare datei de admitere a cererii introductive spre examinare*» [2, art. 29].

În așa mod, dacă vorbim de prima etapă în formarea statutului procesual de creditor (etapa înaintării și examinării cererii de admitere a creanțelor) putem identifica mai multe modalități de înaintare a creanțelor, în funcție de stadiul cauzei de insolvență, după cum urmează:

a) Înaintarea creanțelor prin cererea introductivă - atunci când creditorul depune cererea introductivă, solicitarea de recuperare a creanței este concomitentă cu cererea de confirmare a stării de insolvență și inițierea procedurii. Odată ce cererea introductivă este acceptată pentru examinare, creanța creditorului urmează a fi înscrisă automat în tabelul preliminar și ulterior în tabelul definitiv, fără a necesita o cerere suplimentară, pentru a fi evaluată la ședința de validare.

b) Înaintarea creanțelor prin cererea de admitere a creanței înainte de inițierea procedurii de insolvență. Creditorii care nu au depus cererea introductivă trebuie să depună o cerere de admitere a creanței separat, în termenul stabilit prin încheierea de admitere a cererii introductive (ca alăturare la cererea introductivă). Această cerere permite includerea creanței în tabelul preliminar și, ulterior, în tabelul definitiv pentru a fi examinată la ședința de validare.

c) Înaintarea creanțelor prin cererea de admitere a creanței după intentarea procedurii de insolvență. Creditorii care nu au depus cererea introductivă sau nu au depus cererea de admitere a creanței în termen înainte de inițierea procedurii, pot depune această cerere în termenul stabilit de instanță în decizia de inițiere a procedurii de insolvență. În acest fel, creanțele acestor creditori vor fi incluse în tabelul definitiv al creanțelor pentru a fi examinate la ședința de validare.

Prin urmare toate cele trei situații vor marca momentul de declanșare pentru prima etapă în determinarea calității procesuale de creditor și vor constitui premisa necesară pentru procesul de validare.

Deosebirea esențială a obținerii calității procesuale de creditor în cadrul proceselor de insolvență și obținerea calității procesuale în cadrul altor procese este procedura suplimentară de verificare a creanței denumită validarea creanțelor. Or simpla deținere a unui drept de creanță și înaintarea unei cereri de admitere într-un proces în derulare nu oferă drepturi creditorului în cadrul procesului de insolvență decât dacă aceasta va trece procedura de validare.

Validarea creanțelor creditorilor este crucială pentru desfășurarea procedurii de insolvență, deoarece prin acest proces, creditorii primesc oficial recunoașterea juridică a statutului lor, fiind pe deplin investiți cu drepturile aferente. Aceasta reprezintă singura etapă în care creanțele creditorilor sunt verificate în detaliu și, cu câteva excepții, este etapa principală în care pot fi depuse contestații împotriva creanțelor formulate față de debitor. Validarea creanțelor are loc în cadrul unei ședințe de judecată special dedicate, unde instanța are autoritatea de a aproba sau respinge creanțele formulate împotriva debitorului în funcție de contestațiile prezentate.

După cum explică practicienii și anume membrii Uniunii Administratorilor Autorizați din R. Moldova

va «Drept condiție a validității, o astfel de cerere va avea forma scrisă, în care se va indica datele personale ale creditorului, precum și cele ale debitorului (persoana juridică), pretențiile către debitor, valoarea acestora, dacă poate fi evaluată, enumerarea documentelor cît și anexarea lor pentru veridicitate, datele importante relevante, care vor contribui la probarea cererii. Cererea obligatoriu se depune în două exemplare, la cererea propriu-zisă se vor atașa înscrisuri, probe care vor dovedi existența creanțelor. Dacă se cere încasarea unei dobânzi, penalități obligatoriu se vor anexa calculele dobânzii, penalității» [4].

Creditorii sunt convocați la ședința de validare de către instanță prin hotărârea de intentare a procedurii. Data ședinței de validare urmează a fi stabilită în termen de maxim 90 de zile de la deschiderea procedurii. Regulile pentru desfășurarea acestei ședințe sunt insuficient definite de legislație, ceea ce duce la dificultăți în determinarea cerințelor formale necesare pentru ședință. Astfel, nu este clar dacă ședința de validare trebuie tratată ca o ședință de judecată tradițională sau dacă ar trebui să urmeze regulile stabilite pentru adunările creditorilor. De asemenea, legea nu specifică cum ar trebui documentate acțiunile din cadrul ședinței de validare – dacă trebuie întocmit un proces verbal de ședință judiciară sau unul de adunare a creditorilor. În absența unor clarificări legale, practica judiciară este neuniformă și, în cele mai multe cazuri, instanțele întocmesc un proces-verbal similar cu cel folosit în cauzele civile. Totuși, reglementările legale limitate susțin această abordare a instanțelor.

Aici vom susține că următoarele prevederi sunt minime în aplicarea regulilor desfășurării ședințelor de validare și anume art. 55 al Legii insolvenței alin. (8) al acestuia, din care rezultă că *«pentru validarea creanțelor, creditorii se convoacă la data fixată de către instanța de insolvență prin hotărâre de intentare a procesului de insolvență»*.

Ședința de judecată în care se validează creanțele înaintea creditorilor față de patrimoniul debitorului se numește ședință de validare și are loc sub conducerea instanței de insolvență» [2, art. 55].

După cum prevede articolul 143 alineatele (4), (7) și (8) din Legea insolvenței, ședința de validare are ca scop aprobarea de către instanța de judecată a tabelului definitiv al creanțelor. Această aprobare se face după ce instanța examinează tabelul propriu-zis, analizează materialele dosarului și ascultă opiniile creditorilor, ale debitorului și ale administratorului. Decizia finală în cadrul ședinței de validare, potrivit articolului 143 alineatul (8) din Legea insolvenței, este luată de instanță prin înscrierea în tabelul definitiv a faptului validării creanței, înscriere care are valoarea unei hotărâri judecătorești irevocabile.

Atragem atenția că principalul obiectiv al ședinței de validare este confirmarea creanțelor prezentate de creditorii. Termenul „validare” din legislația insolvenței are un sens mult mai complex decât simpla interpretare etimologică. Conform art. 143 alin. (9) din Legea insolvenței, *«înscrierea realizată de judecător în tabelul definitiv consolidat al creanțelor echivalează cu o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă pentru toate creanțele validate (...)»* [2, art. 43]. Prin urmare, includerea unei creanțe în tabelul creanțelor este echivalentă cu emiterea unei hotărâri judecătorești pe fond, având aceleași efecte ca o hotărâre judecătorească irevocabilă pentru creanța validată. Justificarea acordării acestor efecte pentru o creanță validată este evidentă, deoarece, după deschiderea procedurii de insolvență, pot fi prezentate atât creanțe confirmate deja printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă, cât și creanțe pentru care creditorii nu au obținut anterior un act jurisdicțional.

Astfel, efectele prevăzute de lege pentru procesul de „validare” protejează nu doar creditorii care dețin deja un act jurisdicțional irevocabil, ci și pe cei

care, din diverse motive, nu au obținut încă o hotărâre judecătorească pentru creanțele lor, fie că acestea nu au ajuns la scadență, fie că executarea lor este condiționată, fie că creditorul nu a avut timpul necesar pentru a introduce o acțiune înainte de începerea procedurii de insolabilitate.

Din momentul semnării în tabelul definitiv (echivalentul validării) putem spune că creditorul obține pe deplin statutul procesual și poate realiza drepturile sale. Însă pentru asigurarea prezentării unui tablou complet ce arată efectele validării și momentul obținerii statutului procesual urmează să indicăm asupra așa numitei ”admiteri provizorii” care este o validare provizorie ce oferă un statut procesual deplin creditorului cu unele excepții.

Conform art. 143 alin (7) Legea insolabilității, *«în urma verificării tabelului de creanțe definitiv și a materialelor din dosar, cu audierea administratorului/lichidatorului, judecătorul instanței de insolabilitate va valida creanțele incluse în tabel și necontestate de creditori semnând în rubrica “Validat” în dreptul fiecărei creanțe trecute în tabel de administrator/lichidator [2, art. 143].*

Creditorul admis cu titlu provizoriu și drepturile de care dispune în procedura de insolabilitate

În cazul depunerii contestațiilor, judecătorul va semna în rubrica “Contestat” în dreptul creanței contestate și va consemna personal cu cifre în rubrica “Creanțe cu titlu provizoriu” suma creanței pe care o admite cu titlu provizoriu pe perioada examinării contestației. Judecătorul va menționa în tabel și persoana care a depus contestația. Mențiunile respective vor fi trecute pe cambii și pe alte titluri de creanțe.

După cum reiese din Legea insolabilității un statut distinct a creditorilor care nu pot fi validați din cauza contestațiilor, dar care pot obține drepturile

procesuale aproape depline până la examinarea irevocabilă a contestațiilor.

Reieșind din art. 144 alin (5) Legea insolabilității acesteia obțin următoarele drepturi – «de a participa și de a vota la adunarea creditorilor, de a înainta și a retrage candidatura administratorului insolabilității/lichidatorului, dar fără dreptul de a participa la distribuirile de sume și de a se realiza împotriva debitorului sau a membrilor ori asociațiilor acestuia» [2, art. 144].

Urmează să indicăm asupra unei confuzii des întâlnite în practică privind modul în care se formalizează statutul de ”creditor validat provizoriu”, care poate fi validat provizoriu, fie în temeiul art. 143, alin. (7), propoziția a doua, fie în temeiul art. 144, alin. (5) din Legea insolabilității.

În acest sens categoric nu putem fi de acord cu poziția expusă, or interpretarea legii urmează a fi făcută sistemic în sensul aplicării nu extensiv în sensul admiterii drepturilor procesuale neexistente. Astfel atragem atenția la intitularea articolelor din legea insolabilității: ”Articolul 143. Tabelele creanțelor”, ”Articolul 144. Creanțele contestate”. Este evident că articolele date reglementează aspect distincte privind procedura de insolabilitate. Pe de o parte art. 143 reglementează tipurile tabelor creanțelor, modul de completarea a acestora și ordinea întocmirii și prezentării în instanța de judecată. Pe de altă parte art. 144 reglementează modalitatea înaintării contestațiilor contra creanțelor deja incluse în tabele, examinarea acestora, și modalitatea și efectele obținerii unei sau altui statut procesual.

Atunci când în art. 143 alin. 7 se indică – «judecătorul va consemna personal cu cifre în rubrica “Creanțe cu titlu provizoriu» [2, art. 143], suma creanței pe care o admite cu titlu provizoriu aceasta presupune formalitatea care trebuie să o facă judecătorul la completarea tabelului definitiv, dar nu actul în baza în care se obține statutul de creditor. Înregistrarea

dată în tabel trebuie să fie precedată de emiterea unei încheieri motivate în temeiul art. 144 alin 5 Legea insolvenței.

Pe de altă parte, atunci când în art. 144 alin (5) se indică – «judecătorul va putea declara, prin încheiere motivată, creanța ca fiind admisă parțial sau integral cu statut provizoriu» [2, art. 144], aceasta presupune oferirea unui nou statut procesual prin actul procedural concret – încheiere judecătorească motivată. Lipsa acestei încheieri presupune lipsa statutului procesual al creditorului.

În așa mod validarea creanțelor respectiv obținerea capacității procesuale pentru realizarea drepturilor de creditor în cadrul procedurilor de insolvență poate fi considerată pe deplin împlinită fie în momentul consemnării judecătorului în rubrica validat a tabelului definitiv, fie în cazul admiterii provizorii prin încheiere, fie în cazul respingerii contestațiilor pentru creanțele înscrise dar contestate, în toate cazurile acestea marchează momentele de validare a creanțelor.

Sunt total de acord cu afirmațiile autorilor Manualului administratorului Autorizat care susțin că «Contestația împotriva creanțelor admise sau neadmise în Tabelul definitiv al creanțelor reprezintă obiecții depuse în instanța de insolvență împotriva modului de verificare a creanțelor de către administratorul insolvenței/lichidator și, respectiv, împotriva rezultatului acestei verificări reflectate în acest tabel. Având în vedere că cererea de admitere a creanțelor este, potrivit art.141 alin.(1) LI, echivalentă unei cereri de chemare în judecată, iar Tabelul definitiv al creanțelor are statutul unei hotărâri judecătorești definitive (art.144 alin. (8) LI), contestația împotriva creanțelor neadmise sau admise parțial sau total de către administratorul insolvenței/lichidator în Tabelul definitiv al creanțelor reprezintă, de fapt, o modalitate de apărare judiciară a creditorului, în cadrul procedurii colective de satisfacere a creanțelor

creditorilor din contul patrimoniului debitorului» [5, pag.131-132].

Concluzii

Astfel concluzionăm că validarea creanțelor în cadrul procesului de insolvență constituie premisa necesară pentru obținerea capacității juridice procesuale depline în realizarea calității procesuale de creditor, iar înaintarea contestațiilor asupra unor contestații deseori duce doar la tergiversarea procesului în cauză. Pe de altă parte consider că are un impact mai mult negativ asupra mersului procedurii de insolvență validarea cu titlu provizoriu a unor creditori, care le oferă anumite drepturi (mai ales cel de a vota la adunarea creditorilor cu valoarea creanței admise cu titlu provizoriu), care deseori prin acțiunile lor, schimbă cursul normal al procesului, ori tergiversează acest proces, prejudiciind astfel atât ceilalți creditori cât și debitorul insolvent. Astfel consider că trebuie limitate drepturile creditorilor admiși cu titlu provizoriu, până la examinarea contestațiilor, cel puțin de a nu avea drept de vot la adunările creditorilor, ori convocarea adunărilor creditorilor să fie posibilă doar după examinarea tuturor contestațiilor, astfel drept de vot să aibă creditorii cu creanțe validate.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură civilă nr. 255 din 30.05.2003. MO al RM 111-115 din 12.06.2003.
2. Legea insolvenței nr. 149 din 29.06.2012, MO al RM 193-197 din 14.09.2022.
3. BAIEȘ, S. *Drept civil*. Partea Generală. Ed: Tipografia Centrală 2005. 400 p.
4. <https://www.uaam.md> > (accesat la 25.04.2025).
5. *Manualul administratorului autorizat*/Lilian Popa, Boris Birca, Irina Selevestru [et al.]; coord: Svetlana Novac ; Inst. Naț. al Justiției. – Chișinău: S. n., 2015 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”).

Revista Națională de Drept

Publicație periodică științifico-practică

Nr. 1 (253), anul 26 (2025)

Formatul 60x80 $\frac{1}{12}$.
Coli de tipar 26,0. Coli editoriale 23,5.
Tirajul 100 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009